

Gündem:Çocuk!

TÜRKİYE ÇOCUK POLİTİKASI

Çalıştay Sonuçları

GÜNDEM:ÇOCUK!

Çocuk Haklarını Tanıtma, Yaygınlaştırma,
Uygulama ve Uygulamaları İzleme Derneği

TÜRKİYE ÇOCUK POLİTİKASI

Çalıştay Sonuçları

GÜNDEM ÇOCUK

Çocuk Haklarını Tanıtma, Yaygınlaştırma,
Uygulama ve Uygulamaları İzleme Derneği

Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmeliğin
5. maddesinin ikinci fıkrası çerçevesinde Bandrol taşıması zorunlu değildir.

Copyright © Bu kitabın Türkiye'deki yayım hakları Gündem Çocuk Derneği'ne aittir.
Her hakkı saklıdır. Yazılı izin alınmaksızın alıntı yapılamaz, basılamaz, disket video vb.
ile çoğaltılıp kullanılamaz.

Gündem: Çocuk!

Çocuk Haklarını Tanıtma, Yaygınlaştırma, Uygulama ve
Uygulamaları İzleme Derneği Yayınları: 1

ISBN 978-975-499-489-6

Türkiye Çocuk Politikası (Çalıştay Sonuçları)

Grafik Uygulama: Pelin Güclü

Fotoğraflar: Resul Baştuğ • Murat Özcan

Yayım Hakkı © Gündem Çocuk Derneği

Baskı: Özgün Matbaacılık Sanayi Tic. A. Ş

Ankara Polatlı Karayolu 52. Km. Nurlu Mevkii

Temelli Beldesi Polatlı / Ankara

tel.: (0312) 645 19 10 (5 Hat)

1. Baskı: Ankara - Mayıs, 2009

GÜNDEM ÇOCUK

Çocuk Haklarını Tanıtma, Yaygınlaştırma,
Uygulama ve Uygulamaları İzleme Derneği

İncesu Cad. Nu.: 10/3 06670

Kolej / ANKARA

tel.: (0312) 430 43 91

belgeç: (0312) 430 26 22

www.gundemcocuk.org

info@gundemcocuk.org

Önsöz

Gündem: Çocuk! olarak, Türkiye’de çocuk haklarına dair bütüncül bir iyileşmenin anahtarını Türkiye’nin insan hakları temelli bir çocuk politikasına sahip olmasında görüyoruz. Biliyoruz ki, ülkemizde her alanda çocuğu odağa alan ve çocuğun yüksek yararını önde tutan bir anlayış hakim olmadığı sürece çocuk haklarının tam olarak gerçekleşmesi ve çocuk hakları alanında bütüncül bir ilerlemenin sağlanması mümkün olmayacak.

Bu sebeple, insan hakları temelli bir ülke çocuk politikasının gerekliliğini her ortam ve fırsatta vurgulamayı kendimize görev sayıyoruz. Elinizde tuttuğunuz kitap, kendimize biçtiğimiz bu görev ile ilgili 2006 ortalarından bu yana yaptıklarımızın bir özetini sunmaktadır. Her aşamasında yoğun emek katkısı ile ulaştığımız bu ürün için teşekkür etmemiz gereken o kadar çok insan var ki, yorulup umutsuzluğa düştüğümüz kimi zamanlarda onların enerjisi ve desteği olmasaydı, doğrulup devam etmemiz mümkün olmayabilirdi.

Sürecin başından bu yana, insan hakları ve çocuk hakları temelli bir yaklaşım oluşturulması konusunda bize yol gösteren Prof. Dr. İoanna Kuçuradi’ye ve İnsan Hakları Ortak Platformu Koordinatör Feray Salman’a, çocuk politikasını oluşturan temel alanlar ile ilgili olarak koordinasyonun sağlanmasında ve danışmanlık desteklerinden dolayı adalet alanında Av. Türkay Asma’ya, eğitim alanında Doç. Dr. Mesude Atay’a, sağlık alanında Prof. Dr. Şükrü Hatun’a ve sosyal hizmet-sosyal yardım alanında Dr. Bülent İlik’e; özellikle adalet grubu çalışmalarının yürütülmesine ve ayrıca çalıştay-konferans çalışmalarına verdikleri destekleriyle başta Ankara Barosu Çocuk Hakları Merkezi’ne ve Av. Şükran Kitiş’e, Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü öğrencilerine, “Çocuklar İçin Evet Kampanyası”nın hiçbir aşamasında desteklerini esirgemeyen Gündem Çocuk üyelerine,

kampanyamızdan haberdar oldukları andan itibaren görüşlerini ifade ederek katkıda bulunan EKSİ 18 MEDYA GRUBU’na, konferansımıza katılarak desteklerini esirgemeyen TBMM Başkanı Sayın Köksal Toptan ve eşi Sayın Saim Toptan’a, görüş ve önerileri ile destek veren tüm politikacı, akademisyen ve uygulayıcılara, çalıştay ve konferansımıza ev sahipliği yapan Ankara Üniversitesi ATAUM’a ve Müdürü Doç. Dr. Çağrı Erhan’a, Erhan Akdemir’e ve Mustafa Kılıç’a, grafik tasarımları ile bize destek veren Gülnur Özdağlar Güvenç’e, baskı konusundaki desteklerinden dolayı da Başak Matbaası, Kök Yayıncılık ve Berkay Matbaası’na ve desteklerini esirgemeyen diğer herkese sonsuz teşekkürler.

Bu sürecin tek ürünü elbette elinizde tuttuğunuz bu yayın değildi. Çalışmanın içinde aktif olarak yer alan herkes kendi hesabına çok şey öğrendi. Ama tüm bunların ötesinde her birimizin ortaklaşabileceği kıssadan hissesi; bütün zorlukları bir yana, insan hakları mücadelesi içinde bir alanda, çocuk hakları çalışmanın umut ve güven işi olduğunu bir kez daha görmek olsa gerek. “Çocuk” kavramının içinde barındırdığı umut hepimiz için bu çalışmanın sürükleyici gücüydü.

Biliyoruz ki bu kitap Gündem:Çocuk! için de, Türkiye’de çocuk hakları mücadelesi için de hak temelli bir Türkiye Çocuk Politikası yolunda ara bir istasyon. Daha yapılacak çok iş, alınması gereken çok yol var ve biliyoruz ki;

“Bulutların üstünde hava hep açıktır.”

Bu yolda yanımızda yürüyen herkese binlerce kez teşekkürler.

Gündem:Çocuk! Derneği Yönetim Kurulu

Celal MUSAOĞLU

Ezgi KOMAN

Emrah KIRIMSOY

Esin KOMAN

M. Onur YILMAZ

Türkiye Çocuk Politikası Çalışmasına Katkı Verenler (Alfabetik Sırayla)

Adem Arkadaş, Adile Ertekin, Aktan Acar, Ali Naim Inan, Ali Suat Ertosun, Arzu İçağasıoğlu Çoban, Asli Tatlıdıl, Ayhan Çelik, Ayla Oktay, Ayşe Beyazova, Ayşegül Çelik Şahin, Atike Zeynep Kiliç, Berin Çanlı, Burcu Arik, Bülent İlik, Caner Esenyel, Celal Musaoğlu, Cem Kocataş, Cevdet Selvi, Cüneyt E. Başer, Çağrı Erhan, Deniz Kırımsoy, Deniz Türker, Dide Tayfur, Dilan Başer, Dilek Kumcu, Dilek Özdilek, Bülent İlik, Ebru Baysal, Elif Serbest, Eloise Dhuy, Emel Akpınar, Emin Devrim Fidan, Emine Akyüz, Emrah Kırımsoy, Erhan Akdemir, Erkan Sert, Ersin Bıçakçı, Esin Koman, Esin Polat, Ezgi Koman, Faruk Şahin, Feray Salman, Ferhunde Öktem, Figen Şahin, Filiz Birinci, Füsün Akarsu, Gamze Girgin, Gaye Erbatur, Gizem Göcek, Gözde Başer, Gözde Erdoğan, Gözde Güneş, Gülnür Özdağlar Güvenç, Gülşah Çilingir, Gülten Koçoğlu, Gülümser Gültekin, Hacer Sever, Hakan Acar, Haktan Demircioğlu, Hasan Gemici, Hasan Kürşat Akcan, Hatice Kaynak, Hediye Ayık, Hüseyin Türker, Işıl Işıkçı, Işıl Kiliç, İlker Işıkçı, İlknur Kutlukan, İrem Yeniokatan, Ioanna Kuçuradi, İrfan Türkmen, Kasım Karataş, Kemal Inal, Kemal Özmen, Köksal Toptan, Lale Tabel, Latife Özyaydin, Leyla İlik, Mahmut Turan, Mehmet Kurdoğlu, Mehmet Onur Yılmaz, Mehmet Saner, Mehmet Üstün, Melika Türkan Bağlı, Melike Çaçan, Meltem Bayram, Meltem Mercan, Meral Aksu, Mesude Atay, Muammer Seyitoğlu, Muammer Uzunca, Muharrem Erbey, Murat Altuğgil, Murat Eke, Murat Özcan, Mustafa Aksu, Mustafa Biçen, Mustafa Kiliç, Mustafa Nargül, Mücahit Çakıcı, Müjgan Aktağ Beriş, Necmettin Yemiş, Nergiz Güven, Nevzat Kiliç, Nihal Ahioğlu, Nihat Tari-meri, Nilah İldeş, Nilgün Kurtuluş Çelen, Nilgün Vatandaş, Nurcan Alsancak, Nurettin Turan, Nükhet Atalay, Orhan Derman, Onur Musaoğlu, Ozan Güven, Özüm Yeşiltaş, Pakize Melek Bulut, Resul Baştuğ, Rıza Sümer, Ruveyda Taşkaya, Sabit Aktaş, Safiye Kiliç, Saime Toptan, Seda Emin, Seda Yılmaz Inal, Sedat Ovat, Sedat Yazıcı, Selda Hızal Bülbül, Serpil Selvi Çınar, Serpil Ural, Senar Ataman, Sevda Uluğtekin, Sevil Atauz, Sevi Arier, Sinem Parça, Sinem Şarklı, Songül Yalçın, Şahin Antakyalıoğlu, Şaylan Uran, Şule Şenol, Şükran Kitiş, Şükrü Hatun, Tanil Bora, Tanju Gündüzalp, Türkay Asma, Ufuk Altınay, Ufuk Beyazova, Uğurcan Arslan, Umut Koşan, Yağmur Güvenç, Yasemin Polat, Yasemin Şahin, Yasin Sari, Yaşar Çelebi, Yıldız Çakmak, Yıldız Yapar, Yüksel Baykara Acar, Yüksel Erdoğan, Zeynep Ömür Yılmaz, Zuhul Bayıldiran

I. BÖLÜM

GİRİŞ

I. İnsan Hakları, Çocuk Hakları ve Hak Temelli Yaklaşım

İnsan Hakları

“Her seferinde öyle eyle ki, eyleminin ilkesi aynı zamanda genel bir yasa olabilsin.”

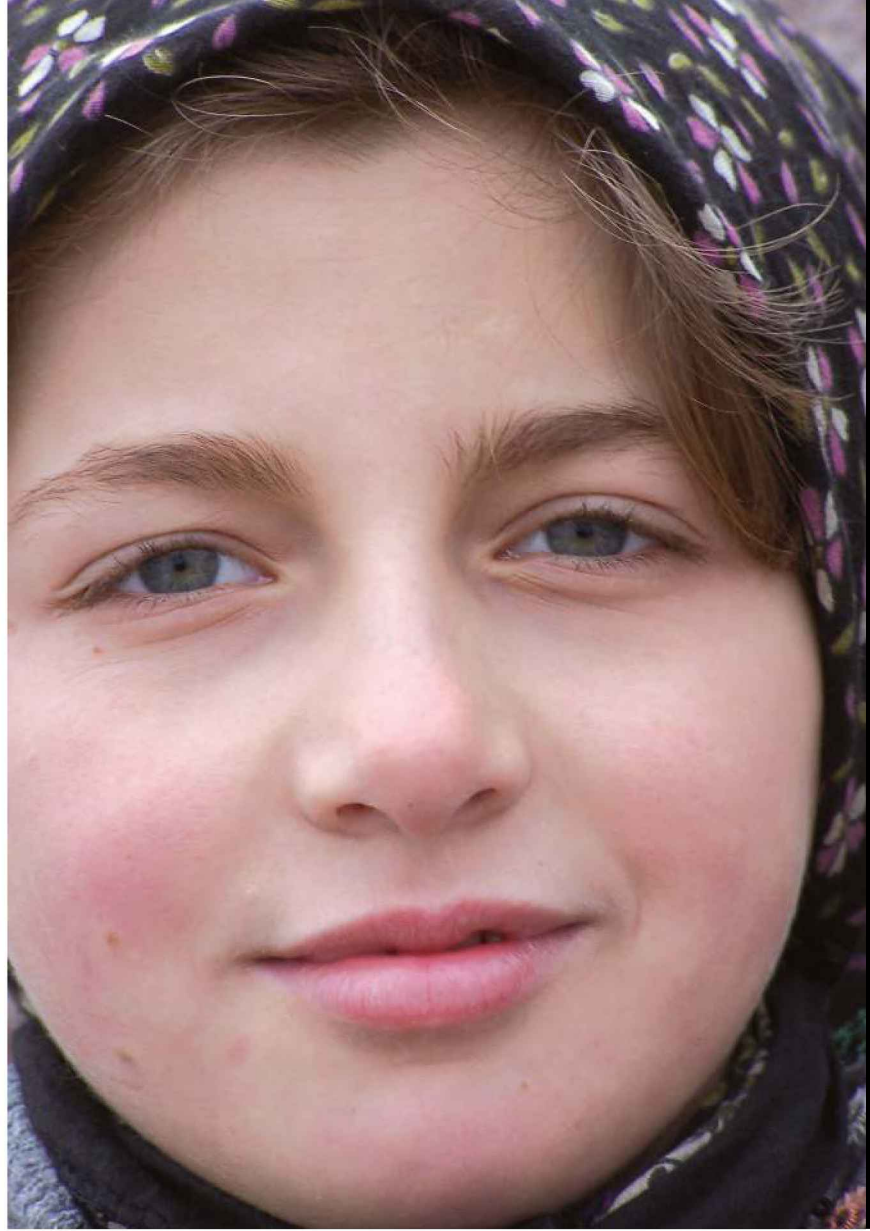
Immanuel Kant

İnsan Hakları fikri, temeli insan onuru bilincine dayanan bir fikirdir ve binlerce yıllık insanlık tarihinin en önemli başarılarından birisidir. İnsan hakları, insan olmanın haklarıdır ve her tek insanın doğuştan özgür ve onur bakımından eşit olduğu temel ilkesi ile ortaya konan karşılıklı davranış kurallarını düzenler. Günümüzde bu hakların hayata geçirilmesi korunmasını ve güvence altına alınmasını sağlamak için en önemli mekanizmalar devletler arası kuruluşlar tarafından oluşturulan uluslararası hukuk ve standartlar ile bunları referans alan resmi-sivil savunuculuk mekanizmalarıdır.

20. yüzyılda uluslararası insan hakları standartları, “Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi” başta olmak üzere, birçok belgede tarif edilmekte ve evrensel ilke oldukları vurgulanmaktadır. BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ve BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi gibi sözleşmeler de, bu ilkeleri uluslararası hukukun kuralları haline getirmektedir.

Uluslararası insan hakları hukuku, devletlerin kendi yurttaşları için yapmaları ve yapmamaları gerekenleri tarif etmektedir. Buna göre, bir hükümet ya da muhalif grup, bu standartlara aykırı

hareket ettiğinde veya saygı göstermediğinde ya da bu standartları yok saydığına, güvence altına almadığına, insan hakları ihlali gerçekleştirmiş olmaktadır. Her devlet, kendi hukukunu, uluslararası insan hakları hukukuna dayandırma ve insan haklarını koruma mecburiyetindedir.

İnsan haklarının en temel özelliği bölünmezliği- dir. Bu bölünmezlik, her bireyin medeni, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel hakların tümüne, aynı anda sahip olduğu ve bir hakkın gerçekleşmesinin bir diğerinin ön koşulu haline getirilemeyeceği anlamına gelir.

İnsan hakları aktivistleri, dünyanın her yerinde, insan hakları fikrinin sağlam felsefi temeli ve uluslararası hukukun ortaya koyduğu standartlarının gücüyle insanların temel haklarını korumak, hükümetlere uluslararası insan hakları standartlarını kabul ettirmek ve insan haklarını bütün ülkelerin hukukunun dayandığı temel referans kılmak için mücadele etmektedirler. Bu mücadele dünyanın her yerinde olduğu gibi Türkiye’de de sürmektedir.

İnsan Hakları

Yurttaşlık, ulus, ırk, etnik köken, dil, cinsiyet, cinsel yönelim, yetenek veya diğer özellikler açısından ayırım gözetmeden, “tüm insanların sadece insan oldukları” için sahip oldukları haklardır.

Çocuk Hakları

Çocuk hakları, insan haklarıdır!

İnsanın doğumundan itibaren birey olma hakkını tanıyan, ek olarak 18 yaşına kadar yaşama, gelişme, korunma ve katılma haklarına özel önem ve öncelik veren, çocuğun özel hak ve gereksinimlerinin uluslararası ortamda kabul edilmesi ve korunmasını sağlayan, insan hakları hukuku bünyesinde kendine özgü bir yapıya olan ihtiyacın sonucunda insan hakları içinde çocuk hakları alanı oluşmuş ve gelişmiştir. Çocuk haklarını güvence altına almak için Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Beyannamesi’ndeki ilkeleri açmak ve bu ilkelere uluslararası hukuki bir nitelik kazandırmak için Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi hazırlanmış ve imza altına alınmıştır (Ek 1). Bu belge çocuk haklarını düzenleyen, çocukların “Magna Carta”sı ya da “İnsan Hakları Yasası” olarak tanımlanabilecek en önemli uluslararası belgedir. 1989 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen sözleşmeyi, Türkiye 1990 yılında imzalamıştır. Sözleşme, 1994 yılında onaylanmış ve 1995 yılında da Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (ÇHS), 54 Madde ile insanların on sekiz yaşına kadar sahip oldukları insan haklarını düzenler ve taraf olan ülkelere bu hakların yaşama geçirilmesi konusunda yükümlülükler verir.

Sözleşmenin temeli, çocukların en iyi biçimde yaşamalarını ve kendilerini tam anlamıyla gerçekleştirebilmelerini sağlamanın normlarını tanımlamaya dayanır. Başka bir ifadeyle Sözleşme, çocukları doğrudan ya da dolaylı ilgilendiren bütün etkinliklerde “**çocuğun yüksek yararı**”nın temel alınmasını şart koşar. Bu nedenle, ilgili tüm resmi, yerel, akademik, özel ya da sivil toplum kuruluşları, faaliyetlerini çocuğun yüksek yararı gözeterek yapılandırılmalıdır. Doğal olarak bu yaklaşım, **çocuğun yaşaması ve gelişmesi, ayırmacılık gözetilmemesi ve çocuğun katılımının** sağlanmasından ayrı düşünülemez. Nitekim bu temel ilkeler, Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin çatısını oluşturmakta ve Çocuk Hakları Komitesi tarafından da son yıllarda şemsiye haklar olarak nitelendirilmektedirler. Sözleşmede artık şemsiye haklar olarak da nitelendirilen temel ilkelerle birlikte, çocuğa önem ve öncelik verilmesi gereken alanlar sekiz başlık altında gruplanır:

I. Çocuğun tanımı: Sözleşmenin kapsadığı yaş sınırını barındırır.

II. Şemsiye haklar:

Çocukların yaşaması ve gelişmesi (Madde 6),
Ayrımcılık gözetmeme (Madde 2),

Çocukların yüksek yararının gözetilmesi (Madde 3) ve

Çocukların katılımı (Madde 12) konusunda temelleri barındırır.

III. Medeni Hak ve Özgürlükler: İsim ve vatandaşlık, kimlik, ifade özgürlüğü, düşünce, vicdan ve din özgürlüğü, dernek kurma özgürlüğü, özel yaşamının korunması, gerekli bilgilere ulaşma, işkence ve özgürlükten yoksun bırakılma gibi alt alanları barındırır.

IV. Temel Sağlık ve Refah: Yaşam ve gelişme, anne-babanın sorumlulukları, özel gereksinimli çocuklar, sağlık ve sağlık hizmetleri, sosyal güvenlik, yaşam standardı gibi alt alanları barındırır.

V. Aile Ortamı ve Alternatif Bakım: Anne babanın yönlendiriciliği, anne-babadan ayırma, ailenin yeniden birleşmesi, yasa dışı yollarla ülke dışına çıkarma ve geri döndürmeme, ana-babanın sorumlulukları, suiistimal ve ihmal, aile ortamı ve alternatif bakım, evlat edinme, yerleştirme uygulamasının düzenli denetimi, yaşam standardı ve yeniden sağlığa kavuşturucu bakım gibi alt alanları barındırır.

VI. Eğitim, Boş Zaman ve Kültürel Faaliyetler: Eğitim, eğitim hedefleri, boş zaman gibi alt alanları barındırır.

VII. Özel Koruma Tedbirleri: Mülteci çocuklar, azınlıklara ve yerli halklara üye çocuklar, çocuk işçiler, uyuşturucu kullanımı, cinsel sömürü, çocukların satılmaları, kaçırılmaları ve fuhuşa zorlanmaları, sömürünün diğer biçimleri, işkence ve özgürlükten yoksun bırakma, silahlı çatışma, yeniden sağlığa kavuşturucu bakım, çocukların yargılanmaları gibi alt alanları barındırır.

VIII. Uygulamaya Yönelik Genel Önlemler: Sözleşmedeki hakların yaşama geçirilmesi, Sözleşmenin yaygın olarak tanıtılması, Taraf

Devletlerin bildirim yükümlülükleri ile ilgili alt alanları barındırır.

Ulusal mevzuatımıza göre (Anayasa 90. Madde) uluslararası sözleşmeler Resmi Gazete'de yayınlandığı tarihten itibaren, ulusal mevzuatın üzerinde yer alır. Bu hükme göre devletin kendi yasalarında ÇHS'nin aksine bir madde varsa bile, o maddeye göre değil, ÇHS'deki maddeye göre davranılması gerekir.

ÇHS'nin dünyanın hemen hemen bütün ülkeleri tarafından onaylanması, insanlık açısından önemli bir başarıdır. Çünkü sözleşmeye onay veren ülkeler, kendi çocuklarının haklarını gözetmek üzere taahhüt ettikleri yükümlülükleri yerine getirmeye çalışırlar. Dünyada ÇHS imzalamamış olan iki ülke vardır. Bu ülkeler, ABD ve Somali'dir.

Çocukların, yaşaması ve gelişmesi, yüksek yararının gözetilmesi, ayırım gözetmeme ve katılımı, sözleşmede tanımlanan hakların gerçekleştirilmesi için temel ilkeleri oluşturmaktadır. Bu temel ilkeler çocukların onurlu, eşit ve özgür bireyler olarak yaşamalarını sağlar.

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin Temel İlkeleri

Çocuğun Yaşamaya ve Gelişmesi İlkesi: Yaşamak, her çocuğun temel hakkıdır ve herkesin ilk görevi çocukların yaşamını korumaktır.

ÇHS'nin 6. Maddesine göre: "Her çocuk yaşama hakkına sahiptir. Devlet çocuğun yaşamını ve gelişimini güvence altına almakla yükümlüdür".

Yaşama hakkı, tüm hak ve özgürlüklerin kullanılmasının temelini oluşturan bir haktır. İnsan hakları içerisinde, değer sırası bakımından en başta gelir. Bu hak olmaksızın diğer hakların kullanılması mümkün değildir. Yaşama hakkı, kişinin fiziksel ve ruhsal bütünlüğünü koruyabilmesi ve varlığının çeşitli etkilerle bozulmasına engel olabilmesi anlamına gelir. İnsan hakları belgelerinin tümü yaşama hakkını güvence altına alır ve yaşama hakkını "dokunulmaz" bir hak olarak kabul eder. Çocuk Hakları Sözleşmesi de,

çocuğun yaşama hakkını koruma altına almaktadır. Yasalarımızda da çocuğun yaşama hakkını koruyan, başta anayasa olmak üzere pek çok madde bulunmaktadır.

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, yaşama hakkının gerçekleştirilmesinin yanı sıra, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için "mümkün olan azami çabanın gösterilmesini", devletlerin sorumluluğu olarak görür. "Gelişme" kavramı, yalnızca çocuğun yetişkinlik dönemine hazırlanmasıyla ilgili değildir. Bu aynı zamanda çocukluk dönemi için, yani çocuğun içinde bulunduğu dönemin en elverişli koşullarda oluşturulması anlamına gelir. Sözleşmeye göre devletler, çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlâksal, psikolojik ve toplumsal gelişimini, insanın saygınlığı ile uyumlu biçimde gözetmeli ve çocuğun toplumda özgür bir birey olarak yaşamını sürdürmesi için gerekli önlemleri almalıdırlar.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde çocuğun yaşama ve gelişme hakkını koruma altına alan, bu konuda tüm yetişkinlere ve devletlere verilen temel sorumluluk şöyledir:

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de Çocuğun Yaşama ve Gelişme Hakkı

Madde 6

1. *Taraf Devletler, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul ederler.*
2. *Taraf Devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler.*

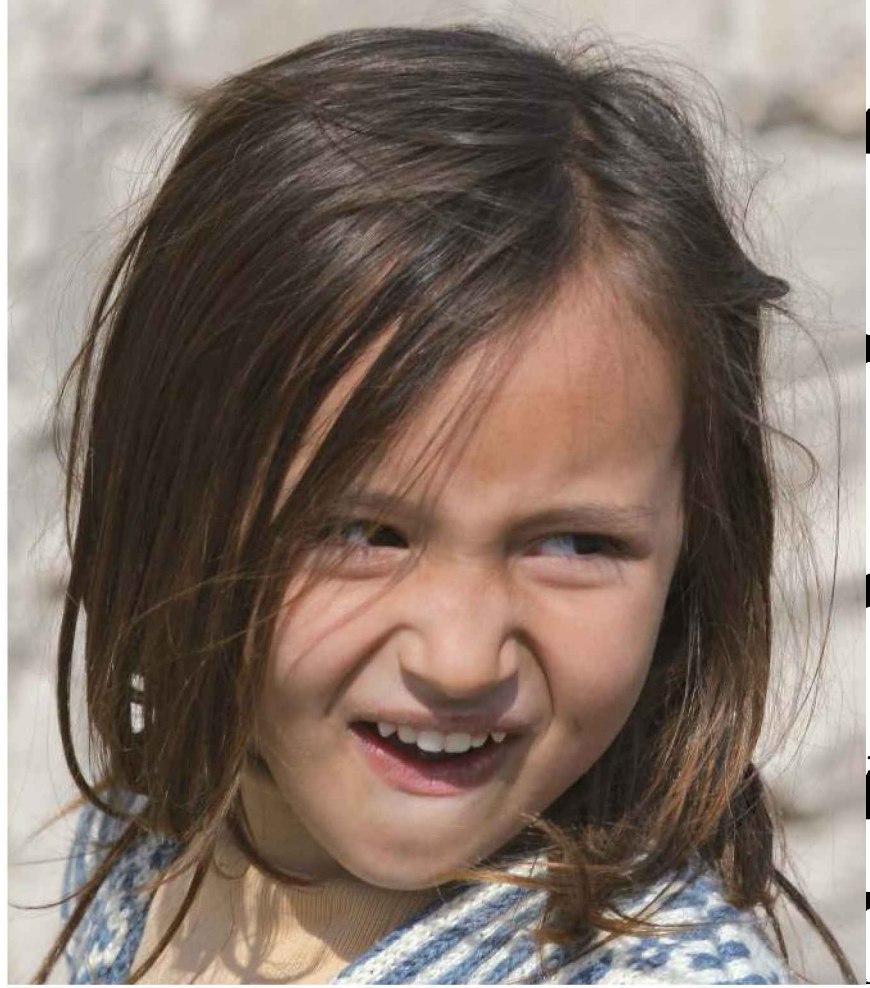
Çocuğun Yüksek Yararı İlkesi: Çocukları ilgilendiren bütün eylemlerde, öncelikle çocuğun yararının gözetilmesi gerekir. Çünkü, toplumun savunmasız bir grubu olan çocuklar, kendi haklarını arayamazlar. Hükümetler, gönüllü sektör, toplum kurumları, aileler, bakım hizmetleri verenler bu haklara saygı gösterme, ihlâl etmeme ve daha da ileriye götürüp, güçlendirme sorumluluğuna sahiptirler.

Çocuğun yüksek yararı ilkesi, çocuk merkezli bir bakış açısını destekler ve çocuğun birbiriyle ilişkili hak ve ihtiyaçlarına dikkat çeker. Dolayısıyla, çocuğa sağlanan koruma kanunlarının, politikalarının ve uygulamalarının değerlendirilmesinde, çocuğun yüksek yararının göz önünde tutulması ve çocuklara yönelik temel hizmetlerin ekonomik reform ve açık azaltma dönemleri de dahil olmak üzere, her zaman korunması ve öncelik verilmesi gözetilmelidir.

Koruma, en genel anlamıyla bir bireyin yaşamını olumsuz bir biçimde etkileyecek olası bir tehlikeyle karşı karşıya kalmasını engellemek için alınan önlemleri ve savunuculuk çalışmalarını ifade etmektedir. Önlemler ve savunuculuk çalışmaları, bireyin hak ettiği yaşamı sürdürmesi açısından vazgeçilmez niteliktedir. Dolayısıyla, Çocuğun Yüksek Yararı İlkesi, çocuğun herhangi bir alanda ve herhangi bir tehlikeyle karşı karşıya kalmasının engellenmesini gerektirir.

Çocuğun yaşamını etkileyebilecek durumlar, fiziksel, zihinsel, psikolojik, cinsel ve sosyo-kültürel nedenlerden kaynaklanabilir. Bu nedenle, çocuğun korunması, toplumun her düzeyinde, başta kamu idareleri olmak üzere, resmi, yerel, özel, akademik ve sivil toplum kuruluşları vb. tüzel kişilere; devlet başkanları, milletvekilleri, öğretmenler, doktorlar, polisler, anne babalar ve hatta çocuklar olmak üzere gerçek kişilere, etik ve yasal zorunluluklar doğrultusunda, birçok yükümlülük verir.

Her çocuğu öncelikli olarak ele alan, çocuğa ayırım gözetmeden saygı gösteren ve değer veren, haklarında alınan kararlara katılımını sağlayan ve kendilerini gerçekleştirebilmeleri için fırsat veren koruyucu bir sosyal destek sistemi oluşturmak, öncelikle o devletin anayasasında düzenlenir. Birçok devlette olduğu gibi, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda çocuk ve çocuk haklarının korunmasına, başka bir ifadeyle çocuğun güvenliğinin sağlanmasına ilişkin genel kuralları bulunur. Bu kurallardan bir kısmı, temel hak ve hürriyetlerin düzenlemesiyle ilgilidir. Bu genel nitelikli kurallarla çocuk, gerçek kişi olarak, anayasamızın kullandığı deyimlerle, "herkes ya da

vatandaş" olarak korunur. Bununla birlikte, koruyucu (kişisel) kuralların bazılarında çocuk, özel bir korunmaya sahip kılınmıştır. Yani çocuklar, kendilerine özgü kurallarla da korunur. Bunun yanı sıra çocukların güvenliğinin sağlanması için gereken örgütlenmeler kurulmuş ve geliştirilmesini sağlayan düzenlemeler için özel kanunlar çıkarılması kabul edilmiştir. Dolayısıyla, Türkiye'nin çocuk koruma sistemi, ulusal mevzuat başta olmak üzere, onaylanan uluslararası sözleşmelere, belirlenen kaynak tahsisinden hükümetlerin tercihlerine kadar birçok etkenden etkilenmektedir.

Çocuğun yüksek yararı gözetilerek yapılan düzenlemeler (etkinlik, hizmet, mekân vb.), söz konusu düzenlemenin öncelikle insan odaklı ve çocukları birey olarak gören, insan haklarına ve dolayısıyla çocuk haklarına duyarlı, bu hakları savunan, barışçıl, hoşgörülü, saygılı, özgürlükçü, eşitlik ve hakkaniyet ilkelerine sahip olması ile mümkündür. Dolayısıyla, çocuğa öncelik veren ve çocuğun yüksek yararını gözetilen düzenlemelerin;

- Çocuğa duyarlı ve çocuğun duyarlı olmasını sağlaması,

- Çocukların gereksinimlerinin farkında olması,
- Çocuğu, ailesinden ve çevresinden kopuk görmeyen ve gereken kaliteli yatırımları yapması,
- Çocukları her türlü tehlikeye karşı (istismar, zararlı alışkanlık vb.) koruması, bu tehlikeleri önlemesi ve gerekli tedaviyi sağlaması,
- Kriz durumlarına (yapay ve doğal) hazırlıklı olması,
- Sorunları öngören ve büyümelerini engellemesi,
- Çocuklar için ve çocuklarla olan faaliyetlerine özel bir bütçe ayırması,

- Kendini sürekli güncellemesi, yenilikçi olması, gelişmeleri takip etmesi,
- Konuyla ilgili olarak kendi kapasitesini sürekli olarak gözden geçirerek yenilemesi ve güçlenen bir yönetim ve uygulama mekanizması yaratması,
- Çocukların yanı sıra uzmanların da fikirlerini alması,
- Kurumlar arasında eşgüdümlü ve işbirliği içinde hareket etmesi,

- Kurumlarda çalışan kişilere düzenli bir bilgi ve deneyim aktarımında bulunan, bilginin bu kişiler arasında dolaşmasına olanak sağlaması,
- İşbirliği ağı içinde bulunması gerekir.

Dolayısıyla, çocuğun yüksek yararını gözeterek bir düzenlemenin, çocuğun görüşünü alan, planlamaya önem veren ve uygulayan, kısa-orta ve uzun vadeli dengeleri izleyen, değerlendiren ve bunun için kaynaklarını ayıran bir yapıya sahip olması gerekir. Bu yapıların sürdürülebilirliklerini sağlamaları ise, politikalarını oluşturmaları ve izlemeleriyle doğrudan bağlantılıdır.

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de Çocuğun Yüksek Yararı İlkesi

Madde 3

1. Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.

2. Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve ödevlerini de göz önünde tutarak, esenliği için gerekli bakım ve korumayı sağlamayı üstlenirler ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler, çocukların bakımı veya korunmasından sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından, yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler.

Çocuğun Katılımı İlkesi: "Kamu yaşamında yer almak", "kamu yaşamının bir parçası olmak" şeklinde tanımlanan katılım, bireylerin karar süreçlerinde ve etkinliklerde yer alması, bu süreçlerde "etkili" olması, karar mekanizmalarına, uygulama

ve değerlendirme süreçlerine “etkin” müdahalelerde bulunması anlamına da gelir.

Katılım, “çoğulculuk”, “insan hak ve özgürlükleri”, “hukukun üstünlüğü” ile birlikte demokrasinin temel prensipleri arasında yer alır.

Çocuk, ailede, okulda, sokakta, politikada, yani yaşamın her alanında demokrasinin ve insan haklarının temel prensiplerine göre yaşamını sürdürmezse, ileriki yaşantısında bu kavramlara göre yaşaması mümkün olmayacaktır. Çocuğun katılımı, demokrasi ve insan hakları kültürünün tüm toplumlarda tam olarak benimsenmesini sağlamak amacıyla, ilk kez Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’yle gündeme gelmiştir. Sözleşmenin özel olarak 12. Maddesi dışında 13. ve 15. Maddelerinde atıfta bulunulan Çocuğun Katılım Hakkı, çocukların ve gençlerin kendilerini ilgilendiren konularda, kararlarda, etkinliklerde ve süreçlerde etkin bir şekilde yer alma hakkına sahip olduğunu hükme bağlamaktadır.

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’de Çocuğun Katılım Hakkı:

Madde 12: Her çocuk, kendisini ilgilendiren herhangi bir konu ya da işlem sırasında görüşlerini serbestçe ifade etme, görüşlerinin dikkate alınmasını isteme ve katılma hakkına sahiptir.

Çocuğun katılım hakkının tam olarak hayata geçmesi için, yetişkinlerin çocukların potansiyellerine inanmaları, onları bağımsız bir birey olarak görmeleri ve onlara güven duymaları gerekir. Yetişkinler çocuklara inanmaz, onların potansiyellerine güven duymaz ve onları bağımsız birey olarak görmezse, “katılım hakkı” gerçekleşemez. Bu nedenle, çocuğun katılım hakkı –diğer haklardan biraz daha fazla olarak- yetişkinler tarafından tamamen benimsenmeyi gerektirir. Çünkü çocuklar, yetişkinler tarafından kurgulanmış dünyada, yetişkinlerin yönettiği kurumlara ve kurullarla yaşamlarını sürdürmektedir ve çocukların katılımı, anne babalar, öğretmenler, akrabalar, komşular, yöneticiler ve diğer yetişkinler tarafından gerçekleştirilebilmektedir. Ne yazık ki yetişkinler tarafından kurgulanan bu dünyada, çocuğa ilişkin genel yaklaşım, onların henüz yeterince büyümemiş, büyümesi gereken, korunmaya muhtaç, “tamamlanmamış” kişiler olduğu yönündedir. Çocuğun katılımının önündeki en önemli engel bu yaklaşımdır. Bu engel, ancak toplumda ve bireylerde demokrasi ve insan hakları kültürünün benimsenmesi ve yaygınlaşmasıyla ortadan kalkacaktır.

Katılım ayrıca, çocukların gelişimlerini sağlar ve bunu olumlu olarak destekler. Çocuklar, kendilerine her şeyin “sunulduğu” ve müdahale edemedikleri, değiştiremedikleri “pasif” oldukları ortamlarda ve durumlarda tam olarak

gelişemezler. Gelişim, hem bireysel, hem de toplumsal bir süreçtir. Çocuklar katılım süreçlerinde, seçenekler arasından tercih yapma, karar verme, toplumsal duyarlılık geliştirme ve işbirliği yapma becerilerinin yanı sıra kendilerine güven kazanır, neleri yapabileceklerini görür ve sonraki adımları için bir içgörü edinirler.

Katılım Sürecinin İlkeleri

Çocukların katılımının göstermelik olmaktan çıkarılarak, hayata geçirilebilmesi için uyulması gereken bazı önemli ilkeler bulunmaktadır. Bu ilkeler şöyle sıralanabilir:

- *Katılım süreçlerinde, yetişkinlerle çocuklar arasında eşitler ilişkisi olmalıdır.*
- *Çocukların potansiyellerine inanılmalı, onlara yaşamlarını değiştirme gücüne sahip oldukları anlatılmalı, onlara bu yönde olanak sağlanmalıdır.*
- *Her katılım sürecinin sonunda, her zaman somut bir sonuç çıkmayabilir. Önemli olan bu süreçte yetişkinlerin ve çocukların kazanımlarıdır.*
- *Katılım bazı çocuklara sunulan bir ayrıcalık değil, bütün çocukların hakkıdır.*
- *Çocukların yetki ve sorumluk almaları sağlanmalıdır.*
- *Süreçlere katılma konusunda gönüllülük temeldir. Katılmamayı seçmenin de katılımın bir biçimi olduğu unutulmamalıdır.*

Sadece, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme değil, Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi de çocukların kendilerini ilgilendiren konularda görüşlerinin alınmasını, kendilerini ilgilendiren her konuda bilgi edinmelerini hükme bağlamaktadır.

Ayrımcılık Götzetmeme İlkesi: Çocuk hakları, istisnasız bir şekilde tüm çocuklar için geçerlidir.

Çocuğun fiziksel özelliklerinin, inancının, ana dilinin, cinsiyetinin ya da başka bir özelliğinin hiçbir rolü yoktur. Sözleşmeye taraf olan devletler, hiçbir ayırım yapmadan kendi egemenlik alanlarındaki bütün çocukların sözleşmede yer alan haklarını tanırlar ve taahhüt eder.

Sözleşme'nin 2. Maddesine göre taraf devletler, Sözleşme'de yazılı olan hakları kendi ülke sınırları içinde bulunan her çocuğa, kendilerinin, anne babalarının, ya da vasilerinin sahip oldukları ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka düşünceleri ya da diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanırlar ve taahhüt eder.

Ayrımcılık, bütün insanların haklara ve özgürlüklere eşit biçimde sahip olmalarını, bu haklardan eşit olarak yararlanmalarını önleme amacını taşıyan ya da bu sonuca yol açan herhangi bir ayırım, dışlama, kısıtlama ya da tercih yapılması anlamına gelmektedir. Haklar ve özgürlüklerden eşit biçimde yararlanma her durumda mutlak aynı tutumun alınması anlamına gelmemektedir. Ayrımcılık gözetmeme ilkesi, kimi hak eşitsizliklerinde düzeltici olumlu eylemleri yani pozitif ayrımcılığı engellemez. Bu tür farklılaşmaların ölçütleri makul ve nesnel, ayrıca sözleşme çerçevesinde meşru bir amaca yönelikse, benimsenen tutumlardaki farklılaşma ayrımcılık anlamına gelmez.

Türkiye'de ayrımcılığın önlenmesi ulusal mevzuatta da belirtilmiş olmasına karşın, ne yazık ki tüm çocuklara tam olarak uygulanmamaktadır. Engelli çocuklar, evlilik dışı doğan çocuklar, kızlar, mülteciler ve mülteci statüsü kazanmak isteyen çocuklar, ülke içinde iç göçe tabi tutulan çocuklar, Kürt ve Roman çocuklar ve Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan çocuklar yeterli sağlık ve eğitim olanaklarına erişememektedir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de Çocuğa Yönelik Ayrımcılığın Önlenmesi

Madde 2

1- Taraf Devletler, bu Sözleşme'de yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana-babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları,

ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler.

2- Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, yasal vasilerinin veya ailesinin öteki üyelerinin durumları, faaliyetleri, açıklanan düşünceleri veya inançları nedeniyle her türlü ayırımı veya cezaya tâbi tutulmasına karşı etkili biçimde korunması için gerekli tüm uygun önlemi alır.

Türkiye'nin Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde Çekince Koyduğu Maddeler Hakkında:

Ayrımcılık başlığı altında üzerinde durulması gereken önemli bir konu da Türkiye'nin BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne koymuş olduğu çekincelerdir. Çünkü çocuğun yararı esas alınarak bakıldığında çekinceli maddelerin çocukların ayrımcılığa uğramasına sebep olma potansiyeli vardır. Şöyle ki;

Türkiye, ÇHS'nin 17, 29 ve 30 Maddelerini "... T.C. Anayasası ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Anlaşması hükümlerine ve ruhuna uygun olarak yorumlama ve uygulama hakkını saklı tutmaktadır" itiraz kaydı ile ilgili çekince koymuştur. Çekince koyulmuş olan 17 Madde bilgi ve belge edinme hakkını, 29 Madde eğitimin amacını ve 30. Madde de azınlık mensuplarının kültürlerine ve dinlerine bağlı haklarını tanımlar. Çekincenin gerekçesi ise Lozan Barış Anlaşması'nda azınlık tanımının sınırlılığıdır.

Ancak bu konunun çocuk hakları savunucuları açısından ele alınışında odakta ve öncelik olarak çocuğun olması şarttır. Odakta çocuğun alınmaması durumu zaten Sözleşme'nin tümünden reddi anlamına gelecektir. Çocuğu odağa alarak değerlendirdiğimizde ise çekincelerin, çekince konan maddelerin kapsamı dışında da hak ihlallerine sebep olma potansiyeli görülecektir. Öyle ise çekince 17, 29 ve 30 Madde ile sınırlı kalmayan ve silsileli olarak sözleşmenin diğer maddelerinin de ihlaline sebep olan bir etkiye sahiptir ve dolayısıyla sözleşmenin ruhuna ve genel ilkelerine aykırı olduğu söylenebilir.

Ayrıca çekinceli maddelerde tanımlanan haklar çekincenin gerekçesi olan Lozan Antlaşmasına ters düşmeden de rahatlıkla hayata geçirilebilir. Bunun olanağı vardır ve gerekli olan konuya hak temelli bir açıdan bakılmasıdır.

Türkiye Cumhuriyeti bu sorunu çocukların yararına çözecek cesareti göstermelidir.

Hak Temelli Yaklaşım

"Her defasında insanlığa, kendine olduğu kadar başka herkese de, sırf araç olarak değil, aynı zamanda amaç olarak davranacak biçimde eylemde bulun."

Immanuel Kant

Hak temelli yaklaşım, kişileri "hak sahibi" ve devleti "birincil görev sahibi" olarak tanımlayan yaklaşımdır. Kişiler, etkin öznelerdir ve haklarını talep etmek için güçlendirilirler. Bu yaklaşım, kamusal, siyasal, ahlaki ve yargısal sorumluluk ile görev kavramları ile doğrudan ilişkilidir. Devletin bağlayıcı ahlaki ve yasal görevleri bulunur. Kişiler, yardımı-hizmeti-desteği hak etme yerine yardım-hizmet-destek görme hakkına sahiptir.

Hak temelli yaklaşım, sadece görünen sorunları ele almak yerine, sorunların nedenlerini araştırır ve sorunları kaynağında çözmeye odaklanır.

Hak temelli yaklaşım, "gelişme" kavramı ile doğrudan ilişkilidir. Gelişme, insanların hak ettikleri bir yaşam için karar verme seçeneklerini arttıran, kendilerine verilmiş ya da yaratılmış olanaklardır.

Bireylerin seçeneklerini arttırabilmeleri ve büyüyelebilmeleri için ve insanın kendini ya da çevresini geliştirecek seçeneklere ve haklara sahip olabilmesi için, yeteneklerini geliştirmesi gerekir. Uzun ve sağlıklı bir yasama sahip olmak, temiz su ve yiyecek gibi basit ihtiyaçları karşılayabilmek, sosyal, toplumsal ve siyasi etkinliklere katılma, bilgiye daha fazla ulaşabilme olanağı, daha güvenli bir hayata sahip olmak ve diğer tüm siyasi ve kültürel haklar, insani gelişimin temelleridir. Bu temellerin birçoğunun gerçekleşmesi, bireyin hayatını ve koşullarını daha iyiye götürmesine olanak tanıyan bir etken olabilir.

Öte yandan hak temelli yaklaşım, gelişme durumunu sadece insan ihtiyaçları açısından tanımlamaz. Gelişmeyi, birbirinden ayırlamaz haklara toplumun yanıt verme yükümlülüğü açısından da tanımlar ve insanları-grupları bir hak olarak adalete talebi doğrultusunda güçlendirir.

Hak temelli yaklaşımda taraflar, hak sahibi ve görev sahibi olarak tanımlanır. Her insan bir hak sahibidir, hakları vardır, hakkını talep eder, görev sahiplerini sorumlu kılar ve diğerlerinin haklarına saygı gösterme sorumluluğuna sahiptir. Görev sahiplerinin ise, hak sahiplerinin haklarına saygı gösterme, koruma ve yerine getirme sorumluluğu vardır.

Evrensellik, hak sahibi ve görev sahibi arasında karşılıklı bağımlılık, eşitlik ve ayrımcı olmama, katılım, sorumluluk ve güçlendirme ilkeleriyle temellenen hak temelli yaklaşım, toplum içinde savunmasız olanlara odaklanmayı sağlayan ve hakların bölünmezliğini vurgulayan bir çerçeve oluşturur.

Çocuk hakları, insan hakları kültürünün yapı taşıdır ve toplumun insan hakları güvencesinin temelini oluşturur. Çocuklar, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve diğer anlaşmalarla korunmuş tüm hakların yanı sıra Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde tanımlananlar başta olmak üzere, birçok ek hakka sahiptir. Tanımlanan bu haklara göre hükümetler, çocukların ekonomik, sosyal ve kültürel haklarının yanı sıra medeni ve siyasi haklarını da korumakla yükümlüdür. Devletler yalnız kendi görevlilerinin gerçekleştirdiği ihlalleri değil, ailede ya da toplumdaki diğer bireylerin çocuklara uyguladığı ihmal ve istismarı önlemekle de yükümlüdür.

Çocuklar için “Hak Temelli” Yaklaşımın 5 Temel Nedeni

I. Haklar Evrenselidir!

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde güvence altına alınan haklar, evrensel olarak dünyanın her yerindeki çocuklar için geçerlidir. Böylece bütün çocuklar, hayatta kalma,

büyüme, gelişme, korunma ve katılım açısından aynı haklara sahiptirler.

II. Çocuk Hakları Yetişkin Haklarından Daha Değersiz Değildir!

Çocuklar anne-babalarının mülkü değildir ve yetişkinler kadar önemli yurttaşlardır. Çocukların hak sahibi olarak kabulü önemlidir. Çocukların savunmasızlığı nedeniyle, çelişkili her durumda çocuğun hakları yetişkinlerin haklarından önce gelir.

III. Haklar Hayır İşleri Değildir!

Çocuklar, yardım almaya muhtaç ya da hayır işlerinin nesnesi değil, aksine, kendi gelişimlerinin etkin katılımcıdır. Kendi hayatlarını etkileyen süreçlere ve kararlara katılmalıdırlar.

IV. Haklar Ancak Hak Sahiplerinin Güçlendirilmesi İle Tam Olarak Gerçekleşebilir!

Çocuklar, toplumun savunmasız grubu olarak haklarını aramazlar. Hükümetler, gönüllü sektör, toplum kurumları, anne babalar, bakım hizmetleri verenler, bu haklara saygı göstermek (ihlâl etmemek) ve daha da ileri götürmek güçlendirmek sorumluluğuna sahiptirler.

V. Haklar Bölünemezler ve Birbirleriyle İlgilidirler!

Sözleşmede yer alan her bir hakkın uygulanmasında, çocuğun diğer haklarının uygulanması ve ihlâl edilmemesi gerekir.

I. Çocuk Haklarının Uluslararası Hukukta Tarihsel Gelişimi¹

Toplumların, çocuğun korunmasını bir değer olarak kabul etmesi uzun bir sürecin ürünüdür.

1920 yılında kurulan, Çocuklar İçin Uluslararası Yardım Örgütü'nün temel amaçlarından biri, savaştan zarar gören ülkelerin çocuklarının acil gereksinimlerini gidermektir. Örgüt, amacına ulaşmak için çabalarını sürdürürken, daha geniş

¹ Prof. Dr. Bilgin Tiryakioğlu, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi/ II. Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu, 2002

planda ve sürekli bir şekilde çocukları korumak amacıyla gerekli programın düzenlenmesine ve bu programın ilkelerinin belirlenmesine çaba göstermiştir. İşte bu çabaların sonucu olarak, 26 Eylül 1924 tarihinde, Milletler Cemiyeti Genel Kurulu, "Çocuk Hakları Bildirgesi"ni kabul etmiş ve böylece çocuklarla ilgili ilk geniş kapsamlı uluslararası düzenleme ortaya çıkmıştır. Birleşmiş Milletler'in kuruluşundan sonra, 1948 yılında, BM Genel Kurulu, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ni kabul etmiş, ancak bu belgede çocukların hak ve özgürlüklerine yönelik özel düzenleme yer almamıştır. Çocukların özel ihtiyaçları, ayrı bir belgenin düzenlenmesini gerekli kılmıştır. Yaklaşık on yıl süren çalışmaların sonucunda 20 Kasım 1959'da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 78 ülkenin temsilcisinin katıldığı genel oturumunda Çocuk Hakları Bildirgesi'ni oybirliği ile kabul etmiştir. Çocuk Hakları, Cenevre Bildirgesi ile 1924 yılında başlayan dönemin son aşamasını ise, 20 Kasım 1989 tarihli Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ile oluşturmaktadır. Bu üç çalışmanın ortak özelliği, çocuk hakları konusunda dünya çapında yapılan girişimler olması ve uluslararası toplumun konuya olan ilgisini yansıtmasıdır. İlk iki çalışma "bildirge" olması nedeniyle hukuken bağlayıcı değildir. Dolayısıyla, bildirgelerde yer alan ilkelere uyulmaması halinde yaptırım söz konusu olmamaktadır. Bununla birlikte, her iki bildirge de, ilan ettiği hakların varlığının, evrensel kabule mazhar olduğunu göstermektedir. Buna karşılık, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, kendisine taraf olan devletleri bağlayıcı nitelik taşımaktadır. Zira, devletler

sözleşmeye taraf olmakla, ona uygun davranma isteklerini ortaya koymuş olmaktadır. Dolayısıyla, sözleşme hükümlerine uyulup uyulmadığını denetleyecek bir mekanizma, doğal olarak sözleşmenin ayrılmaz bir parçası olarak kurulur. Çocuk haklarına ilişkin bildirgeler, bağlayıcı olmamalarına rağmen, başka bir işlev daha görmüşler, dünya çapında genel kabul gören BM Çocuk Hakları Sözleşmesinin ortaya çıkışına zemin hazırlamışlardır.

1924, 1959 ve 1989 yıllarında dünya çapında gerçekleştirilen ve çocuk hakları bakımından kilometre taşı olarak kabul edilen bu girişimlerin yanı sıra, yine 1900'lü yıllarda başlayan ve sözü geçen üç temel belge kadar geniş kapsamlı olmasa da, uluslararası toplumun çocuk haklarına gösterdiği ilgiyi ortaya koyan diğer çalışmalar vardır. Bu çalışmalar sonucu ortaya çıkan belgelerde çocuk hakları, bütün boyutları ile düzenlenmemekte, sadece belirli konular itibarıyla çocuğun korunmasını ele almaktadır. Bu tür girişimler, 1900'lü yılların başında ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede yapılan ilk önemli girişimin, çocukların fuhuş pazarına çıkarılmasına karşı önlem alma yönündeki çalışmalar olduğunu söylemek yanlış olmaz. Daha sonra da, sanayide, ucuz çocuk işçilerinin fabrikalarda, madenlerde ve gece işlerinde çalıştırmasını önleme yönündeki çalışmalar göze çarpmaktadır. Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile başlayan Milletler Cemiyeti Dönemi'nde, Cenevre'de çocuk ticaretine karşı ilk uluslararası konferans toplanmıştır. Birleşmiş Milletler Dönemi başladığında, çocukların korunması yönündeki çalışmaların hız kazandığını görmekteyiz. İkinci

Dünya Savaşı'ndaki çocuk kıyımlarının ardından, çocukların işgüçlerinin ve cinselliklerinin sömürülmesi artmış ve bu gibi durumlara karşı uluslararası toplum harekete geçmiştir. Birleşmiş Milletler'in öncülüğünde çocuk ticaretine, çocukların köleleştirilmesine, küçük yaşta evlendirilmesine, evlat edinmenin kötüye kullanılmasına, vatansızlığa, eğitimde aşağılanmaya, evlilik dışı çocuklara ayrımcılık yapılmasına ve ceza yargılamasında çocuk yapısına uygun düşmeyen uygulamalara karşı bir dizi karar çıkarılmıştır. Uluslararası çalışma örgütünün çabaları da yoğunlaşarak artmıştır.

Bütün bu girişimler, başarıyla sonuçlansın ya da sonuçlanmasın, 1900'lü yıllardan başlayarak uluslararası toplumun çocuklara karşı duyduğu ilginin güçlenmesini ve "Çocuğun Korunması" ilkesinin uluslararası toplumun genel menfaati olarak ortaya çıkışını göstermektedir.

Çocuğun yüksek yararını gözetken kurallar, uluslararası anlaşmalarda da yerini almıştır. Hatta, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 3. Maddesi'nde, kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşlarının, mahkemelerin, idari makamların ve yasama organlarının gerçekleştirdiği, çocukları ilgilendiren tüm etkinliklerde, çocuğun yararının hareket noktası olması gerektiği belirtilmektedir. Sözleşmenin 18. Maddesi'nin ilk fıkrası da aynı ilkeyi, ana-baba ve vasi için tekrarlamaktadır: "Ana baba ve vasi her şeyden önce çocuğun yüksek yararını göz önünde tutarak hareket ederler".

III. Çocuk Hakları Açısından Türkiye'nin Durumu

Türkiye'nin 1995 yılında onayladığı ve çocukların yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarını tanımlayan Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye² (ÇHS) göre, daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış her birey çocuktur. ÇHS'nin temel ilkeleri doğrultusunda da, çocuğun yaşaması ve gelişmesi, katılımı, herhangi bir ayrımcılığa uğramaması ve bütün eylemlerde çocuğun yüksek yararının gözetilmesi güvence altına alındı. Bu güvence, çocukların toplumun savunmasız bir grubu olmalarından ve toplumun iyi niyetini talep edenler olarak haklarını arayamamalarından dolayı, özel bir önem taşır.

Göz ardı edilmemesi gereken önemli bir nokta, çocuk haklarının insan hakları kültürünün yapı taşı olduğu ve toplumun insan hakları güvencesinin temelini oluşturduğudur. İnsan hakları, yurttaşlık, ulus, ırk, etnik köken, dil, cinsiyet, cinsel yönelim, yetenek veya diğer bakımlardan, hangi farklılıklar olursa olsun, insanların salt insan oldukları için sahip oldukları haklardır. Çocuklar, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve pek çok başka uluslararası belge ile korunmuş tüm hakların yanı sıra Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde tanımlananlar başta olmak üzere birçok ek hakka da sahiptir. Bu haklara göre hükümetler çocukların cinsiyet eşitliğinden, yaşam standardına, korunmadan sosyal yaşama katılmaya kadar ekonomik, sosyal ve kültürel haklarının yanı sıra onların işkence ya da zalimce, insanlık dışı ya da onur kırıcı davranışa uğramamasından, düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne kadar medeni ve siyasi haklarını da korumakla yükümlüdür. Hükümetlerin bu haklara saygı gösterme, hakları ihlal etmeme ve daha da ileri götürerek geliştirme sorumluluğu vardır. Dolayısıyla hükümetler, yalnız kendi görevlerinin gerçekleştirildiği ihlalleri değil, ailede ya da toplumdaki diğer bireylerin çocuklara uyguladığı ihmal, istismar ve suiistimalleri önlemekten de sorumludur.

ÇHS'de tanımlanan haklar ve sözleşmede ilgili maddelere göre, hak ihlaline uğrayan çocuklar

² Türkiye, ÇHS'nin 17., 29. ve 30. Maddelerine çekince koymuştur.

genel olarak sözleşmenin temel ilkelerinden yararlanamayan, yani yaşama ve gelişme, ayrımcılığa uğramama, katılım ve çocuğun yüksek yararı ilkesinden yararlanamayan çocuklar olmak üzere aşağıdaki gibi tanımlanabilir³:

- Anne babanın yönlendiriciliği olmayan, anne babasından ayrılan, ailelerin birleşmesi amacıyla ülkelere giriş ve çıkış sorunu olan, yasadışı yollarla ülke dışına çıkarılan ve geri dönemeyen, aile ortamından yoksun bırakılmış ve evlat edinilen çocuklar, yani **aile ortamı ve alternatif bakımda hakları ihlal edilen çocuklar**

- Engelli, sağlık hizmetlerinden ve sosyal güvenlikten yararlanamayan çocuklar, yani **temel sağlık ve refah alanında hakları ihlal edilen çocuklar**

- Eğitime erişimi kısıtlı olan, eğitimini yanda bırakan, boş zamanlarını değerlendiremeyen (dinlenme, eğlence vs.) ve kültürel etkinliklere katılamayan çocuklar, yani **eğitim, boş zaman ve kültürel etkinlikler alanında hakları ihlal edilen çocuklar**

- Mülteci, bölgesel farklılıklardan dolayı ayrımcılığa uğrayan, çalışan, madde bağımlılığı olan, cinsel sömürüye maruz kalan, satılan, kaçırılan ve fuhuşa zorlanan, ihmal ve istismara maruz kalan, sömürünün diğer biçimlerine maruz kalan, silahlı çatışmalardan etkilenen, mağdur durumda olan, suça itilen çocuklar, yani **özel koruma önlemi gereksinimi olan çocuklar**

- Nüfusa kayıt, isim, vatandaşlık sorunu olan, ana-babasını bilmeyen veya onlar tarafından bakılmayan, kimliği korunmayan, düşünce, din ve vicdan özgürlüğü olmayan, örgütlenemeyen, özel yaşamına saygı gösterilmeyen, gerek duyduğu bilgilere erişemeyen, şiddet gören, işkence, aşağılayıcı davranış ve özgürlükten yoksun bırakılan çocuklar, yani **medeni hakları ve özgürlükleri hakları ihlal edilen çocuklar**.

Öte yandan hak ihlaline uğrayan çocuklar, birden fazla ihlale neden olan bir durumla karşı karşıya gelebilir. Örneğin, engelli bir çocuk, aynı zamanda eğitimine devam edemeyebilir ya da

madde bağımlısı olan bir çocuk, aynı zamanda suça yönelebilir. Ekonomik nedenlerle sokakta çalışan bir çocuk, aynı zamanda sokakta olmanın riskleriyle karşı karşıya kalabilir ya da göç eden bir çocuk uyum sorunu yaşayabilir.

Türkiye'nin çocuk haklarına dair durumu konusunda, devletin Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi'ne sunduğu raporun ardından Çocuk Hakları Komitesi'nin sonuç gözlemleri önemli noktalara değinmektedir (Ek 2). Sonuç gözlemleri çocuk haklarına dair gelişmeleri taktirle karşılarken, Türkiye'nin mevzuatı ile idari ve hukuki kararların yanı sıra ulusal ve yerel düzeylerde

çocuklara ilişkin politika ve uygulamalarında, ayrımcılık yapmama (ÇHS, Madde 2), çocuğun yüksek yararı (Madde 3), çocuğun görüşlerine saygı (Madde 12) ilkelerinin tam olarak yansıtılmamış olmasını da endişe ile karşılamaktadır. Komite ayrıca, başta 2., 3. ve 12. Maddelerde yer alan hükümler olmak üzere, sözleşmenin bütün genel ilkelerinin, ülkede çocuklarla ilgili tüm mevzuat ile bütünleştirilmesini, tüm uygulamalar ile, hukuki ve idari kararlarda uygulanmasını ve

³ Söz konusu hakların sınıflamasında Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesinin Sonuç Gözlem Raporu'ndan yararlanılmıştır.

ayrıca çocuklar üzerinde etkisi olan tüm proje, program ve hizmetlerde kullanılmasını tavsiye etmektedir. Bu ilkelerin bir yandan her düzeyde planlama ve politika oluşturma sürecini yönlendirirken, diğer yandan sosyal güvenlik ve sağlık kurumları, hukuk mahkemeleri ve idari makamlar tarafından gerçekleştirilen uygulamaları da yönlendirmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Komite, Ayrımcılık Yapmama İlkesi'nin, (Sözleşmenin 2. Maddesi) 1923 tarihli Lozan Antlaşması ile azınlık olarak tanınmayan çocuklara tam olarak uygulanmadığını belirlemiş; bu maddenin özellikle Kürt kökenli çocuklar, engelli çocuklar, evlilik

dışı doğan çocuklar, kızlar, mülteciler ve mülteci statüsü kazanmak isteyen çocuklar, ülke içinde iç göçe tabi tutulan çocuklar ve özellikle sağlık ve eğitim olanaklarına erişebilme konusunda kısıtlı olanaklarına sahip olan Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nde kırsal kesimde yaşayan çocuklar için tam anlamı ile uygulanmamasından kaygı duyduğunu ifade etmiştir. Komite ayrıca, taraf devlete, ayrımcılığı engellemek ve ortadan kaldırmak için gerekli tedbirleri almasını ve çocuklara yönelik ayrımcılığı izlemek amacıyla uygun derlenmiş verilerin toplanmasını tavsiye etmektedir. Bu bağlamda öncelikle, yukarıda belirtilen, özellikle zor durumdaki gruplara mensup kişiler için tüm

ayrımcılık biçimlerinin sona erdirilmesini amaçlayan kapsamlı planlar geliştirmeyi amaçlayan bir bakış açısı ile ele alınması gerektiğine dikkat çekmiştir.

Komite, yaşama hakkı ilkesi doğrultusunda ise özellikle Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgeleri'nde, şehirlere yeni göç etmiş kişiler arasında yaygın olan ve namuslu olmadıklarından şüphelenilen kadınların, yakın aile bireyleri tarafından öldürülmesini içeren "namus (töre) cinayeti" uygulaması ile, yaşama hakkının ihlal edilmesinden büyük endişe duymaktadır. Ayrıca bu cinayetlerde, mağdurların ve suçluların genellikle küçük yaşta olmasını da, özellikle belirtilmesi gereken bir husus olarak belirtmiştir.

Komite, sözleşmenin 2. Maddesi (Ayrımcılık Yapmama), 3. Maddesi (Çocuğun Yüksek Yararı), 6. Maddesi (Yaşama Hakkı) ve 19. Maddesi (İhlalin Her Türüne Karşı Korunma) ışığında ve İnsan Hakları Komisyonu'nun 2001/45 sayılı kararı, Özel Raportörün yargı ve hakem kararlarının uygulanmasına ilişkin tavsiyeleri (EC/CN. 4/2001/9, 38-41. paragraflar) ve Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin son gözlemleri (A/52/38/Rev.1, 179 ve 195'inci paragraflar) çerçevesinde, taraf devlete, bu suçlarla etkili bir şekilde mücadele etmesi için mevzuatını gözden geçirmesini ve namus gerekçesi ile işlenen suçlar bakımından uygulanan tüm cezai indirimlerini kaldırarak şekilde yasalarındaki mevcut hükümleri değiştirmesini şiddetle tavsiye etmektedir. Ayrıca, devleti Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgeleri'nde kızları etkileyen ayrımcı davranışlar ve zararlı gelenekler ile etkili bir şekilde mücadele edebilmek için, dini ve toplumsal liderleri de kapsayacak şekilde etkili duyarlılık oluşturmaya ve eğitim kampanyaları geliştirmeye ve uygulamaya, bu kampanyalarda yukarıda belirtilen uygulamaların sosyal ve ahlaki bakımdan kabul edilemez olduğunu göstermeye davet etmektedir. Ayrıca, Türkiye'de hukuku uygulamakla görevli olanlara, "namus cinayeti" tehlikesine maruz bırakılan kızları daha etkili bir şekilde koruma bakış açısı verecek şekilde, özel bir eğitim ve kaynak sağlanması, bu cinayetlerin takip ve dava edilmesi ve denetlenmesi konusunda önerilerde bulunmuştur.

Çocuğun görüşlerine saygı ilkesi doğrultusunda, çocuk forumu gibi çocuğun katılımını geliştirmeye yönelik birçok girişim olduğunu belirlemekle birlikte, Komite, ülkedeki genel politika ve uygulamaların çocuğun ifade özgürlüğünü teşvik edici olmadığını ve özellikle uygulamada, idari ve adli usul bakımından, yasalarla düzenlendiği durumlarda bile çocukların görüşlerinin genellikle dinlenmediğini tespit etmiştir. Sözleşmenin 12. Maddesi'nin ışığında, çocuğun katılım hakları konusunda toplumun duyarlılığını arttırmak ve ailede, okulda, özellikle de toplumda çocuğun görüşlerinin saygı görmesini sağlamak amacıyla, taraf devlete, özellikle öğretmenler ve sosyal hizmet uzmanlarının yanı sıra toplum liderleri ile sivil toplum örgütlerini de içerecek şekilde sivil toplumun katılımı ile çocuklarla çalışan uzmanların yer alacağı şekilde sistematik yaklaşım ve politika geliştirmesini tavsiye etmektedir. Ayrıca devleti, çocuğun görüşlerinin dinlenmesi ve yerel düzeydekiler de dahil olmak üzere, sosyal hizmet kuruluşları, hukuk mahkemeleri ve idari makamlar tarafından çocuğun görüşlerinin dikkate alınması hakkının tanınmasını geliştirmeye davet etmektedir.

Görüldüğü gibi, Çocuk Hakları Komitesi'nin vurguladığı noktalar çocuk haklarını temel alan bir çocuk politikası ile doğrudan ilişkilidir. Dolayısıyla, Türkiye nüfusunun 27 milyonluk bölümünün, yani nüfusun yaklaşık % 40,5'inin temel ihtiyaçlardan eğitime, sağlığa, sosyal güvence olanaklarına kadar her konuya eşit bir biçimde ulaşamamaları çocukla ilgili bütüncül ve sadece 'sorun odaklı' olmayan bir ülke politikası olmayışıyla doğrudan ilişkilidir. Nitekim 2007 genel seçimlerinden önce bazı parti programlarında bir kez bile çocuktan söz edilmemiş olduğu; pek çoğunun bir kez, sadece eğitim alanında ve genel geçer ifadelerle çocuktan söz etmekte olduğu; çocuk haklarına ise pek çok siyasi parti programında hiç yer verilmemiş olduğu görülmektedir. Bu durum, çocuk alanına ayrılan bütçenin belirsizliğine, kurumlar arası eşgüdümün sağlanamamasına, sağlıklı ve güncel verilere ulaşamamasına, çocuklara yönelik çalışmalar sürdüren kurumlar arasında kavram ve yaklaşım farklılıklarına neden olmaktadır (Gündem Çocuk, 2007)⁴.

4 Gündem Çocuk (2007), Genel seçimler öncesi, 23 Nisan'a doğ-

Örneğin; Milli Eğitim Bakanlığı için risk altındaki çocuklar, öncelikle eğitimine başlamayan, yanda bırakan ve devam ettirmeyen çocuklarken, Adalet Bakanlığı için çocuk, adalet sistemine giren çocuklarla sınırlı kalmaktadır. Öte yandan risk altındaki çocukları 'güç koşullardaki çocuklar' olarak ve en sık karşımıza çıkan gruplar olarak tanımlayan bir görüş de güç koşullar altındaki çocukları sokakta yaşayan çocuklar, suça itilen çocuklar, çalışan çocuklar ve istismara maruz kalan çocuklar ile son yıllarda sayıları sürekli artan mülteci çocuklarla sınırlı tutabilmektedir⁵. Ancak, söz konusu gruplar birbirinden bağımsız değildir; tam tersine, iç içe geçmiştir. Örneğin, sokakta yaşayan çocukların önemli bir kısmı suça itilen çocuklar grubuna girmekte, sokakta yaşamının doğal uzantısında ise, suç işleme ve sürekli çetelerde yer alma gibi durumlar arasında ilişki bulunmaktadır.

Yaşanılan kavram ve yaklaşım farklılıkları, çocuklara yönelik çalışmalar sürdüren kurumların çalışma ve yaklaşım alanlarıyla sınırlı kaldığından, risk altındaki çocuklar kapsamında elde edilen verilerin birbirlerini tamamlamaması ve bazı durumlarda tekrarlaması gibi durumlar ortaya çıkmaktadır. Örneğin, suça yönelen çocuklardan eğitime devam etmeyenlerin tespit edilebilmesine karşın -ki bu aşamada yine tekrarlar olabilmekte-, kaçının suça yöneldiği gibi bir veriye doğrudan ulaşmak mümkün olamamaktadır.

Türkiye'de çocukların durumuna ilişkin yapılan genel bir değerlendirmede, Türkiye'de çocuk sağlığı alanında ulusal hedeflere ulaşmaktan uzak olduğuna, başışıklama, bebek ve anne ölüm hızı yanında malnütrisyon açısından standartlarını iyileştirilmiş olmasına karşın, standartların istenilen düzeyin altında olmasına dikkat çekilmektedir (Çocuk Vakfı, 2001).

Söz konusu değerlendirmede vurgulanan noktalar şunlardır:

- Sağlık alanında hiç aşı olmayan çocuk oranının % 4; 12-23 aylık bebeklerden aşılı olanların oranının yalnızca % 41; Türkiye'de her üç çocuktan

ru siyasi parti programlarında çocuğun yeri, http://www.cocuklaricinevet.org/eski/PARTI_PROGRAMLARINDA_COCUK.doc

5 Sokak Çocukları, 'Güç koşullardaki çocuklar ya da risk altındaki çocuklar kimlerdir?', <http://www.sokakcocuklari.net/kimdir/02.htm>

birinin sağlıklı beslenemediği için gelişme ve büyüme bozukluğu içinde olduğu belirtilmektedir.

- Eğitim alanında 7-13 yaş arası okula kayıtlı olmayan kız çocuk oranının % 31, erkek çocuk oranının ise % 21; Türkiye'nin okullaşma oranının ilkokulda % 90, orta ve dengi okulda % 64, lise ve dengi okulda % 50, yüksek okulda % 18 olduğu belirtilmektedir. Ayrıca okullaşma oranlarında, önemli bölgesel farklılıkların bulunduğu vurgulanmaktadır.

- Engelliler alanında, 0-18 yaşları arasındaki çocuk nüfusu içinde 1 milyon 100 bin özürlü çocuk bulunduğu; 45 bin görme, 130 bin işitme, 500 bin zihinsel, 300 bin hareket engelleri olan özürlü çocuklar için verilen eğitimin yetersiz; özürlü çocukların okullaşma oranlarının % 2 civarında ve özel eğitime dahil ilköğretimden yararlanan özürlü çocuk sayısının 28 bin olduğu belirtilmektedir.

- Erken evlilik ve çocuk anneler konusunda, Türkiye'de toplam doğurganlığın % 11'inin 15-19 yaş grubunda gerçekleştiği ve çocuk annelerin oranın yüksek olduğu; 12 - 14 yaş arası evli olan kız çocuklarının sayısının 10.484; 15-19 yaş

grubunda evli olanların sayılarının ise 463 bin 481 olduğu belirtilmektedir.

- Çocukların çalışması konusunda, Türkiye'de 6-18 yaş grubundaki çalışan çocuk sayısının 6 milyon sınırına dayandığı; çalışan çocukların % 30'unun okula gitmediği; sokakta çalışan çocuk sayısında son 5 yılda artış olduğu belirtilmektedir.

- Sokak çocukları konusunda Türkiye genelinde, sokak çocuklarının sayısının tahmini olarak 6 bin olduğu belirtilmektedir.

- Koruma altındaki çocuk konusunda, sayının 16 bin 595 olduğu ve çocuğa karşı işlenen suçlarda son 5 yıldaki artış yanında, çocukların işlediği suçlarda da artış olduğuna dikkat çekilmektedir.

Öte yandan risk altındaki çocuk gruplarının ülke gündemindeki yeri, risk grubunun çalışma alanına girdiği kurumun veri toplama yöntemi ve yaklaşımıyla paralel olarak daha ayrıntılı verilere ulaşılabilir. Ancak, bu aşamada, verilerin kapsamına ve yorumlanmasına dikkat edilmesi gereksinimi bulunmaktadır. Örneğin, İçişleri Bakanlığı'nın 2001 yılında yayımladığı verilerde, nüfusa kaydedilmemiş çocuklar olduğu belirtilmektedir (UNICEF)⁶. Bu durum, hakkında bilgi edinilemeyen çocukların bulunduğu işaret etmektedir. TÜİK'in Adrese Kayıtlı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) veri tabanına göre, ise 0-19 yaş grubu 24.799.424'tür. Bu sayı, DİE'nin 2000 verilerine göre yaklaşık 27 milyonluk 0-19 yaş grubundan yaklaşık 3 milyonluk bir bölümünün henüz ADNKS'ye kayıtlı olmadığını göstermektedir. Başka bir ifadeyle, 0-19 yaşları arasındaki 3 milyon çocuğun ikamet yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Aşağıda risk altındaki çocuklarla ilgili durumu ülkemizde tanımlamaya yönelik bazı veriler sunulmuştur:

Ülke genelinde 6-14 yaş grubunda okula devam eden çocuk sayısı, Ekim 1994'de 9 milyon 917 bin (%86.9) iken, bu sayı Ekim 1999'da 10 milyon

⁶ UNICEF, Basın Merkezi 2005/06/17: Çocukların Korunması, <http://www.unicef.org>

633 bine (%88.1) yükselmiştir. Okula devam eden çocukların oranı %88.1 iken, bu çocukların %28.9'u çalışmaktadır. Okul çağında olup okula devam etmeyen 1 milyon 490 bin çocuk bulunmakta ve bunların %53.6'sı çalışmaktadır (ILO 2003)⁷. Türkiye'de her 5 çocuktan 1'inin çalıştığı belirtilmektedir (Çırak ve Çivitçi, 2004)⁸

Sokakta yaşayan çocukların % 47'si Doğu ve Güney Doğu Anadolu'dan büyük kentlere gelmekle birlikte, % 49'unu parçalanmış ailelerin çocukları oluşturmaktadır. Sokakta yaşayan çocukların % 53'ü aile içi şiddete maruz kalmaktadır. Bununla birlikte bu çocukların 26 bin'i sigara, 3 bin 243'ü alkol, 3 bin 535'i de uçucu madde bağımlısıdır (Birgün Gazetesi, 19.12.2004)⁹.

Sokakta çalışan çocukların büyük çoğunluğu ekonomik nedenlerle (% 56) veya istemedikleri için (% 28) okulu bırakmışlardır. Annelerinin büyük çoğunluğu (% 92) çalışmaktadır. Babalarının ise % 21'i çalışmamakta, % 74'ünün ise sosyal güvencesi bulunmamaktadır. Çalışan çocukların % 37'si okula gitmektedir. Okulu bırakıp çalışanların oranı % 71'dir. Okul, çalışmayı engelleyici bir faktör olarak görülmektedir. Çalışan çocukların % 61'i kazancının tamamını, % 25'i ise bir kısmını ailesine vermektedir.

TÜİK¹⁰ (2007) verilerine göre risk altındaki çocuklarla ilgili bazı tespitler aşağıdadır.

- 6-17 yaş grubundaki çocuklar, kurumsal olmayan sivil nüfusun % 22,3'ünü oluşturmaktadır.

- 2006 IV. Döneminde Türkiye genelinde 6-17 yaş grubundaki çocuk sayısı 16 milyon 264 bindir. Bu yaş grubundaki çocukların % 60,9'u kentsel, % 39,1'i kırsal yerlerde bulunmaktadır. Bu çocukların % 84,7'si bir okula devam ederken, % 15,3'ü okula devam etmemektedir. Okula devam etmeyen çocukların % 58,8'ini kız çocukları oluşturmaktadır.

7 ILO (2003) "Çocuk İşçiliği İle İlgili Gerçekler", Bilgi Notu, Ankara

8 Çırak, Y. ve Çivitçi, N. (2004), "Malatya İlinde Sokakta Çalışan Çocuklar Üzerine Bir İnceleme". Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt: 5, Sayı:8, Güz, 2004.

9 Birgün Gazetesi, "Sokağın Kucağında Büyüyenler-1: Tinerci Dediğimiz Bu Çocuklar Kim?", 19.12/2004.

10 TÜİK (2007), Haber Bülteni, Sayı: 61.

- 6-17 yaş grubunda çalışan çocuk sayısı 958 bin kişidir

- 6-17 yaş grubunda bulunan 16 milyon 264 bin çocuktan % 5,9'u ekonomik bir işte çalışmakta, bir başka ifadeyle istihdam edilmektedir (958 bin kişi). Türkiye genelinde 6-17 yaş grubunda istihdam edilen çocukların % 47,7'si kentsel, % 52,4'ü kırsal yerlerde yaşamaktadır. İstihdam edilen çocukların % 66'sını erkek, % 34'ünü kız çocukları oluşturmaktadır.

- Çalışan çocukların % 31,5'i bir okula devam ederken, % 68,5'i öğrenimine devam etmemektedir. Okula devam eden 6-17 yaş grubundaki çocukların % 2,2'si ekonomik bir işte çalışırken, okula devam etmeyen çocukların % 26,3'ü çalışmaktadır.

Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) tarafından 1999 yılında yapılan Çocuk İşçiliği Araştırması'na göre, 6-17 yaş grubu çocuklar arasında ekonomik olarak faal olanların sayısı 1.6 milyon üzerindedir. 6-17 yaşları arasında 16 milyon 88 bin çocuktan %10,2'si (1 milyon 635 bin çocuk) ailelerinin geçimini sağlamak ya da katkıda bulunmak için sokaklarda çalışmaktadır. Çalışan kız çocuklarının oranı, aynı yıllarda ise %40.2'den %42.8'e yükselmiştir. Kız çocukları daha çok tarım sektöründe, hane içi işlerde yoğun olarak çalışmaktadır. Çoğu zaman kız çocuklarının hane içi işleri, görünmeyen ekonomik katkı olarak değerlendirilmektedir (ILO, 2003).

Bütün bu veriler ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel nedenlerle çocukların yaşamını olumsuz etkileyen olayların ve tehlikeli durumların gerçekleşme olasılığının, çocukların bu durumlardan zarar görmelerinin, başka bir ifadeyle risk altında olmaları durumunun, artık günlük yaşamımızın bir parçası olmuş olduğunu göstermektedir. Türkiye'de çocukların yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarına erişimi önündeki engeller olduğu konusunda algı ve duyarlılık ne yazık ki bulunmamaktadır. Oysa, sorunlara müdahale yöntemlerinin belirlenmesi ve uygulamaya geçirilmesi, bütüncül ve sadece 'görünür' ve 'günlük' sorunlara odaklanmayan politikaların oluşturulmasına bağlıdır.

II. BÖLÜM

Gündem:Çocuk! Türkiye Çocuk Politikası Çalışmaları

I. Neden “Türkiye Çocuk Politikası”

Politika genel olarak, toplumun tümünü ilgilendiren ve toplumu oluşturan birimler arasındaki ilişkileri düzenleyen, düşünce sistemleri ve eylemler bütünüdür. Çocuk açısından politika ise, toplumun önemli kesimini oluşturan ve birer birey olarak ‘hak sahibi’ olan çocuğun, devlet ve siyasal süreç içerisinde çocuklarla ilgili ‘olanlar’ ve ‘olması gerekenlerin’ irdelenmesi ve buna bağlı bir sistemin olması gerekenlere yönelik güçlendirilmesini kapsar.

İnsan haklarının çocuklar için özel gerektirdikleri üzerinden hareketle oluşturulan BM Çocuk Hakları Sözleşmesi’ni 1995 yılında onaylayan Türkiye’de, çocukların durumuna baktığımızda, kimi iyileşmelerin olduğunu ancak çocuğa ilişkin pek çok sorunun hâlâ, üstelik kimi konularda da artarak devam ettiğini görmekteyiz. Türkiye’de aile ortamı ve alternatif bakımda, temel sağlık ve refah alanında, eğitim, boş zaman ve kültürel etkinlikler alanında, özel koruma önlemleri alanında ve medeni hakları ve özgürlükleri alanlarında ihlale uğrayan çocuklar bulunmaktadır. Buna rağmen hiçbir siyasi parti, ne yazık ki, bugüne kadar parti programlarında çocuğa ilişkin üretecekleri hizmetler için kendilerini bağlayacak yeterli bir metne yer vermemişlerdir. Bu durum yürütmenin başına geçen siyasi partinin de çocuk konusunda herhangi bir yazılı sorumluluğunun olmamasına ve seçmenlerin, sivil toplum örgütleriyle birlikte çocuk konusunda etkili bir izleme yapamamasına yol açmaktadır. İşte bu nedenlerle çocukların kendilerini gerçekleştirebilmeleri ve haklarının korunması için ‘hak temelli’¹¹ bir

11 Feray Salman, ‘Ülke Çocuk Politikası ve Hak Temelli Yaklaşım’, Gündem Çocuk Derneği, ‘Ülke Çocuk Politikası Konferansı’, 16-17 Kasım 2007, Ankara.

yaklaşım sergilenerek, Türkiye’de çocuk politikası oluşturulması aciliyeti bulunmaktadır.

Yani Türkiye’de çocukların haklarını ihlal eden durumların mikro, mezo ve makro düzeylerde kapsamlı olarak değerlendirilmesi gerekmekte ve çocukların haklarının korunmasına, güvence altına alınmasına ve geliştirilmesine yönelik politikaların oluşturulmasına yönelik çalışmaların acilen güçlendirilmesi gerekmektedir.

II. Çocuklar İçin Evet Kampanyası

Yukarıda sözü edilen gereksinimin temeli ve bu gereksinime karşılık gelecek BM Çocuk Hakları Sözleşmesi’ni referans alan, çocuğa yönelik her alanda hizmet üreten ve alanların tümünü kapsayan, bütüncül, sadece sorun odaklı olmayan, geleceğe ilişkin de bakış içeren bir ülke çocuk politikasının olmayışı, ‘Çocuklar İçin Evet!’ kampanyasının gerekçesi olarak ortaya çıkmıştır.

Gündem: Çocuk! Derneği 2007 yılının başında “Türkiye’nin Bir Ülke Çocuk Politikasına İhtiyacı Var!” çağrısı ile toplumun ve dolayısıyla siyasi irade sahiplerinin;

- Birleşmiş Milletler Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi’ni ve Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’ni referans alan (evrensel),
- Çocuğa doğrudan ve dolaylı hizmet üretilen her alanı kapsayan,
- Sorun odaklı olmaktan çok tüm çocukların ihtiyaçlarını kapsayan,
- “Çocuğa bütüncül bakışı” tanımlayan ve
- Geleceğe ilişkin açılımı olan bir ülke çocuk politikası oluşturulmasını ve bu politikanın uygulanmasını sağlamak için “**Türkiye Çocuk Politikası Kampanyası**”nı başlatmıştır.

Türkiye Çocuk Politikası Kampanyası’nda öncelikle, Türkiye’de çocuk politikasına dair ortak bir yaklaşım bulunmamasından kaynaklanan eksikliği gidermek için;

- Çocuk politikasına ilişkin referans kişilerin ve çocukların katılımını sağlayarak, kapsamlı bir değerlendirilme yapılması ve ortak yaklaşım oluşturma sürecinin güçlendirilmesi,
- Başta 2007 genel ve 2009 yerel seçimlerine aday olma sürecindeki kişiler, mevcut milletvekilleri ve parti yetkilileri olmak üzere resmi, özel, akademik ve sivil toplum kuruluşları, medya temsilcileri ve kamuoyunun sürece dahil olmaları,
- Ve sonuç olarak çocukların da katılımıyla, bu çalışmaların çocuklara yararlı olması hedeflenmiştir.

Kampanya,

- Türkiye Çocuk Politikası’na Dair Ortak Yaklaşım Oluşturulması,
- 2007 Genel Seçimleri’ne Yönelik Bilgilendirme, Paylaşım ve Tanıtım Kampanyası (Çocuklar İçin Evet Deyin),
- Uygulamaların İzlenmesi ve Değerlendirilmesi olmak üzere dört aşamadan oluşmaktadır.

Bugüne kadar ilk iki aşamaya yönelik çalışmalar gerçekleştirilmiştir ve son aşamanın çalışmaları hazırlık aşamasında devam etmektedir.

Türkiye Çocuk Politikasına Dair Ortak Yaklaşım Oluşturulması

Kampanya çalışmaları, öncelikle çocuk politikasına ilişkin ortak yaklaşım oluşturma süreci ile başlamıştır. Bu aşamada insan hakları, insan hakları felsefesi ve hak temelli bir yaklaşım alanlarında **Prof. Dr. İoanna Kuçuradi**’den ve **Feray Salman**’dan destek alınmıştır. Çocuk politikasını oluşturan temel sistemler belirlenerek adalet alanında **Av. Türkay Asma**, eğitim alanında **Doç. Dr. Mesude Atay**, sağlık alanında **Prof. Dr. Şükrü Hatun** ve sosyal hizmet-sosyal yardım alanında **Dr. Bülent İlik** danışmanlığında referans kişilerden ve konuyla ilgili gönüllülerden oluşturulan çalışma grupları ile çalışmalar yürütülmüştür.

Çalışma grupları ele aldıkları sistemi

(a) Yaklaşım

(b) Mevzuat

(c) Örgütlenme ve

(d) Uygulamalar açısından değerlendirerek;

Sistemin çocuk hakları doğrultusunda gerekliliklerinin tanımlanması **(1. Bileşen)**

Sistemin mevcut durumunun analizinin yapılması **(2. Bileşen)**

Sistemin Türkiye’de işleyebilmesi için bir eylem planı geliştirilmesi **(3. Bileşen)** amacıyla, genel bir değerlendirme yapmışlardır (Bkz. Ek 3.1.).

Çalışma grupları sistemlerle ilgili gereklilikler, mevcut durum ve eylem planı konusunda görüşmeler (Çocuk hakları savunucuları, akademisyenler, uygulayıcılar, politikacılar, medya mensupları vb.), literatür taraması (araştırmalar, makaleler, raporlar ve ilgili toplantı notları), medya haberleri (çocuk dostu uygulamalar ve hak ihalleri ile ilgili haberler) ve çocuklarla odak grup çalışmaları yaparak veri toplamışlardır.

Bu veriler ile “Çocuk Sağlığı”, “Adalet”, “Eğitim”, “Sosyal Hizmet ve Sosyal Yardım” alanındaki yetmiş dokuz akademisyen, alan uzmanı,

uygulamacı, kamu ve sivil toplum kuruluşu temsilcisinin (Ek 3.2.) katıldığı çalıştayda ortaya çıkan öneriler, 17 Kasım 2007 tarihinde TBMM Başkanı Sayın Köksal Toptan'ın da katıldığı konferansla kamuoyuyla paylaşılmıştır.

Çalıştay ve konferans Türkiye'de çocuk haklarını temel alan, ülke ölçekli bir çocuk politikasının hayata geçmesine vurgu yapmıştır. Çalıştayda görüşe sunulan temel yaklaşım metninin yanı sıra, öne çıkan konular şunlardır:

Anayasa Taslağı: Yeni anayasa sürecinde hazırlanan anayasa taslağında çocuk hakları maddesi sevindiricidir. Ancak bu madde çocuk hakları temel ilkelerine göre temellendirilmelidir. Bu konuda Hükümet, çocuk hakları alanında çalışan sivil toplum örgütleriyle işbirliğine davet edilmiştir.

Meclis Bütçe Çalışmaları: Çocuklara ülke bütçesinden yeterli kaynak ayrılması, çocukların vazgeçilmez hakkıdır. BM Çocuk Hakları Komitesi de bütçeden çocuklar için kısıtlı bütçe ayrılmasının, hiçbir gerekçesini haklı bulmamaktadır. Genel bütçe içinde çocuklara yeterince kaynak ayrılmalı ve bu kaynak görünür kılınmalıdır.

Adalet Sisteminde

- Ülkemizde çocuk haklarının gelişimini ve Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni uygulama durumunu izlemek ve strateji geliştirmek için TBMM bünyesinde bir daimi Çocuk Hakları Komisyonu'nun kurulması şarttır.
- Yukarıda sözü edilen sisteme bağlı etkin bir izleme mekanizması kurulmalıdır. Bu mekanizma, Çocuk Adalet Sistemi içine giren çocuğun haklarını kullanmasını temin etmek için sistemden çıktığı ana kadar ve hatta sonrasında, izlenmesi ve gözetilmesini;
- Çocuk Adalet Sistemi'nin otokontrol geliştirilmesi, olumlu yanları ve aksaklıkları kendi dinamikleri ile belirleyerek zamanında müdahale olanağı kazanması ve geri beslemelerle kendini geliştirebilmesini sağlayacak bir sistem olmalıdır.
- Çocuk Adalet Sistemi'nin çocuğun yüksek yararı doğrultusunda gelişimi için en başta

yapılması gereken Yargıtay'daki suç odaklı yapılanma çocuklar özelinde terk edilmeli ve Yargıtay bünyesinde bir "Çocuk İhtisas Dairesi" mutlaka kurulmalıdır.

Eğitim Sisteminde

- Hak temelli verilerin toplanması ve istatistik sistemlerinin geliştirilip, bunların ihtiyaç analizlerinde gösterge olarak kullanılarak hak sahipleriyle paylaşılması;
- Eğitim bütçesinin hakların gerçekleştirilmesine olanak sağlayacak biçimde şeffaf, katılımcı bir yöntemle planlanması ve görünür kılınması;
- Sınav merkezli eğitim anlayışından uzaklaşarak, performansa dayalı eğitim anlayışının güçlendirilmesi;
- Meslek edindirme programlarının toplumsal ihtiyaçlara göre planlanması ve yürütülmesi;
- Eğitimin tüm boyutunda tüketim anlayışından uzaklaşılması;
- Öğretmen yetiştirme programlarının, Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni temel alarak yeniden yapılandırılması;
- Eğitim hakkı kapsamında, çocuğun içinde büyüdüğü kültürel ortamdan kaynaklı farklılıkları ile barışık bir eğitim anlayışının benimsenmesi ve uygulanması;
- Ailenin eğitim sürecine etkin bir şekilde katılımının güçlendirilmesi;
- Eğitim süreçleri içerisinde, ortaya çıkan eğitim hakkı ihlallerinin düzeltilmesine dair mekanizmaların oluşturulması ve işler hale gelmesi.

Sağlık Sisteminde

- Genel Sağlık Sigortası Kanun Tasarı Taslağı, 18 yaş altında çocuklara anne babanın gelir durumuna göre farklılık göstermeksizin sağlık güvencesi sağlamaktadır. Bu çok önemli bir gelişmedir; ancak, gençlerin sağlık güvencesi konusunda sorunlar oluşturan bu taslakta üniversite çağındaki gençlerin, şu anki yasada geçerli haklarının korunması gerekmektedir.

- Genel Sağlık Sigortası Kanun Tasarı Taslağı'nda, ruh sağlığı hizmetleri, diyetisyen danışmanlığı gibi destekleyici hizmetlerin de güvence altına alınması gerekmektedir.
- Çocuğun sağlık hakkı için anne baba eğitimi açısından atılımlar yapılmaktadır fakat, anne-babalar çocukların bakımıyla ilgili konularda daha çok bilgilendirilmeli, sağlık haklarını daha fazla talep eder hale getirilmelidir.
- Çocuklarda yaygın görülen kronik hastalıkların önlenmesi ve sürecin izlenmesi açısından bir program geliştirilmelidir.
- Çocukların sağlık hakkı uygulamalarını izleyen, uygulayıcı olmayan, ama uygulamaların geliştirilmesi için politikalar üreten, çocuk sağlığı ile ilgili çalışmalar yürüten, diğer kuruluşlarla da koordinasyon sağlayan "Çocukların Sağlık Hakkı Danışma ve Değerlendirme Kurulu" oluşturulmalıdır.

- Medyada sağlık danışmanlığı sistemi kurulmalıdır. Çocuğa ve ailelere sağlık konusunda nelerin, nasıl gösterileceği bu şekilde belirlenmelidir.
- Medyada gıda ve mama reklamlarına yer verilmemeli, tüketici yanlış yönlendirilmemelidir.

Sosyal Hizmetler ve Sosyal Yardım Sisteminde

Ulusal düzeyde, bütüncül ve kapsayıcı sosyal hizmet ve yardım politikaları geliştirilmelidir. Bu politikaların yaşama geçirilmesinde temel sorumluluk, kamuya ait olmalıdır. Bu politikanın oluşturulmasında ve yürütülmesinde temel sorumluluğu üstlenen SHÇEK'in yeni düzenleme (ÇKK vb.), değişme ve gelişmelere bağlı olarak günden güne artan görevlerini gereğince yerine getirebilmesi için güçlendirilmesi gerekir. Bu çerçevede alınabilecek önlemlerden bazıları şunlardır:

- İlgili mevzuatın Çocuk Haklarına Dair Sözleşme başta olmak üzere, uluslararası belgeler doğrultusunda iyileştirilmesi,

- Çocuğun koruma politikalarının doğum öncesi dönemden başlatılarak, tüm çocukları içerecek biçimde düzenlenmesi,
- Çocuk refahı alanındaki örgütlenmenin çocukların biyo-psiko-sosyal varlıklar olarak, sorun ve gereksinimlerini karşılayacak etkililikte ve verimlilikte olması,
- Çocukların yüksek yararının her düzeyde gözetilmesinin bir gereği olarak, çocuk refahı alanına yeterli bütçe kaynaklarının ayrılması,
- Aile ve çocuk odaklı hizmetlerin yaygınlaştırılması, çeşitlendirilmesi ve erişilebilir kılınması; bölgeler arası ve yerleşim yerleri arası farklılıkların giderilmesi,
- Alanın gerektirdiği bilgi ve beceriye uygun olarak yetişmiş insan gücünün geliştirilmesi ve istihdam edilmesi,
- Çocukların korunması ve bakımı alanında kullanılan sosyal hizmet ve yardım programlarının günün gereksinimlerine uygun olarak güncellenmesi gereklidir.

2007 Genel Seçimlerine Yönelik Bilgilendirme, Paylaşım ve Tanıtım Çalışmaları

Genel seçimlere yönelik çalışmalar 2007 Kasım ayında planlanan ancak Temmuz ayında gerçekleşen yasama, yürütme ve yargı organlarında görev almak üzere seçime giren partilere, adaylara, seçmenlere ve kamuoyuna yönelik yapılandırılmıştır. Partilerin görev alanları süre içerisinde programlarında tanımladıkları ve yerine getirmeyi taahhüt ettikleri tüm hizmetleri, ulusal bir çocuk politikası gözeterek yapılandırmalarını sağlamak amacıyla bilgilendirme, paylaşım ve tanıtım etkinlikleri gerçekleştirilmiştir.

Kampanyanın doğrudan hedef kitlesi, aday olma sürecindeki kişiler, mevcut milletvekilleri ve parti yetkilileri olmuş ve kampanyanın ikinci aşaması ilk aşama ile paralel yürütülmüştür.

Bu aşamada Türkiye çocuk politikası hakkında “gereklikler” ve “somut öneriler” konusunda

ortak dil oluşturulmasına ilişkin çalışmaların siyasi parti programlarına ve seçim bildirgelerine aktarılmasını sağlamak; aday olma sürecindeki kişilerin, mevcut milletvekillerinin ve parti yetkililerinin, başta çocuk hakları olmak üzere ulusal çocuk politikası konusundaki bilgi ve duyarlılıklarının artmasını sağlamak ve çocuk hakları alanında resmi, özel, akademik ve sivil toplum kuruluşları, medya temsilcileri, çocuklar olmak üzere tüm kamuoyunun politika oluşturma süreçlerine katılımını artırmak amaçlanmıştır.

Öncelikle mevcut parti programları özelinde “çocuk” ile ilgili değerlendirme yapılarak (Ek 3.4) parti programları ve seçim bildirgelerindeki eksikliğe dikkat çekilmiş, siyasi parti yetkililerine yeni dönemde programlarında “çocuk” ile ilgili hangi düzenlemelerin olduğu sorulmuştur. Ardından “Vekil Seçme Sınavı” adıyla bir dizi soru hazırlanarak (Ek 3.5.) bir yandan seçmenleri konu ile bilinçlendirmek hedeflenirken bir yandan da seçmenlerin oy kullanırken adayların çocuk haklarıyla ilgili bilgi düzeylerini sorgulamaları gerektiği hatırlatılmaya çalışılmıştır. Yapılan basın toplantılarıyla “Ülke Çocuk Politikası İçin Talep!” (Ek 3.6.) metni sivil toplum kuruluşlarının desteği alınarak açıklanmış ve “Seçimlere 51 Gün Kaldı ve Hâlâ Siyasilerden Ses Yok!” (Ek 3.7.) denerek siyasiler harekete geçirilmeye çalışılmıştır.

Gündem: Çocuk Derneği önümüzdeki süreçlerde de Türkiye'nin ülke ölçekli ve insan hakları temelli bir çocuk politikası ihtiyacını sık sık dile getirecek, konuya ilişkin somut önerilerini ilgili herkesle paylaşmaya devam edecektir.

III. BÖLÜM

Gündem: Çocuk! Türkiye Çocuk Politikası TÜRKİYE ÇOCUK POLİTİKASI TEMEL YAKLAŞIM BELGESİ

Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar.¹²

Bu temel ilkeye bağlı olarak, her insanın sahip olduğu haklar vardır. Bu haklar ne derece korunur ve güvence altına alınırsa o kişi doğuştan sahip olduğu olanaklarını (bilgi ortaya koyma, keşfetme, sanat yapma, üretme, yaratma, geliştirme, sevebilme, icat etme vb.) o derece geliştirebilir ve kendini o derece gerçekleştirebilir.

Devletin görevi; her bireyin insan olmaktan kaynaklı ve doğuştan sahip olduğu olanaklarını en üst seviyede gerçekleştirmesi önündeki engelleri kaldırmak, haklarını kullanmasını güvence altına almak ve insan hakları ihlallerini engellemektir.

“Çocukluk”, insan hayatında ihmal edilmeyecek kadar önemli bir dönemdir ve değerlidir. Çünkü çocukluk, yaşam içinde insanoğlunun kendini gerçekleştirmek için sahip olduğu olanakları en yoğun şekilde kullanabileceği bir fırsatlar dönemidir. Çocuğun çocuk olmaktan kaynaklı sahip olduğu bu insansal olanaklarını, potansiyelini en üst seviyede kullanabilmesi sağlanmalıdır.

Bunun yanı sıra çocukların, çocuk olmaktan kaynaklı fiziksel ve bilişsel özelliklerinin çocuk için bir dezavantaja dönüşmesi ve kendini gerçekleştirmesi önünde engel oluşturması engellenmelidir.

Çocuk hakları, insan haklarının çocuklar için özel gerektirdikleridir.

Çocukluğun bu yadsınamaz önemi, devletlerin yetkileri altında bulunan her çocuğun hak ve ihtiyaçlarını gözeterek yapılanmasını gerektirir.

Eğitim sistemi de, adalet sistemi de, sağlık sistemi de, sosyal hizmet sistemi de hak temelli yapılandırılmalıdır. Bunun sağlanabilmesi, devletin öncelikle Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ni, Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'ni, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'ni ve Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni temel alan geniş kapsamlı ulusal bir strateji geliştirmesi ve ülkede çocuk haklarının gerçekleştirilmesi için somut hedefler ortaya koyması ile mümkündür.

Çocuk Hakları için en kapsamlı referans belge niteliğindeki BM Çocuk Hakları Sözleşmesi temelinde, her çocuğun en iyi biçimde yaşamasını, doğuştan ve çocuk olmaktan kaynaklı sahip olduğu olanakları tam anlamıyla gerçekleştirebilmesini güvence altına almayı amaçlar. Bu amacına ulaşmak için, doğrudan ya da dolaylı

¹² BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi _ Madde-1

olarak çocukları ilgilendiren bütün etkinliklerde çocuğun yüksek yararının temel alınması şartını koşar.

Toplum yaşamında çocuğu doğrudan ya da dolaylı ilgilendiren tüm etkinlikler ve düzenlemeler çocuğun yüksek yararı gözetilerek yapılandırılmalıdır.

Çocukların, **Çocuğun Yüksek Yararı Üst İlkesi** temelinde insan haklarına uygun bir yaşam sürebilmesi için düzenleme ve uygulamada temel alınması gereken ilkeler şöyle olmalıdır:

- **Yaşama ve Gelişme İlkesi:** Yaşamak, her çocuğun temel hakkıdır ve herkesin ilk görevi çocukların yaşamını korumaktır. Çocukların içinde buldukları durumun geliştirilmesi için, ekonomik, sosyal planlama, bütçe ve kaynakların yapılandırılmasında çocuğa öncelik verilmesi gerekir. Bu ilke, çocuğun biyolojik ve psikolojik bütünlüğüne dokunulmamasını, çocuk olmaktan kaynaklı sahip olduğu olanakları tam anlamıyla gerçekleştirilmesi, önündeki tüm engellerin kaldırılmasını ve gelişimi için yeterli kaynağın ayrılmasını gerektirir.
- **Korunma İlkesi¹³:** Çocukların en iyi biçimde yaşamaları için, kendilerini tam anlamıyla gerçekleştirebilmeleri ve dolayısıyla çocuk haklarının yaşama geçirilmesini engelleyebilecek tüm durumlardan korunmaları ile mümkündür. Çocukların haklarının korunması konusunda, ilgili tüm kişi ve kurumların görev ve sorumluluğu bulunmakla birlikte, haklara saygı gösterilmesi, hakların ihlal edilmemesi ve geliştirilmesi konusunda temel yükümlülük devlettedir.
- **Ayrımcılığa Uğramama İlkesi:** Çocuk hakları da insan hakları gibi evrenseldir ve istisnasız tüm çocuklar için talep edilmelidir. Çocuğun cinsiyeti, kendisinin ya da ana babasının ırkı, rengi, etnik kökeni, inancı, düşüncesi, dili, cinsel yönelimi sebebiyle ayrımcılığa uğraması engellenmelidir. Sözleşmeye taraf olan devletler,

¹³ Sözleşmenin bazı yorumlarında bu ilke "çocuğun yüksek yararı ilkesi" olarak da tanımlanmaktadır. Gündem:Çocuk!, "çocuğun yüksek yararı ilkesi"nin bir üst ilke olarak ele alınmasının sözleşmenin amacına ve yapısına daha uygun olduğu görüşündedir.

hiçbir ayırım yapmadan kendi egemenlik alanlarındaki bütün çocukların sözleşmede yer alan haklarını tanıy ve taahhüt ederler.

- **Çocukların Katılımı İlkesi:** Çocukların kendilerini doğrudan ya da dolaylı ilgilendiren tüm konulardaki kararlara katılımlarının yolu açılmalıdır. Düşünce geliştirmelerine, düşüncelerini ifade etmelerine olanak sağlanmalı ve düşünceleri dikkate alınmalıdır. Büyüklein çocukları dinleme, onların fikirlerini öğrenme ve onlara saygı gösterme sorumluluğu vardır. Çocuğun katılımı ilkesi çocukların düşünce geliştirme ve düşüncelerini ifade etmesi önündeki engellerin kaldırılmasını gerektirir.

Bizler, Türkiye Çocuk Politikası Çalıştayı Bildirgesi'nin oluşumuna katkı verenler, ülkemizin ihtiyaç duyduğu TÜRKİYE ÇOCUK POLİTİKASI'nın evrensel insan hakları ilkeleri çerçevesinde yapılandırılması gerektiğine inanıyor ve çocukların yüksek yararı için üzerimize düşen göreve hazır olduğumuzu ilan ediyoruz. Türkiye Çocuk Politikasının ve ona bağlı stratejinin oluşturulması için başta Türkiye Büyük Millet Meclisi olmak üzere, hükümeti, siyasetçileri, kamu kurum ve kuruluşlarını, sivil toplum kuruluşlarını, üniversiteleri, meslek odalarını, sendikaları ve tek tek Türkiye Cumhuriyeti'nin tüm yurttaşlarını göreve çağırıyoruz.

I. TÜRKİYE ÇOCUK POLİTİKASI: ÇOCUK ADALET SİSTEMİ

Avrupa Konseyi tarafından “Çocuk Suçluluğunu Ele Almada Yeni Yaklaşımlar ve Çocuk Adaletinin Rolü” konusunda Türkiye'nin de bulunduğu 21 üye devlet temsilcisi tarafından oluşturulan ve 16 Haziran 2003 tarihinde Suç Problemleri Avrupa Komitesine (CDPC) tavsiye kararları sunan uzmanlar komitesi çocuk, suç ve çocuk adaleti sistemini yeni bir yaklaşım ile tanımlanmaktadır¹⁴. Bu tanımlamaya göre;

- ♦ “çocuk”, cezaî sorumluluk yaşının üzerinde ve olgunluk yaşının altındaki kişilerdir. Ancak bu yaşların hemen altında ve üstünde bulunanlar da çocuk sayılabilir.
- ♦ “suç”, ceza kanunlarında belirtilen fiillerdir. Bazı üye devletlerde idare hukuku veya medeni hukuk kapsamına giren anti-sosyal ve/veya itaatsiz davranışları da kapsar. Dolayısıyla suçluluk terimi sadece cezaî fiilleri ifade etmemektedir. Örneğin kendinden küçükleri ezmek, okuldan kaçmak, alkol kullanmak gibi v.b.
- ♦ “çocuk adaleti sistemi”, çocuk suçluluğunun önlenmesinde rol alan geniş bir mekanizmanın sadece bir parçasını ifade eder ve çocuk mahkemesinin yanı sıra polis, savcılık ve mahkeme çalışanları ile probasyon ve ceza infaz kurumları gibi resmî kurum ve kuruluşları da kapsar. Çocuk adalet sistemi sağlık, eğitim, sosyal destek ve refah servisleri gibi ilgili kurumların yanı sıra mağdur ve tanık desteği gibi koruyucu, önleyici hizmet veren resmi ya da sivil kurum ve kuruluşlarla işbirliği içerisinde çalışır. Örneğin suç işleme riski bulunan genç kişilere yönelik önleyici müdahalelerde bulunabilir.

Söz konusu tavsiye kararlarına göre çocuk adaleti sistemi ve çocuk suçluluğuna yönelik tedbirlerin temel ilkeleri; çocuk adaletinin, çocuk

14 Nursal, N. (2003). III. Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu. ‘Çocuk Suçluluğunun Önlenmesinde Yeni Yaklaşımlar ve Adaletin Rolü Konusunda Avrupa Konseyi’ndeki Çalışmalar’, 22-25 Ekim 2003, Ankara

suçluluğuna karşı verilen cevabın sadece bir parçası olduğu ve kısıtlayıcı ya da baskı altına alıcı yaklaşımlardan kaçınılması; çocukların da yetişkinlerin sahip olduğu yargısal güvencelere sahip olmaları ve özgürlükten yoksun bırakmanın en son çare olarak düşünülmesi gerektirir. Bu doğrultuda çocuk adaleti sisteminin hedefi suçu ve yeniden suçluluğu önlemek; suçluyu sosyalleştirerek yeniden toplumla bütünleştirmek ve mağdurun ve böylece toplumun çıkarlarını korumaktır.

Çocuk adalet sistemi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Çocuk Haklarının Kullanılmasına Dair Avrupa Sözleşmesi, Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, Çocuk Adaletinin İcrasına Dair Birleşmiş Milletler Minimum Standart Kuralları (Pekin Kuralları), Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Çocukların Korunmasına Dair Birleşmiş Milletler Kuralları (Havana Kuralları), Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi İçin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri (Riyad Kuralları) gibi birçok uluslararası belge ile yapılandırılmaktadır.

Çocukların en iyi biçimde yaşamalarını ve fiziksel, zihinsel, duygusal, sosyal bakımdan özgür,

saygın, onurlu ve sağlıklı olarak gelişebilmelerini amaçlayan BM Çocuk Hakları Sözleşmesi¹⁵'nin 37. ve 40. Maddesinde çocuk adalet sistemine dair ayrıntılı açıklama yapılmıştır.

37. Madde'ye göre Sözleşmeye taraf Devletin yükümlülükleri belirtilmiştir. Bunlar;

- Hiçbir çocuğun, işkence veya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve ceza-ya tâbi tutulmayacağı; Onsekiz yaşından küçük olanlara, işledikleri suçlar nedeniyle idam cezası verilemeyeceği gibi salıverilme koşulu bulunmayan ömür boyu hapis cezası da verilemeyeceğidir.
- Çocukların yasadışı ya da keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaklarına; bir çocuğun tutuklanmasının, alıkonulmasının veya hapsinin yasa gereği olması gerektiğine ve ancak en son başvurulacak bir önlem olarak düşünülüp, uygun olabilecek en kısa süre ile sınırlı tutulması gerektiğidir.
- Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuğa insancıl biçimde ve insan kişiliğinin özünde bulunan saygınlık ve kendi yaşındaki kişilerin gereksinimleri gözönünde tutularak davranılması; özgürlüğünden yoksun olan her çocuğun, kendi yüksek yararı aksini gerektirmedikçe, özellikle yetişkinlerden ayrı tutulması ve olağanüstü durumlar dışında ailesi ile yazışma ve görüşme yoluyla ilişki kurma hakkına sahip olması gerektiğidir.

¹⁵ BM Çocuk Hakları Sözleşmesi BM Genel Kurulu'nda 1989 yılında kabul edilmiştir. ABD ve Somali dışındaki tüm ülkeler tarafından imzalanmıştır. Sözleşmeye www.gundemcocuk.org adresinden ulaşabilirsiniz.

- Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuğun, kısa zamanda yasal ve uygun olan diğer yardımlardan yararlanma hakkına sahip olacağı gibi özgürlüğünden yoksun bırakılmasının yasaya aykırılığını bir mahkeme veya diğer yetkili, bağımsız ve tarafsız makam önünde iddia etme ve böylesi bir işlemle ilgili olarak ivedi karar verilmesini isteme hakkına da sahip olacağıdır.

40. Madde'ye göre ise;

- Devlet, hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddia edilen ve bu nedenle itham edilen ya da ihlâl ettiği kabul edilen her çocuğun; çocuğun yaşı ve yeniden topluma kazandırılmasının ve toplumda yapıcı rol üstlenmesinin arzu edilir olduğu hususları gözönünde bulundurularak, taşıdığı saygınlık ve değer duygusunu geliştirecek ve başkalarının da insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı duymasını pekiştirecek nitelikte muamele görme hakkını kabul etmelidir.
- Bu amaçla ve uluslararası belgelerin ilgili hükümleri göz önünde tutularak Devlet'in yükümlülüğü;
 - o İşlendiği zaman ulusal ya da uluslararası hukukça yasaklanmamış bir eylem ya da ihmâl nedeniyle hiçbir çocuk hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddiası ya da ithamı öne sürülemeyeceği gibi böyle bir ihlâlde bulunduğu da kabul edilmemesi,
 - o Hakkında ceza kanununu ihlâl iddiası veya ithamı bulunan her çocuğun aşağıdaki asgari güvencelere sahip olduğunun bilincinde olması;
- Haklarındaki suçlama yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılmak;

- Haklarındaki suçlamalardan kendilerinin hemen ve doğrudan doğruya; ya da uygun düşen durumlarda ana-babaları ya da yasal vasileri kanalı ile haberli kılınmak ve savunmalarının hazırlanıp sunulmasında gerekli yasal ya da uygun olan başka yardımdan yararlanmak;
- Yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde adli ya da başkaca uygun yardımdan yararlanarak ve özellikle çocuğun yaşı ve durumu gözönüne alınmak suretiyle kendisinin yüksek yararına aykırı olduğu saptanmadığı sürece, ana-babası veya yasal vasisi de hazır bulundurularak yasaya uygun biçimde adil bir duruşma ile konunun gecikmeksizin karara bağlanmasının sağlanması;
- Tanıklık etmek ya da suç itirafında bulunmak için zorlanmamak; aleyhine olan tanıkları sorguya çekmek veya sorguya çekmiş olmak ve lehine olan tanıkların hazır bulunmasının ve sorgulanmasının eşit koşullarda sağlanması;
- Ceza yasasını ihlâl ettiği sonucuna varılması halinde, bu kararın ve bunun sonucu olarak alınan önlemlerin daha yüksek yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde yasaya uygun olarak incelenmesi;
- Kullanılan dili anlamaması veya konuşamaması halinde çocuğun ücretsiz çevirmen yardımından yararlanması;
- Kovuşturmanın her aşamasında özel hayatının gizliliğine tam saygı gösterilmesine hakkı olmak;
- Devlet, hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddiası ileri sürülen, bununla itham edilen ya da ihlâl ettiği kabul olunan çocuk bakımından, yalnızca ona uygulanabilir yasaların, usullerin, onunla ilgili makam ve kuruluşların oluşturulmasını teşvik edecek ve özellikle şu konularda çaba gösterecektir:
 - o Ceza Yasasını ihlâl konusunda asgari bir yaş sınırı belirleyerek, bu yaş sınırının altındaki çocuğun ceza ehliyetinin olmadığını kabulü;
 - o Uygun bulunduğu ve istenilir olduğu takdirde, insan hakları ve yasal güvencelere tam saygı gösterilmesi koşulu ile bu tür çocuklar için adli kovuşturma olmaksızın önlemlerin alınması.

- Koruma tedbiri, yönlendirme ve gözetim kararları, danışmanlık, şartlı salıverme, bakım için yerleştirme, eğitim ve meslek öğretme programları ve diğer kurumsal bakım seçenekleri gibi çeşitli düzenlemelelerin uygulanmasında, çocuklara durumları ve suçları ile orantılı ve kendi esenliklerine olacak biçimde muamele edilmesi sağlanacaktır.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesinin 37. ve 40. Maddelere odaklanarak Sözleşmeye taraf Devletlere yönelik hazırladığı ve Çocuk Ceza Adaletinde Çocuk Hakları'na ilişkin 10 No'lu Genel Yorumunda¹⁶; Devletlerin usul hukuku, yasalarla ihtilafa düşen çocuklarla ilgili olarak adli kovuşturma olmaksızın önlemlerin geliştirilmesi ve uygulanması, çocuğun özgürlüğünden yoksun bırakılmasının ancak son başvurulacak bir önlem olması gibi alanlarda, ÇHS ile tam bir uyum sağlamak için yapılması gereken çalışmalar olduğuna vurgu yapmaktadır. Ayrıca çocukların yasalarla karşı karşıya gelmesini engellemeye dönük önlemler hakkında bilgi eksikliğine vurgu yaparak yasa ihlali durumunun çocuk adaleti alanında kapsamlı bir politikanın yoksunluğu sonucu olabileceğine dikkat çekmektedir.

Komite çocuk adalet sistemi ile ilgili kapsamlı bir politikanın başlıca ilkelerini ÇHS'nin ayrımcılık yapmama ve çocuğun yüksek yarar ilkeleri ile ilgili olduğunu belirtmekte; çocuk adalet sistemi içerisinde çocukların yaşaması, hayatta kalması ve gelişmesi (Madde 6), onların görüşlerinin alınması (Madde 12) ve saygınlıklarının korunması (Madde 40) haklarına özel önem verilmesine dikkat çekmektedir. Bu ilkeler doğrultusunda oluşturulacak politikanın çocuk suçlarının önlenmesi, müdahale ve yönlendirme yapılması, yasayı ihlal eden çocukların cezai sorumluluk için asgari ve üst yaş sınırının belirlenmesi, adli yargılama güvencesi sağlanması ve yargı dışı önlemlerin güçlendirilmesi konularında öğelerinin bulunması gerektiğini belirtmektedir. Komite ayrıca ÇHS'ye uygun bir çocuk adalet sistemi için çocuk adalet örgütlenmesi, toplumda bilinç geliştirme ve eğitim çalışmaları ve veri toplama, değerlendirme ve araştırma çalışmalarına özel önem verilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

¹⁶ ICC (2008), Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi'nin Çocuk Haklarına dair Sözleşme'ye ilişkin Genel Yorumları 2006-2008, ICC Çocuk Hakları Serisi 4

TÜRKİYE'DE MEVCUT DURUM VE ÇOCUK ADALET SİSTEMİNİN GÜÇLENDİRİLMESİNE DAİR ÖNERİLER

Türkiye'de hak temelli bir "Türkiye Çocuk Politikası"nın yokluğu her alanda olduğu gibi çocuk adalet sisteminde de çocuğun yüksek yararı ilkesine ters düzenleme ve uygulamaların varlığını sürdürmesine sebep olmaktadır.

Analiz edildiğinde aşağıda ana başlıkları ile de belirtilen sorunların ağırlıklı olarak çocuk adalet sisteminde hak temelli yaklaşımın eksikliğinden kaynaklandığı tespit edilmiştir. Hak temelli yaklaşım eksikliği kendisini mevzuat oluşumunda, örgütlenmede ve uygulamada aksaklıklar ve bu aksaklıklar sonucu çocuklara yönelik ağır hak ihlalleri olarak göstermektedir.

Bu çerçevede ilk yapılması gereken çocuk adalet sisteminde hak temelli bakışı yerleştirmektir. Ancak böylesi bir bakışın yerleştirilmesi kapsamlı bir Türkiye Çocuk Politikası olmadan mümkün değildir. Hak temelli bir Türkiye Çocuk Politikası'nın varlığı ise siyasilerin bu konuda net bir irade ortaya koymaları ile mümkündür.

Bu çerçevede Çocuk Adalet Sisteminin sorunları analiz edildiğinde aşağıdaki tablo ortaya çıkmıştır:

Genel çerçevede;

- Ülkemizde çocuk haklarının gelişimini ve Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşme'sini uygulama durumunu izlemek ve strateji geliştirmek için TBMM bünyesinde daimi bir Çocuk Hakları Komisyonu'nun kurulması şarttır.

- Nüfusunun yarıya yakını çocuk olan bir ülkede bütün çocukları kapsayan ve her çocuğa ulaşabilen mahalle bazında bir izleme ve değerlendirme mekanizmasının kurulması şarttır.

Çocuk Adalet Sistemi özelinde ise;

- Yukarıda bahsedilen sisteme bağlı etkin bir izleme mekanizması kurulmalıdır. Bu mekanizma;

o Çocuk Adalet Sistemi içine giren çocuğun haklarını kullanmasını temin etmek için sistemden çıktığı ana kadar ve hatta sonrasında izlenmesi ve gözetilmesi,

o Çocuk adalet Sisteminin otokontrol geliştirmesini, olumlu yanları ve aksaklıkları kendi dinamikleri ile belirleyerek zamanında müdahale imkanı kazanması ve geri beslemelerle kendini geliştirebilmesini sağlayacak bir sistem olmalıdır.

- Çocuk Adalet Sisteminin temel amacı çocuğun cezalandırılması değil, çocuğun kazanılmasıdır. Bu sebeple kendine özgün mevzuatı, mekanizmaları, yöntemleri, kadroları ve fiziki koşulları olması gerekir. Bu kendine özgünlüğün temel belirleyicisi çocuğun yüksek yararı ve hakları olmalıdır. Kısıtlı olduğu söylenen kaynaklar doğrudan hak ihlallerine sebep olan bir çocuk adalet sisteminin mazereti olamaz. Çocuğun hakları ile bir birey olduğu algısı yaklaşımın ana aksına yerleştirilmelidir.

- Çocuk Adalet Sisteminin çocuk odaklı olarak yapılandırılması gerekir. Oysaki mevcut sistem çocuğu bir "dosya" olarak gören, dosya sonuçlandırmayı amaç edinmiş, suç odaklı bir sistemdir. Çocuk Adalet Sistemi'nin odağı çocuk olmalıdır.

- Suç odaklı yaklaşımın sonucu olarak, çocuk yargılamalarının uzun sürmesi ve Yargıtay'da çocuk dosyalarının yıllarca beklemesi suçu bile kesinleşmemiş

çocukların yıllarca kapalı kurumlarda kalmasına sebep olmaktadır. Çocukların, çocuk yargılama-sının amacına uygun olarak oluşturulmuş “Eğitim Evleri”nden yararlanması mümkün olamamaktadır. Eğitim Evlerinde şu anda çocuktan çok personel bulunmakta, kapalı kurumlarda ise dosyasının sonuçlanmasını bekleyen binlerce çocuk serbest kalmaya da eğitim evine gitmeyi beklemektedir. Bu durum BM Çocuk Haklarına dair Sözleşme'nin 37. Maddesi'ne doğrudan aykındır. BM Çocuk Hakları Komitesi bu konuda 2007 tarihli genel yorumunda (10 nolu Genel Yorum Madde.50) “cürümün işlendiği zaman ile karar arasındaki süre” ile ilgili ÇHS Madde 37'ye gönderme yapmakta ve şöyle demektedir: “Özgürlüğünden yoksun bırakma fiilinin ciddiyetini ifade etmek açısından 'ivedi' standardı, 'fazla gecikmesizin' ifadesinden daha güçlü olan 'gecikmesizin' standardından daha güçlüdür.”

- Çocuk mahkemeleri çocuğun tüm gelişimini (fiziksel, duygusal, sosyal ve zihinsel) değerlendirerek yargılamak zorunda olan kuruluşlardır. Bu nedenle mahkemelerin önlerine gelen her dosyada öncelikle çocuğun bu gelişimlerini izleyen bir Sosyal İnceleme Raporu alması yargılamayı bu raporun arkasından başlatması ve bu raporu değerlendirmesi gerekmektedir.

- Çocuk Adalet Sistemi'nin omurgasını oluşturan Sosyal İnceleme Raporları çok büyük oranda yetersizdir. Bu durumun doğrudan çocuk hakları ihlallerine sebep olacak ölçüde ağır sonuçları vardır. Bu yetersizliğin altında pek çok sebep yatmaktadır.

o Öncelikle tamamen ilgisiz alanlardan (fizik-kimya öğretmeni eğitimi almış) personelin Sosyal Çalışmacı olarak atanması bu sebeplerin başında gelmektedir. Yasada buna sebep olan boşluk bir an önce doldurulmalı ve “Sosyal Çalışmacı” tanımını hiçbir yoruma olanak bırakmayacak şekilde revize edilmelidir.

o Sosyal Çalışmacılara, Sosyal İnceleme Raporlarını sağlıklı bir şekilde hazırlayabilmeleri için gerekli fiziki şartların bir türlü sağlanamaması bir diğer sebeptir. Örneğin ev ziyaretlerinin yapılması için ulaşım ihtiyacının karşılanmasının yıllardır bir türlü çözülememiş olması üzüntü vericidir.

o Yargıtay'da çocuk dosyaları incelenirken uzman personel yokluğundan Sosyal İnceleme Raporlarının yeterliliği incelenememektedir. Sistemin otokontrol geliştirmesi mümkün olamamaktadır.

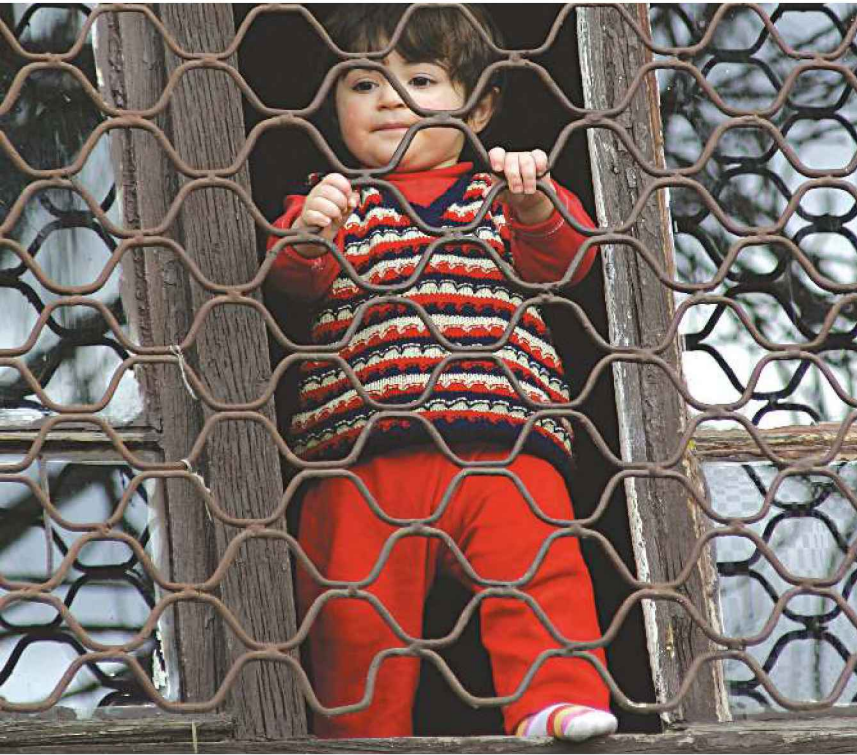
Buraya kadarki tespitlerden çıkan sonuç şudur;

Çocuk Adalet Sistemi'nin çocuğun yüksek yararı doğrultusunda gelişimi için en başta yapılması gereken Yargıtay'daki suç odaklı yapılanma çocuklar özelinde terk edilmeli ve Yargıtay bünyesinde bir “Çocuk İhtisas Dairesi” mutlaka kurulmalıdır.

Bu yapıldığı takdirde;

- Çocuk yargılama-sının amacı gerçekleşmiş olacaktır.
- Çocuk yargılamalarının yıllarca sürmesi sonucu suça itilmiş çocukların çok uzun süre kapalı kurumlarda kalmasının önüne geçilebilecek Eğitim Evleri işlerlik kazanacaktır.

- Çocuk dosyaları, çocuğun yararı ve çocuk yargılamasının amacı doğrultusunda incelenebilecektir.
- Çocuk Adalet Sistemi için otokontrol sistemi oluşturulmuş olacağından sistemin kendi dinamikleri ile gelişmesinin yolu açılacaktır.
- Çocuk alanı adalet sistemi içerisinde çarpık bir yaklaşımla, “profesyonel” olarak algılanmayan prestiji düşük bir alandır. Bu çarpık algı sistemde sürekli personel kayması yaşanmasına sebep olmakta bu da sistemin kararlı bir yapı sergilemesini engellemektedir. **Alanın gelişmesi ve kararlı bir yapı sergilemesi için çocuk adaleti ve bu alanda uzmanlaşmanın etkin bir şekilde teşvik edilmesi gereklidir.**

o Sistemi içerisinde görev alan profesyonellerin çocuk hakları konusunda ortak bir dile sahip olmayışı “çocuğun yararı temelinde” işleyişi aksatmaktadır. Mevcut mevzuata referansla taban tabana zıt kararların çıkmasına sebep olmaktadır. Hukuk Fakültelerinde ve ilgili alanlarda (Sosyal Hizmet Uzmanlığı, Psikoloji, Çocuk Gelişimi vb.) ortak dili geliştirecek programlar geliştirilmelidir. Alanda uzmanlaşmak isteyen başta hakim savcı ve avukat olmak üzere tüm personelin sürekli eğitim programları ve tezli-tezsiz yüksek

lisans eğitimi alması teşvik edilerek gelişim sürekli kılınmalıdır.

o Eğitim Evlerine yerleştirilen çocuklara örgün eğitim kurumlarına devam etme olanağı sağlanmış olmasına rağmen Milli Eğitim Bakanlığı'nın okulda işlediği fiilden dolayı hüküm giyen çocukları okula kabul etmemesi sistemin kurumlar arası bir çelişkisidir. Böylesi çelişkiler hak temelli bir Türkiye çocuk politikasının olmayışının kaçınılmaz sonucudur.

o Belirli bir kuruma yerleştirilen çocukların, 18 yaşını doldurur doldurmaz doğrudan yetişkinlerin tutulduğu kurumlara yerleştirilmesi çocuğun yüksek yararı ilkesine aykındır. Türkiye’de yaş sebebiyle kurum değişikliği uygulamalarında çocuğun yüksek yararına aykırılıklar yaşanmaktadır. BM Çocuk Hakları Komitesi de 10 no’lu Genel Yorumunda bu gibi durumları çocuğun yüksek yararının devletler tarafından işine geldiği gibi yorumlaması olarak görmekte ve “18 yaşını aşmış kişinin çocuklar için düzenlenmiş tesiste kalmaya devam etmesi, yüksek yararına uygun olabileceği gibi ve aynı tesisteki daha küçük çocukların yüksek yararlarına da aykırı olmayabilir.” demektedir. Komitenin bu yorumu da dikkate alınarak uygulamadaki aksaklıklar özgürlüğünden yoksun bırakılan her tek çocuğun yüksek yararını gözetir şekilde giderilmelidir.

o Yasanın çocukların korunması için önerdiği ve adalet sisteminin karara dönüştürdüğü her tedbirin uygulanabilirliği esas alınmalıdır. Hiç bir kurumun çocuğa hak olarak verilen bir tedbiri herhangi bir mazeretle yerine getirmeme gibi bir hakkı olmamalıdır. Böyle davranan kurum ve yöneticileri için bir yaptırım uygulanmalıdır.

o Çocuk Koruma Mevzuatı **bütün çocukları kapsar biçimde** revize edilmelidir. Mevcut koruma yasası ile bazı konularda daha öncesine göre geri gidileri yaşanmış çocuklar hak kaybına uğramıştır.

o Mevzuatı uygulamak için gerekli altyapının mutlaka hazırlanması gereklidir. Altyapı eksikliklerinden dolayı Mevcut Koruma Mevzuatı'nın bile uygulanabilmesi mümkün olamamaktadır.

o Çocuk haklarına yönelik tüm mevzuatın ve bu mevzuatın çocuklara tanıdığı olanaklar herkes için erişilebilir kılınmalıdır.

o Çocuk Koruma Kanunu'nda tedbirlerin uygulanması, uzlaşma, hükmün açıklanması gibi çocuğu adalet sisteminin dışına itecek kurumlardan geri adım atılması bu sistemi 2253 sayılı Çocuk Mahkemeleri sisteminin de gerisine götürmüştür.

o Çocuk yargılamasının temel amacına uygun olarak 13 yaşından büyük çocuklar için diversiyon uygulamasının alanı ve bu alanda hakimlerin inisiyatif geliştirme olanağı genişletilmelidir.

o Çocuk Koruma Kanunu'nda ayrı ve bağımsız bir çocuk savcılığı sistemi kurulmuş olmasına karşılık bu savcılık 24 saat görev yapması gerekirken buna dikkat edilmemesi çocuk şüphelilerin mağdur olmasına neden olmaktadır.

o Çocuk Koruma Kanunu'nda çocuklara özgü yargılama sistemi esas alınmış olmasına karşın suçun yetişkinlerle birlikte işlenmesi halinde çocuğun yetişkinlere özgü mahkemelerde yargılanması çocuk adalet sisteminin temel ilkesine aykırıdır.

o Adalet alanında çocuğa özgü düzenlemeler bütüncül tedbirler alınmadığı için çocukların istismar edilmesinin yolunu açabilmektedir. Örneğin; çocuklara yönelik cezaların düşük tutulduğu bir sistemde çocukların suça itilmemeleri için yeteri kadar koruyucu ve önleyici çalışma yapılamaması çocuklara özgü yapılan düzenlemenin çocukların suçta kullanılmasının sebebi haline gelmesi ile sonuçlanmaktadır. Bunun sonucunda da Çocuk Hakları Komitesi'nin 10 nolu Genel Yorumunda belirttiği gibi “.. çocuk suçlarını önlemeye dönük bir dizi önlemden yoksun bir çocuk ceza adaleti politikası başarısızlığa uğrayacaktır”.

o Mağdur çocukların ifadelerine başvurulması süreci de suça itilmiş çocuklar da olduğu gibi savcı ya da hakim yetkisine bırakılmalıdır.

o Suça itilmiş çocuğun yargılama sistemi dışında bırakılması, çocuk yargılamasının temel ilkesidir. Buna rağmen, mevcut yasalarımızda çocuğu bu sistemin dışında toplumla bütünleştirecek mekanizmalar oluşturulmamıştır. Bu büyük bir eksikliklerdir.

o Çocuk Koruma Sistemi'nde suç ehliyeti olmayan 12 yaşından küçük çocuklara uygulanacak tedbirler Ceza Kanunu'nun 31. Maddesindeki

güvenlik tedbirleri olarak adlandırılmıştır. Yargılama sisteminin dışında bırakılan bir çocuğa Ceza Kanunu'nda yer alan güvenlik tedbirinin uygulanması son derece yanlıştır. Bu çocuklara koruyucu ve önleyici tedbirler uygulanırken, çocuğun, ailesinin görüşleri alınmalı, istekleri ve yetenekleri doğrultusunda belirlenen tedbirler uygulanmaya geçirilmelidir. Başka bir anlatımla çocuğa ceza verir gibi tedbir uygulanmamalıdır.

o Çocuk adalet sistemi özelinde çocuk haklarının izlenmesi olanaklı değildir. Cezaevlerindeki ya da eğitim evlerindeki çocuklar için hizmet üretimini temel alan kamu-sivil toplum işbirliği çocuk adalet sisteminde çocuk haklarının izlenebilmesini sağlamak için geliştirilmelidir. Çocuk adalet sisteminde izleme mekanizmalarının oluşumu ve çocuk adalet sistemi uygulamalarını değerlendirmek için bilimsel araştırmalara yönelik işbirliklerinin yapılması, böylece izleme mekanizmalarının harekete geçirilmesinin temin sağlanması gereklidir.

o Ülkemizde kimlik hakkının gerçekleşmemesi ve pek çok çocuğun nüfus kayıtlarının yapılmamış olması çocuk adalet sistemi içinde de çocukların mağduriyetine sebep olmaktadır.

Sonuç olarak başta da belirtildiği üzere Çocuk Adalet Sistemi'nin sorunlarının büyük çoğunluğunun temelinde devletin her kurumu için ve her düzeyde referans olabilecek hak temelli bir Türkiye Çocuk Politikasının eksikliği yatmaktadır. Türkiye bir an önce çocuk adalet sistemini başta **BM Çocuk Hakları Sözleşmesi** olmak üzere, **Çocuk Suçlarının Önlenmesi için BM İlkeleri (Riyad İlkeleri)** ve **Birleşmiş Milletler Çocuk Ceza Adaleti Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgarî Standart Kurallar (Beijing Kuralları)** ve **BM Çocuk Hakları Komitesi'nin 10 nolu Genel Yorumu** ile bütünleştirmelidir.

Çocuğun odakta olduğu ve çocuğun yüksek yararının referans alındığı bir yaklaşım hakim kılındığı taktirde kısa zamanda önemli ilerlemeler kaydedileceğine inanıyor üzerimize düşen göreve hazır olduğumuzu ilan ediyoruz.

II. TÜRKİYE ÇOCUK POLİTİKASI: EĞİTİM SİSTEMİ

Eğitim bireyin kendisini geliştirmesi ve yeniden üretmesi sürecinin bir parçasıdır. Eğitim bireyde olduğu kadar toplumda da benzer sürecin gerçekleşmesini sağlar. Bu nedenle eğitim, bireyi ve toplumu ilgilendiren iki yönlü bir süreçtir. Ayrıca eğitim kendi başına özel bir hak olmasının yanı sıra insan haklarının gerçekleşmesi için toplumsal dinamiklerin vazgeçilmez bir aracıdır. Ayrıca, ekonomik ve sosyal olarak toplum dışına itilmiş yetişkin ve çocukların, kendilerini yoksulluktan kurtarabilecekleri ve içinde buldukları topluma etkin olarak katılmalarını sağlayacak yolları elde edecekleri temel bir araç olma özelliği ile eğitim, güçlendirici bir haktır.

Eğitim hakkı; Birleşmiş Milletler Örgütü, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü, Avrupa Konseyi, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı gibi örgütlerce kabul edilen belgelerde tanımlanmış; bildirge, sözleşme, tavsiye, karar, ilke, vb. nitelikte

çok sayıda ulusal, uluslararası ve bölgesel insan hakları belgesinde güvenceye alınmıştır.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesinin 13. ve 14. Maddeleri eğitim hakkına ayrılmıştır. Sözleşmedeki en uzun madde olan 13. Madde, uluslararası insan hakları hukukunda eğitim hakkı üzerine tanımlanan en kapsamlı ve geniş çerçeveli maddedir. Bu sözleşmenin uygulanmasından ve izlenmesinden sorumlu olan BM Ekonomik Kültürel Sosyal Haklar Komitesi, eğitimi devletlerin yapabileceği en iyi yatırım olarak tanımlar.

BM Çocuk Hakları Sözleşmesinin 28. ve 29. Maddeleri eğitime ayrılmıştır. 28. Madde taraf devletlerin çocuğun eğitim hakkını kabul etmelerini öngörmektedir ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde gerçekleştirilmesi gerektiğine dikkat çeker. 28. Madde ayrıca devletleri ilköğretimin herkes için zorunlu ve parasız olmasını, ortaöğretim sistemlerinin genel olduğu kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlenmesini teşvik etmekle yükümlü kılar. Eğitim ve meslek seçimine ilişkin de bilgi ve rehberliğin bütün çocuklar için elde edilmiş hale getirilmesini vurgular. Okullarda düzenli biçimde devamlılığın sağlanması ve okulu terk etme oranlarının düşürülmesi için önlem alınması ve okul

disiplininin çocuğun insan olarak taşıdığı saygınlıkla bağdaşması gerekliliğinden söz eder. Eğitimin niteliği ile ilgili olarak da taraf devletlerin eğitim alanında, özellikle cehaletin ve okuma yazma bilmenin ortadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve çağdaş eğitim yöntemlerine ve bilimsel ve teknik bilgilere sahip olunmasını kolaylaştırmak amacıyla uluslararası işbirliğini güçlendirmekle yükümlü kılar.

29. Madde ise eğitimin amaçlarına vurgu yaparak eğitimin; çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesini, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygının geliştirilmesini amaçlaması gerektiğini belirtir. Ayrıca eğitimin çocuğun anne babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı bölgenin değerlerine saygı gösteren, çocuğun da kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygı göstermesinin desteklemesi gerektiğine dikkat çeker.

Eğitim hakkı zorunlu ve birbiriyle ilişkili olarak bazı unsurları içermektedir. Ekonomik Kültürel ve Sosyal Haklar Komitesi'nin belirlediği bu unsurlar şöyle:

Mevcudiyet: Mevcudiyet genel olarak eğitim hakkının gerçekleşmesi için eğitim kurumları ve programlarının sayısı yeterli düzeyde olması gerekmektedir.

Erişilebilirlik: Eğitim kurum ve programlarının ayrımcılık olmaksızın herkes için erişilir olması gerekmektedir. Erişilebilirliğin üç boyutu bulunmaktadır:

- Ayrımcılığın Olmaması: Eğitim uygun biçimde kanunen ve fiilen herkes için, özellikle de en savunmasız gruplar için erişilir olmalıdır.
- Fiziksel Erişilebilirlik: Eğitim uygun coğrafî yerde olmak ya da modern teknoloji yoluyla erişilebilir olmalıdır.
- Ekonomik Erişilebilirlik: Eğitim herkes için maddi açıdan karşılanabilir olmalıdır.

Kabul Edilebilirlik: Müfredat ve öğretim yöntemlerinin öğrenciler ve ebeveynler için kabul edilebilir olması yani çocuklarla ilgili, kültürel özelliklerine saygı gösteren ve kaliteli olması gerekmektedir.

Uyarlanabilirlik: Eğitim değişen toplumların ve toplulukların ihtiyaçlarına göre uyarlanabilir ve farklı sosyal ve kültürel ortamlardaki öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verebilir nitelik taşımaktadır.

Yukarıda sözü edilen birbiriyle ilişkili ve zorunlu unsurların uygulanmasında çocukların yüksek yararı temel yaklaşım olmalıdır.

TÜRKİYE'DE MEVCUT DURUM

Bir ülkede çocuğun eğitim hakkının tam olarak yaşama geçirilmesi o ülkenin genel olarak eğitim politikalarıyla yakından ilgilidir. Bu anlamda Türkiye'ye baktığımızda çocuğun eğitim hakkı açısından da bazı olumlu gelişmelerden söz etmek mümkündür. Ancak devam eden hatta derinleşerek ya da artarak süren pek çok sorunun da varlığı da bilinmektedir.

Ülkemizdeki eğitim sistemi çocuğu merkeze alarak üç temel boyutta ele alındığında, mevcut durum aşağıdaki gibi özetlenebilir.

OKUL

Türkiye'de okulöncesi eğitimine yönelik kurumsal hizmetlerde yetersizlik görülmektedir. Kurumsal hizmetlerdeki yetersizlik, hizmetlerin hem kalitesi hem de herkesin eşit oranda erişimi açısından söz konusudur. Okullaşma oranı da yeterli düzeyde değildir. Bunun hem bütçe hem de personel eksikliğinden kaynaklandığına incelenen veri tabanlarında raslanmaktadır.

Okul öncesinde alternatif eğitim modellerinin yetersiz olduğu görülmektedir. Çocukların ilgi ve becerilerini ortaya koyarak, yaratıcılıklarını arttıran, kendilerini ifade etmelerine olanak sağlayan, okul, aile ve çocuk ilişkisini destekleyecek ve farklı özellikler gösteren çocukları da kapsayabilecek modellerin oluşturulması ve uygulamaya geçirilmesi, okulöncesi eğitimin kalitesini arttıracaktır.

Ücretsiz okulöncesi eğitime erişimin önünde engeller bulunmaktadır. Okulöncesi eğitim olanaklarından her çocuğun eşit bir şekilde yararlanabilmesi ve sunulan olanaklardan yeterince yararlanabilmesi için okulöncesi eğitimin, Türkiye'nin her yerinde ve her koşulda ücretsiz hale getirilmesi gerekmektedir.

0-6 yaş dönemine yönelik aile destekli eğitim programları ve modellerinin yetersiz olduğu görülmektedir. Bebeklik döneminden başlayarak çocuğun ailesini de kapsayan çeşitli olanakların sunulması ve bu olanakların kullanılmasına yönelik rehberlik desteğinin verilmesi gerekmektedir.

Okulöncesi eğitim, zorunlu eğitim kapsamında değildir. Okulöncesi eğitimin zorunlu hale getirilmesiyle eğitimin sürekliliği sağlanacak, kalitesi artacaktır.

Okullarda çocuklara sağlanan fiziksel düzenlemelerin "çocuk dostu" yaklaşımından uzak olduğu görülmektedir. Çocukların gelişim alanlarını destekleyen, onlara sunulan olanakları daha iyi değerlendirmelerini sağlayacak fiziksel düzenlemeleri içeren, çocuklarla birlikte ve çocuk merkezli yaklaşımla yapılandırılması gerekmektedir.

Eğitim sistemindeki anlayışın, çocukların bireysel gereksinimlerine göre ve performans odaklı değil sınav merkezli olduğu görülmektedir. Çocukların içinde bulunduğu eğitim sürecinin sadece onların başarıya da başarısızlıklarını ölçen değil, beceri, bilgi ve yaşam deneyimlerini arttıran ve kendilerini ifade etmeye olanak sağlayan çocuk merkezli bir anlayışla yapılandırılması, çocukların bireysel gereksinimlerine göre performans odaklı eğitim anlayışının etkin uygulanması eğitimin kalitesini arttıracaktır.

Okullarda uygulanan müfredatın çocuğun sosyal becerilerini, sanat eğitimini ve doğaya karşı duyarlılığını karşılamada yetersiz kaldığı görülmektedir.

Hazırlanan eğitim müfredatlarının çocukların sosyal becerilerini arttıracak, sanat ve doğa ile ilişki kurmasına olanak sağlayacak şekilde zenginleştirilerek geliştirilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Müfredat programlarının özel gereksinim gösteren çocukların gelişimsel ve eğitimsel ihtiyaçlarını karşılayamaması da bir başka sorun alanıdır. Zihinsel ve fiziksel engelli olan ya da üstün yetenek gösteren çocukların her türlü eğitim ihtiyacını karşılayabilecek eğitim programlarının yapılandırılması ve buna dayalı hazırlanan müfredatların, çocuklar arasında oluşan ayrımcılığı ve eşitsizliği ortadan kaldıracakları düşünülmektedir.

Eğitim sistemi içerisinde müfredat uygulamalarının bölgesel farklılıklara göre çocukların gereksinimlerini karşılayacak nitelikte olmadığı görülmektedir. Çocukların yaşam koşullarının bölgesel farklılıklara bağlı olarak değişebileceği düşünülürse, müfredatların bu durumu göz önünde bulundurarak yapılandırılması, çocukların yararlanabileceği eğitim olanaklarının kısıtlılığını azaltacaktır.

Mevcut eğitim programlarının Çocuk Hakları Sözleşmesini yadsıdığı görülmektedir. BM Çocuk Hakları Sözleşmesini imzalamış bir ülke olarak çocukların bizzat içinde etkin olarak yer aldığı eğitim sisteminin, sözleşmeyi temel alarak ve ilkelerini benimseyerek yapılandırılması, hak temelli bir anlayışın hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Çocuk ve ailelerin okullara erişimi konusunda çeşitli engeller olduğu görülmektedir. Eğitim sisteminden bütün çocukların eşit olarak yararlanmasını sağlayabilmek için erişebilirliğin önündeki engellerin ortadan kaldırılması gerekmektedir.

Okulların yaşama hazırlama yeri olduğu yaklaşımı benimsenirken, okulların çocukların yaşamının bir parçası olduğu anlayışının eksik kaldığı görülmektedir. Çocukların eğitim sistemi içerisinde aldıkları bilgi ve geliştirdikleri becerilerin, onların yaşam boyu kullanabilecekleri olanaklar olduğu göz önünde tutulmalıdır.

Eğitim programlarının uygulanmasında disiplinler arası ve bütüncül yaklaşımın eksik kaldığı görülmektedir. Eğitim birçok disiplinden etkilenmektedir. Bu nedenle eğitim, bütüncül bir

yaklaşımı benimseyerek yapılandırılmalıdır. Bu durum çocukların eğitim sistemi içerisinde kendilerini tanımlayabilmelerine ve sorunlarını çözebilmelerine olanak sağlayacaktır.

Eğitim kurumları arasında koordinasyon yetersizliği bulunmaktadır. Eğitim kurumlarının birbirleriyle koordinasyon içinde olması, bilgi akışının sağlanması ve çocuğu tanımaya yönelik çalışmaların sistemli yapılabilmesi ve tüm bunların belirli bir sistem içinde sürdürülmesi önemlidir.

Okullarda uygulanan disiplin yöntemlerinin çocuğun onurunu zedeleyen ve haklarını engelleyen bir yaklaşımla uygulandığı görülmektedir. Eğitim süreci içinde kullanılan olumsuz disiplin yöntemleri, çocuğun özgüvenini olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle okul içinde olumlu disiplin yöntemlerinin tercih edilmesi çocukların haklarının yaşama geçirilmesi açısından önemlidir.

Eğitim sistemi içerisinde çocuğun karşılabileceği sorunları önlemeye, çözmeye ve çözüm sürecinde çocukları desteklemeye ilişkin etkin bir sistem bulunmamaktadır. Bu durum sorunların giderek artmasına ya da kalıcı çözümler sağlanamadığı için tekrarlamasına ya da bu çözümlerin zamanında çocuğa ulaşamamasına yol açmaktadır.

Okullarda çocuğun karar verme süreçlerine tam olarak katılmalarını etkili ve etkin bir biçimde dahil olmalarını sağlayacak mekanizmalar bulunmamaktadır. Oysa katılım yani çocuğun kendisini ilgilendiren konularda karar süreçlerinde etkin olarak yer alması, çocuk hakları sözleşmesinin temel ilkelerinden biri olduğu gibi demokrasinin de temel ilkesidir.

Eğitim sistemindeki insan kaynağının nicelik ve niteliksel yetersizlikleri ve bölgelere göre dağılımındaki eşitsizlikleri, eğitim alanındaki sorunları çözülemez hale getirmektedir.

Eğitim sistemi içerisinde sorun ve ihtiyaçların ortaya çıkmasında tüm aktörlerin yer almadığı ve ortak ihtiyaç analizlerinin yapılmaması bir başka sorun alanıdır. Oysa eğitim süreci içerisinde çocukların bireysel ihtiyaçlarının karşılanması ve süreç içerisinde ortaya çıkan sorunların çözümünde ve bunların önceden belirlenmesinde,

eğitim sürecine dahil olan tüm aktörlerin samimiyetle yerlerini alması ve işbirliğine açık olması gerekmektedir.

Okulöncesi eğitim konusunda kurum açmaya ilişkin bölgesel farklılıklardan kaynaklanan bürokratik zorlukların ortadan kaldırılmasının, ortak uygulamaların sisteme yerleştirilerek uygulanmasıyla çözülebileceği düşünülmektedir.

Okullarda ve genel olarak eğitim sisteminde özellikle de kız çocuklarına yönelik cinsiyet ayrımcılığı görülmektedir. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde yer alan her türlü ayrımcılığın önlenmesi ilkesi, eğitim süreci içerisinde de ayrımcılığın önlenmesini taahhüt altına almaktadır. Eğitimde kız çocuklarına yönelik cinsiyet ayrımcılığının sona erdirilmesi konusunda son zamanlarda yapılan çeşitli çalışmalar vardır. Özellikle medya aracılığıyla konuya dikkat çekilebilmiştir. Ancak bu çalışmaların sorunu gerçek ve bütün boyutlarıyla kapsamlı ele alındığı konusunda endişeler bulunmaktadır. Yapılan çalışmaların bir devlet politikası ve uygulaması şeklinde değil çeşitli kuruluşların belirli bütçelerle, belirli zaman içinde yürütecekleri kampanyalar şeklinde gerçekleştirmesi, eğitimde cinsiyet ayrımcılığının önlenmesinde kalıcı ve sürdürülebilir çözümlerin var olmadığını göstermektedir.

AİLE

Aile içinde çocuğun birey olarak kabul edilmediği gözlenmektedir. Çocuğu bir birey olarak kabul etmeyen anlayış aile ve çocuk arasında birçok sorunun ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Bu durum çocuğun içinde yer aldığı her sistemi etkilemektedir. Ailelerin çocuk sahibi olmaya karar verdikleri andan, çocuklarını kendilerine özgü algılayışları, ihtiyaçları ve becerileri olan bir birey olarak kabul etmelerini sağlayacak, bu konuda onlarda duyarlılık geliştirecek rehberlik çalışmalarını yürütülmemektedir.

Eğitim sistemi içerisinde çalışan anneye yönelik destekleyici hizmetlerin nicelik ve nitelik açısından eksikliği gözlenmektedir. Ekonomik koşulların kadınlara sunduğu zorlukların çocuğu doğrudan olumsuz etkilediği düşünüldüğünde çalışan kadının bu olumsuzlukları çözebilmesi ve çocuğa yansıtmasını sağlamak için çocuğun bakımının nitelikli kişi ya da kurumlar tarafından güvenilir bir biçimde sağlanması gerekmektedir.

Eğitim sistemi içerisinde anne -babanın çocukla ilgili karar alma süreçlerinde çocuğun yüksek yararı ilkesini gözetmediği görülmektedir. Eğitim süreci içerisinde çocukla ilgili alınacak kararların ve bu kararların uygulama süreçlerinde çocuğun katılımı yeterince sağlanmamaktadır. Bu süreçte çocuğu ilgilendirecek konularda çocuğun anlayabileceği şekilde ve zamanında bilgilendirmelerin yapılması gerekmektedir.

Yoksulluk çocuğu eğitimden mahrum bırakmaktadır. Yoksulluk aslında çocukla doğrudan ilgisi olan bir durum değildir. Çocuk ailesinin yaşadığı yoksulluktan dolayı pek çok haktan yararlanamamakta, ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Yoksulluk gibi çocuğun ailesinin yaşamak zorunda kaldığı olumsuz koşulların ve durumların çocukların içinde yer alması gereken eğitim sürecinden ayrı kalmalarına yol açmasını önleyecek her türlü mevzuat ve ilgili mevzuatların uygulanabilirliğe dönüştürülebilmesi gerekmektedir.

Aile içi şiddet çocuğun gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Çocukların maruz kaldıkları aile içi şiddet, onların eğitim haklarından tam olarak yararlanamamalarına ya da eğitim sürecinden

uzak kalmalarına yol açabilmektedir. Çocuğa yönelik şiddetin önlenmesine ilişkin Türkiye'de sistemli bir bakış açısı ve uygulama konusu mevcut değildir.

ÇEVRE

Eğitim kurumlarında çevre düzenlemeleri yetersizdir. Yapılan çevre düzenlemelerinin çocuğun çevreye karşı duyarlılığını arttıracak ve gelişim alanlarını destekleyecek "çocuk dostu" anlayışıyla gerçekleştirilmediği gözlenmektedir. Konuyla ilgili bazı uygulamalar olsa bile bunların yaygınlaşmadığı bilinmektedir. Ya da paralı eğitim temelli özel okul anlayışı ile uygun çevresel koşullar sağlanmaktadır, bu ise doğrudan eğitimde ayrımcılık anlayışının daha çok yerleşmesine neden olmaktadır.

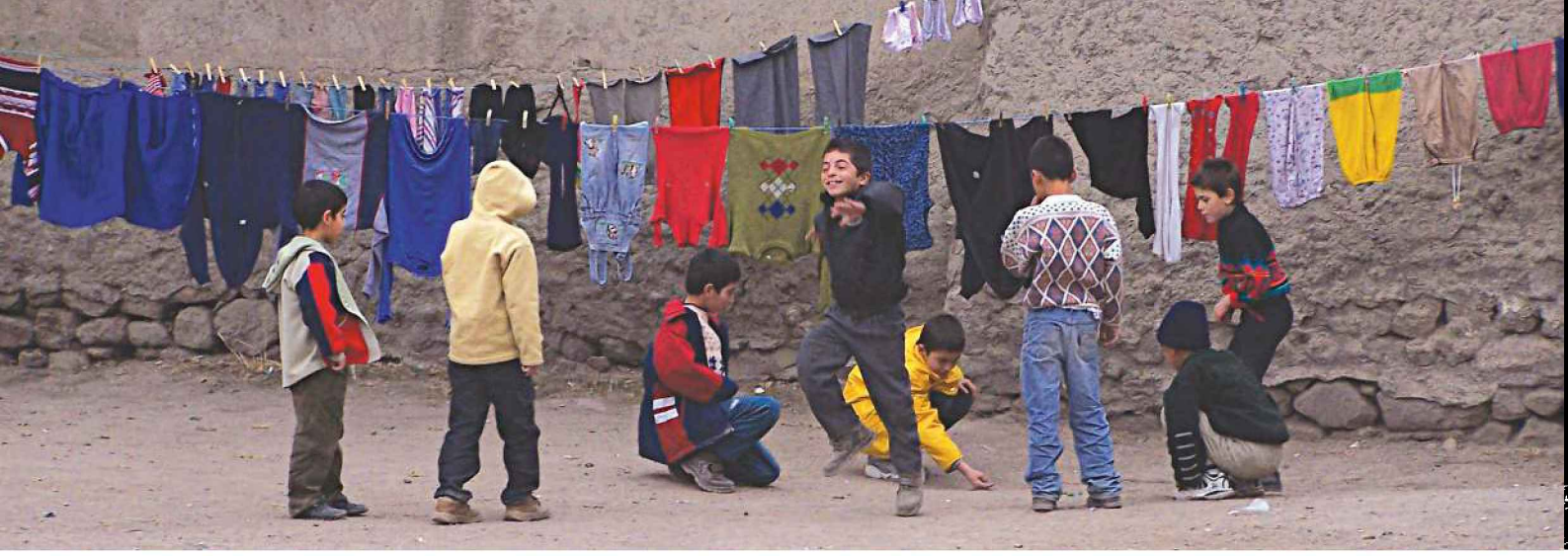
Çocuğunun çevresi çocuğu birey olarak kabul etmemektedir. Sadece aile ya da eğitim kurumlarının değil, çocuğun çevresini oluşturan herkesin ve her kurumun çocuğu bir birey olarak görmesi ve çocuğa bu anlayışla yaklaşması gerekmektedir. Bu anlayışın gelişmesi için herhangi bir çalışma ve program yürütülmemektedir.

Eğitime ayrılan bütçe ve fonları yetersizdir. Çocuğun eğitim haklarından tam olarak ve eşit koşullarda yararlanabilmesi için bütçe ve fonların hak temelli bir anlayışla planlanması yapılmamaktadır.

Eğitimle ilgili alınacak karar mekanizmalarına çocuğun ve ailenin etkin katılımı sağlanamamaktadır. Bu katılımın niteliğini artırabilmek için çocuğun ve ailenin bu mekanizmaların içinde etkin olarak yer alması, izlemesi ve değerlendirmesi süreçlerinde yer alması gerekmektedir.

Çocuğun yaşam alanları içerisinde fiziksel çevre imkanlarının yetersizliği gözlenmiştir. Fiziksel çevrenin çocuğun gelişim özelliklerine, yaşına, ilgi ve ihtiyaçlarına göre çocuğu merkez olarak düzenlenmesi gerekmektedir.

Çocuğun gelişimine uygun oyun olanaklarının sağlanmasında yetersizlikler görülmektedir. Çocuğun doğal gelişim süreci içerisinde büyümesini ve gelişmesini tamamlaması, kendisini bu doğal çevre içerisinde tanımlaması ve ifade etmesi çocuğa sunulan oyun olanaklarıyla yakından ilgilidir.

Gelenek ve önyargılardan kaynaklanan ayrımcılık, çocuğun eğitim sürecinin devamlılığını etkilemektedir. Gelenek ve önyargılardan kaynaklanan ayrımcılığın önlenmesi ve çocuğun bu ayrımcılıktan dolayı eğitim haklarından tam olarak yararlanabilmesi için etkili ve kalıcı programlar uygulanmamaktadır.

Çocuk yetişkinlerin ideolojilerinin bir aracı haline getirilmektedir. Yetişkinler kendi inanç ve siyasi görüşleri için çocukları kullanmakta böylece ya çocukların eğitim haklarının yarıda kesilmesine ya da çocukların bu hakkını tam olarak yararlanamamalarına neden olmaktadır.

Okulların her geçen gün ticari sektöre dönüştüğü gözlenmektedir. Eğitim ortamlarının yetişkinler tarafından ticari işletme uygulamalarına dönüştürülmesi, çocukların eğitim haklarından tam olarak yararlanamamasına ve çocuklar arasında eğitim haklarının hayata geçirilmesi konusunda fırsat eşitsizliğine yol açmaktadır.

Çocuğun kişisel giderleri için sağlanan yasal maddi desteğin yetersizliği bilinmektedir. Çocuğun her koşulda eğitim hakkından tam olarak yararlanabilmesi için maddi desteğin çocuğun yüksek yararı göz önünde bulundurularak düzenlenmesi gerekmektedir.

Eğitim ortamı ve kurumlara ulaşımında, trafik düzenlemesine yönelik çocukların gereksinimleri gözletilmemektedir. Çocuğun eğitim ortamlarına yaşamını tehlikeye sokmadan güven içinde ulaşmasına yönelik çevre düzenlemeleri yetersizdir. Buna ilişkin çocuk merkezli yapılandırmalara gereksinim duyulmaktadır.

Yaygın eğitimde bir araç olan medya, çocukların yüksek yararını gözetmeksizin tarafsız, gerçekçi ve doğru bilgilendirme sorumluluğunu yerine getirmedeğinden çocuk için olumsuz bir bilgi aracına dönüşmektedir. Medyanın da çocuk haklarına dayalı ve çocuğu birey olarak kabul eden çocuk merkezli bir bakışla hak temelli yaklaşım sergilemesi gerekmektedir.

Eğitimde yatırım planlaması ihtiyaca yönelik yapılmamaktadır. Eğitim süreci içerisinde eğitime yapılan yatırımların öncelikle çocuğun yüksek yararı temelinde ve çocukların ihtiyaçlarını tanımlayan birçok veriden yola çıkarak planlanması gerekmektedir.

Özel sektörlerin eğitime sağladığı katkıların aktörler-sivil toplum örgütleri, aileler, hükümet, çocuk- tarafından yeterince sorgulanıp, değerlendirilmemesi çocuğun eğitim sürecinin olumsuz yönde etkilenmesine neden olmaktadır.

Hızlı değişen toplumsal ve kültürel yapının, olumsuz etkileri çocuğun eğitim sürecini her yönden olumsuz etkileyeceği düşünüldüğünde önceden önleme mekanizmalarının hazır ve kullanılabilir olması gerekmektedir.

Şiddetin nedenlerinin ortadan kaldırılamaması ve şiddet karşısında cezasızlığın yaygınlaşması, çocuğun aile dışında yani okul ve diğer çevresinde de şiddete maruz kalmasına neden olmaktadır. Bu nedenle önleme, koruma ve rehabilitasyon sürecinin tam olarak işler hale getirilmesi gerekmektedir.

Mülteci çocukların eğitim haklarından yararlanmalarında sorunlar yaşanmaktadır. Birçok nedenle ülkemizde sığınmacı statüsü içinde yer alan çocukların sığındıkları ülkenin eğitim sistemi içinde yer

almaları ve eğitimlerine devam etmelerinin ancak kendi bireysel ihtiyaçlarına uygun ortamların da eklenerek eğitim haklarından tam olarak yararlanmalarının önemli olduğu düşünülmektedir.

Göçün olumsuz etkilerine maruz kalan çocukların akranları gibi eğitim olanaklarına erişememeleri önemli bir sorundur. Bu tip kriz durumlarında ya da her türlü çocuğun dışında gelişen nedenlerden dolayı eğitim haklarından tam olarak yararlanmalarını sağlamak için her türlü önlemin ve uygulamanın hayata geçirilmesi önemli ve önceliklidir.

Nüfus kaydı olmayan çocukların eğitim haklarından yararlanamaması önemli bir sorundur. Devletin her çocuğun ailesine, çocuklarının kayıt işlemlerini resmi yolla yapma, eğitim ve diğer ihtiyaçlarını karşılama konusunda olanak sunması gerekmektedir.

Çocuk işçiliğinin önlenmesinde yetersiz kaldığı gözlenmektedir. Çocukların eğitim sürecini tamamlamaları gereken yaşlarda ailesine maddi katkı sağlamak için isteyerek ya da zorlanarak çalıştırılıyor

olmaları; onların eğitim haklarına tam olarak ulaşmasını engellemektedir. Bunu önlemeye yönelik aile için yapılacak kalıcı hizmet ve ekonomik katkıların sağlanmasını önemli olduğu düşünülmektedir.

Türkiye'nin ÇHS'de koymuş olduğu çekinceli maddeler, çocukların ayrımcılığa uğrayarak eğitim haklarından tam ve eşit olarak yararlanmalarına neden olmaktadır.

EĞİTİM SİSTEMİNİN GÜÇLENDİRİLMESİNE DAİR ÖNERİLER

Eğitim sisteminde, tüm çalışmalarda ve hizmetlerde çocuğun yüksek yararı birincil kaygı olarak benimsenmeli ve eğitimin her aşamasına hak temelli yaklaşım yerleştirilmelidir.

Türkiye'de çocukla ilgili her alanda olduğu gibi eğitim sisteminde de hak temelli bir yaklaşımla veri toplanması ve istatistiğe dayalı sistemlerinin geliştirmesi gerekmektedir. Bu verilerden yararlanılarak yapılan analizler göstergeler olarak kullanılarak hak sahipleriyle paylaşılmalıdır. Bu durum eğitim

sistemindeki sorunları çözerken daha kalıcı öneriler geliştirmeye ve çocuklarla çalışanlar ve devlet arasındaki işbirliğinin güçlenmesini sağlayacaktır.

Eğitim için ayrılan bütçenin, bütün çocukların eğitim haklarından eşit şekilde yararlanabilmesini ve bu hakların tümünün gerçekleştirilmesine olanak sağlayacak biçimde şeffaf ve katılımcı bir yöntemle planlanması ve bunun görünür kılınması gerekmektedir.

Sınav merkezli eğitim anlayışından uzaklaşarak performansa dayalı eğitim anlayışının güçlendirilmesi gerekmektedir. Çocukların sadece aldıkları eğitim sonunda ortaya çıkan başarı ya da başarısızlıklarını ortaya koyan bir eğitim sistemi, çocukların kendilerini tanıma fırsatını engelleyerek kendilerine olan güvenlerini zedeleyecektir.

Yapılan çalışmalarda elde edilen verilerin değerlendirilmesi sonucunda özellikle gençlerin meslek edinmeye yönelik programlarının toplumsal ihtiyaçlara göre planlanması ve yürütülmesi gerekmektedir.

Eğitimin tüm boyutunda tüketim anlayışından uzaklaşılması, çocukların kendilerini ortaya koymaya yönelik programların artması gerekmektedir.

Üniversitelerde öğretmen yetiştirme programlarının Çocuk Hakları Sözleşmesine dayalı, sözleşmenin ilkelerini benimsemiş ve bunu temel alan yeniden yapılandırılmış eğitim programları olarak geliştirilmesi gerekmektedir.

Öğretmen atamalarında, alan dışı atamalar eğitimin kalitesini ve verimini düşürdüğü için öğretmen olarak atanacak kişilerin eğitim alanında yetişmiş ve süreci tamamlamış olmaları gerekmektedir.

Çocukların yaşam tecrübelerinin zenginleşmesi ve her türlü ayrımcılıktan uzak kalmasını sağlayacak, kültürel çeşitliliğine de olanak yaratacak eğitim anlayışının benimsenmesi ve uygulanması gerekmektedir.

Eğitim süreci içerisinde sadece okul ve çocuk ilişkisi yetersiz kalacağından bu sürece ailelerin de aktif olarak katılması ve bu süreç içerisinde ailenin güçlendirilmesini sağlayacak eğitim programları gerekmektedir.

Erken çocukluk döneminden başlayarak çocuk yetiştirmede ortaya çıkan yetersizliklerin giderilmesine yönelik ebeveynlerin ya da çocuktan sorumlu kişilerin desteklenmesine yönelik uygulamaların artması eğitimin kalitesi açısından önemli bir etkidir.

Eğitim sistemi içerisinde rehberlik servislerinin güçlendirilmesi ve okullarda sosyal hizmetinin yaygınlaştırılması gerekmektedir

Eğitim süreçleri içerisinde ortaya çıkan eğitim hakkı ihlallerinin düzeltilmesine dair izlenebilir mekanizmaların oluşturulması ve bunların işler hale getirilmesi gerekmektedir.

Kız çocukların okula erişimi ve devamı konusunda STK, aile, yerel yönetim, MEB ve diğer birimlerin işbirliği temelinde etkin bir politika yürütmelidir.

Yukarıda söz edilen sorunlar ve bu sorunlara yönelik öneriler eğitim politikaları içinde ele alınarak tartışılmalı ve değerlendirilmelidir. Değerlendirmeler sonucunda ortaya çıkan uygulamalar da mutlaka izlenmelidir. İzlenmeyen uygulamalar hak temelli eğitim anlayışının sınırlarını daraltma riski taşımaktadır

III. TÜRKİYE ÇOCUK POLİTİKASI: SAĞLIK SİSTEMİ

BM Dünya Sağlık Örgütü (WHO) sağlığı, yalnızca hastalık ya da herhangi bir sakatlığın bulunmaması değil, bedensel ruhsal ve sosyal yönden de tam bir iyilik hali olarak tanımlamaktadır. Sağlık, ayrıca ırk, din, dil, cinsiyet, cinsel yönelim, politik görüş, ekonomik ve sosyal durum ayrımı gözetilmeksizin doğuştan kazanılan, temel bir insan hakkıdır.

Sağlığı temel bir hak görenek, buna ilişkin üretilen bir sağlık politikasının amacı, toplumun sağlık statüsünü yükseltmek, herkesin sağlık hizmetlerine eşit bir şekilde ulaşılabilirliğini sağlamak, bunun için

gerekli finansmanı ve örgütlenmeyi oluşturmak, herkes için yüksek kaliteli ve uygun sağlık hizmetlerini sağlamak ve tüm bunlara göre sağlık harcamalarını kontrol etmektir.

Temel bir insan hakkı olan “sağlık hakkı” pek çok uluslararası belgelerle çeşitli boyutlarıyla tanımlanmış, güvence altına alınmıştır. Sağlığın, hem iyileştirici hem de koruyucu boyutlarını içeren sağlık hakkı, diğer insan haklarının da yaşama geçirilmesiyle yakından ilişkilidir.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 25. Maddesi'nin 1. Paragrafı'nda “Herkesin gerek kendisi, gerek ailesi için yiyecek, giyecek, konut, sağlık ve gerekli toplumsal hizmetler de içinde olmak üzere sağlığına ve esenliğine uygun bir yaşam düzeyine sahip olma hakkı” olduğunu söylemektedir.

BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi de uluslararası insan hukuku içinde, sağlık hakkı konusunda en kapsamlı maddeyi sunmaktadır. Buna göre sözleşmenin 12. Maddesi'nin 1. Paragrafı taraf devletlerin “herkesin mümkün olan en yüksek düzeyde fiziksel ve ruhsal sağlık standartlarına sahip olma hakkı”nı tanımlarken, aynı maddenin 2. Paragrafı, “Devletlerin bu hakkı tam olarak gerçekleştirmek amacıyla alacakları tedbirleri” açık bir biçimde sıralamaktadır. Sağlık hakkı ayrıca, diğer uluslararası insan hakları belgelerinde de yer almakta ve temel bir insan hakkı olarak görülmektedir.

BM Ekonomik, Kültürel, Sosyal Haklar Komitesi, sağlık hakkının diğer insan haklarının gerçekleşmesiyle çok yakından ilgili ve hatta bu hakların gerçekleşmesine bağlı olduğuna vurgu yapmaktadır. Komite, beslenme, konut, çalışma, eğitim, insanlık onuru, ayrımcılığa maruz kalmama, eşitlik, işkencenin yasaklanması, mahremiyet ve bilgiye erişim hakları ile toplanma, örgütlenme ve hareket özgürlüklerinin sağlık hakkının ayrılmaz unsurları olduğunu söylemektedir.

Sağlık hakkının tam olarak hayata geçirilmesi için, bu hakkın kapsamının tam olarak belirlenmesi gerekmektedir. BM Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi genel yorumlarında bu hakkın normatif içeriğini tanımlarken, sağlık hakkının sadece zamanında sağlanan ve uygun sağlık bakımı olmadığını, güvenli ve içilebilir su kaynaklarına

erişimin, yeterli sağlık koruma koşullarının, beslenme, konut, çevresel koşulların sağlıklı olması ve cinsel sağlık ile üreme sağlığı da dahil olmak üzere, sağlıkla ilgili eğitimlere erişimin de sağlık hakkı kapsamında olduğunu belirtmektedir.

Çocukların en iyi biçimde yaşamalarını devam ettirmelerini ve fiziksel, zihinsel, duygusal, sosyal bakımdan özgür, saygın, onurlu ve sağlıklı olarak gelişebilmelerini amaçlayan BM Çocuk Hakları Sözleşmesi¹⁷ de çocukların sağlık hakkını temel bir hak olarak görmektedir.

Sözleşmenin çocukların sağlık hakkına ilişkin düzenlemesi 24. Maddesi'nde açık bir şekilde yer almaktadır. Söz konusu madde, sözleşmeyi imzalayan devletleri çocuğun olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşturma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkını tanımakla sorumlu tutmaktadır. Ayrıca, hiçbir çocuğun bu tür tıbbi bakım hizmetlerinden yararlanma hakkından yoksun bırakılmamasını güvence altına alması için çaba gösterme yükümlülüğünü de yine devletlere vermektedir.

Sözleşmenin 2., 4. ve 5. Maddeleri'nde de çocuğun sağlık hakkına değinilmekte, gelişmesine, gereksinim duyduğu bakım ve korunma olanaklarına yer verilmektedir.

ÇHS'nin 2. Maddesinde "çocuğun özel olarak korunarak yasalar ve diğer yollarla sağlıklı ve normal biçimde ve özgürlük ve saygınlık koşullarında bedensel, zihinsel, ahlaki, manevi ve toplumsal olarak gelişmesine olanak sağlayacak fırsat ve kolaylıklardan yararlanmasından" söz edilmektedir.

4. Maddesi'nde ise, "çocuğun toplumsal güvenlik olanaklarından yararlanarak sağlık içinde gelişme ve yetişme hakkı" olduğuna vurgu yapılmaktadır. Ayrıca, "devletin bu amaçla çocuğa ve annesine özel bakım ve korunma olanakları sağlama yükümlülüğü" üstünde durulmaktadır. Bu olanakların doğum öncesi ve doğum sonrası bakımı da içermesi gerektiği de, yine bu madde de belirtilmektedir. 5. Maddesi'nde ise engelli

¹⁷ BM Çocuk Hakları Sözleşmesi BM Genel Kurulu'nda 1989 yılında kabul edilmiştir. ABD ve Somali dışındaki tüm ülkeler tarafından imzalanmıştır. Sözleşmeye www.gundemcocuk.org adresinden ulaşabilirsiniz.

çocuklara, durumlarının gerektirdiği gibi davranılması yükümlülüğünü tanımlamaktadır.

Sağlık hakkı, zorunlu ve birbiriyle ilişkili olarak bazı unsurları içermektedir. Ekonomik Kültürel ve Sosyal Haklar Komitesi'nin belirlediği bu unsurlar şöyledir:

Mevcudiyet: Mevcudiyet genel sağlık ve sağlık bakım tesislerinin, sağlıkla ilgili mal, hizmet ve programların işleyişinin, taraf devletin sınırları içerisinde var olması anlamına gelmektedir.

Erişilebilirlik: Sağlık tesisleri, mal ve hizmetlerinin ayrımcılık olmaksızın herkesin erişimine açık olması gerekmektedir. Erişilebilirliğin dört boyutu bulunmaktadır:

1- Ayrımcılık olmaması, yani sağlık tesislerinin, mal ve hizmetlerin herkesin erişimine, özellikle de toplumun en savunmasız ya da dışına itilmiş kesimlerine hem hukuken hem de fiilen açık olması.

2- Fiziksel erişim, yani sağlık tesislerinin, mal ve hizmetlerin toplumun tüm kesimlerinin, ve özellikle de etnik azınlıklar ve yerel halklar, kadınlar, çocuklar, ergenler, yaşlılar, engelli kişiler ve HIV/AIDS'li kişiler gibi toplumun en savunmasız ya da dışına itilmiş kesimlerinin ve kırsal kesimlerde yaşayan kişiler de dahil, herkesin güvenli fiziksel erişimine açık olması.

3- Ekonomik erişim, yani sağlık tesisleri, mal ve hizmetleri herkesin ekonomik olarak karşılayabileceği şekilde olması.

4- Bilgiye erişim, yani sağlıkla ilgili konularda, bilgi ve fikir isteme, alma ve verme haklarını kullanabilme. (bilgiye erişebilirlik, mahremiyetin söz konusu olduğu kişisel sağlık verilerine sahip olma hakkını ihlal etmemelidir.)

Kabul edilebilirlik: Tüm sağlık tesisleri, mal ve hizmetleri tıp etiğine saygılı ve kültürel açıdan uygun olması anlamına gelmektedir. Yani bireylerin, azınlıkların ve farklı grupların kültürlerine saygılı, toplumsal cinsiyete duyarlı ve ayrıca mahremiyete saygı duyacak biçimde düzenlenmelidir.

Kalite: Kültürel olarak kabul edilebilir olan sağlık tesisleri, mal ve hizmetleri aynı zamanda tıbben ve bilimsel olarak da uygun ve iyi kalitede olmalıdır. Bu nitelikli sağlık personelinin, bilimsel olarak onaylanan ve tarihi geçmemiş ilaç ve hastane ekipmanının, güvenli ve içilebilir içme suyunu ve yeterli sağlık koruma koşullarını gerekli kılmaktadır.

TÜRKİYE'DE MEVCUT DURUM

Türkiye'de çocuğun sağlık hakkının tam olarak yaşama geçirilmesi, o ülkenin genel olarak çocuk sağlığı politikalarıyla yakından ilgilidir. Bu anlamda Türkiye'ye baktığımızda, çocuğun sağlık

hakkı açısından da bazı olumlu gelişmelerden söz edilebilir. Ancak, devam eden, hatta derinleşerek ya da artarak süren pek çok sorun varlığını sürdürmektedir.

Türkiye'de her çocuğun aldığı sağlık hizmeti, merkezlere göre farklılık göstermektedir. Bu farklılıklar aşılama, tedavi ve diğer hizmetlerde görülmektedir ve sağlık hizmeti alacak kişilerin bilinç ve eğitim düzeyinin düşük olmasından da kaynaklanmaktadır.

Bebek ölüm hızının düşmesi, aşılama oranının artması gibi göstergeler, çocukların ekonomik gerekçelerle sağlık hizmetlerine ulaşmakta doğrudan bir güçlük çekmediklerini göstermektedir. Ancak,

- sağlık kurumlarındaki hizmet yaklaşımının daha insancıl olmaması,

- sağlık kurumlarında kendileriyle kurulacak iletişim yöntemlerinin çeşitli olmaması,

- sağlık hizmeti veren kişilerin de, bu hizmeti alacak kişilerin de sağlık hakkı konusunda farkındalık düzeylerinin yeterli olmaması, çocukların ve ailelerinin sağlık hizmetlerine ulaşmasının önünde engeller oluşturmaktadır.

Sağlıklı çocuk yetiştirmek konusunda, anne baba eğitimi ve bilgilendirme çalışmaları, patolojik durumların ortaya çıkmadan önce önlenmesini sağlayacaktır. Ancak Türkiye'de bu konuda yeterince çalışma yapılamamaktadır.

Sağlık güvencesi sistemi, sağlık hakkının herkes için yaşama geçirilmesinde en önemli araçlardan biridir. Resmi verilere göre toplumun % 80'i sağlık güvencesi kapsamında görülmektedir, ancak, özellikle doğuda ve kentlerin varoşlarında sağlık güvencesi oranı % 50'nin altına kadar düşmektedir. 2006 yılında kabul edilen ancak, iptal kararı verilen ve hala tartışmaları devam eden Genel Sağlık Sigortası Kanun Tasarısı çeşitli kesimler tarafından bütçe, personel, sağlık primlerinin ödenmesi gibi çeşitli başlıklar kapsamında sıkça tartışılmaktadır. Çocuklar açısından bakıldığında ise, 18 yaş altında çocuklara anne babanın gelir durumuna göre farklılık göstermeksizin sağlık güvencesi sağlıyor oluşu, tasarının en olumlu özelliğidir.

Ancak, bu sistemde çocukların konu edilmemiş, doğrudan çocuklara sunulacak sağlık hizmetinin kalitesini etkileyecek bütçe ve örgütlenmesine ilişkin konular, çocukların yüksek yararı gözetilerek planlanmamıştır. 18 yaş altındaki çocukların, eşit şekilde sağlık hizmetlerinden yararlanabilme olanağının oluşturulması çok önemli bir gelişmedir. Ancak, gençlerin sağlık güvencesi açısından sorunlar teşkil eden bu taslakta, üniversite çağındaki gençlerin, şu anki yasada geçerli olan haklarının korunmuyor oluşu kaygı vericidir. Ayrıca tasarıda, ruh sağlığı hizmetlerinin, diyetisyen danışmanlığı gibi destekleyici hizmetlerin sağlık güvencesi kapsamına alınması gerekliliği söz konusudur.

Çocuğun sağlık hakkının hayata geçirilmesi için, anne baba eğitimi açısından atılımlar yapılmaktadır, fakat anne babalar çocukların bakımıyla ilgili konularda yeteri kadar bilgilendirilmemektedir. Anne ve babalar daha çok bilgilendirilmeli, sağlık haklarını daha fazla talep eder hale getirilmelidir.

Medyanın çocuk sağlığı açısından olumlu ve olumsuz etkileri bulunmaktadır. Çocuk için eğitici

bir nitelik de taşıyan medyanın olumsuz etkileri konusunda, aileler ve çocuklar bilinçlendirilmeli, bu etkilerin çocuğun sağlığını olumsuz etkilemesi önlenmelidir.

Çocuklarda yaygın görülen kronik hastalıkların önlenmesi ve sürecin izlenmesi açısından bir program geliştirilmesi gerektiği görülmektedir.

Kaza sonucu ve şiddete dayalı yaralanmalar, tüm dünyada çocuklar arasındaki ölümlerin ve kalıcı sakatlıkların önemli nedenleri arasındadır. Türkiye’de bu tür olayları önleyici ve bilinçlendirici çalışmalar yeteri değildir.

Çocukların sağlık hakkı uygulamalarının izlenmesi konusunda etkili bir mekanizma bulunmaması da çocuklara yönelik sağlık hakkının kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir.

Türkiye’de sağlık sistemine ilişkin bir başka durum da, ileriye yönelik bir bakış açısıyla sistemde planlamanın olmayışıdır. Önümüzdeki 10 yıla bakıldığında, Türkiye’nin sağlık sisteminde çocuğa ilişkin mevcut durum aşağıdaki gibi öngörülmektedir:

- Genetik çalışmalar ve genetik tedaviler yakın gelecekte de gelişmeye devam edecek ve yaygınlaşacaktır. Bu durum, genetik tedavilere ilişkin etik sorunları ve tartışmaları beraberinde getirecektir.
- Yaşam biçimi, beslenme şekilleri, çevresel koşullar gibi pek çok etkenin obezite, diyabet gibi kronik hastalıkların görülme düzeyini arttıracakı düşünülmektedir. Türkiye’de bu durumu engellemek amacıyla bugünden başlatılan bir ülkesel ölçekte bir program söz konusu değildir.
- Erken tanılama yöntemlerinin gelişmesine karşın, yukarıda sözü edilen benzer nedenlerden dolayı engelli çocuk nüfusunun da artacağı öngörülmektedir.
- Sadece “ergen”i değil, içinde yaşadığı çevreyi de ele alan, bütüncül bir yaklaşımla planlanan rehberlik hizmetlerinin eksikliği, önümüzdeki 10 yıl içinde gelişim dönemi sorunlarında artışın görülmesine neden olacaktır.
- Eğitim sistemi çocukların sadece bilişsel gelişmelerini değil, onların sosyal ve psikolojik gelişmelerini de doğrudan etkilemektedir. Türkiye’deki sınav sistemi çocukların üzerinde çeşitli olumsuz psikolojik etkiler- sınav stresi, mükemmeliyetçilik vb.- yaratmaktadır. Önümüzdeki 10 yıl içinde de, çocuklarda eğitim sisteminden kaynaklı bu tür psikolojik etkilerin artarak görüleceği düşünülmektedir.
- Elektronik medya ürünlerinin artması ve bu ürünlerin kullanımının yaygınlaşması, çocuklar tarafından kolayca ulaşılabilir olması, çocukların sağlığına olumsuz yönde etkilemektedir. Önümüzdeki 10 yıl içerisinde, bu etkinin gözle görülür bir şekilde artacağı düşünülmektedir.
- Türkiye’de çevre kirliliği üzerine yine sistemli ve etkili bir politikanın bulunmaması, önleyici ve ilgili tarafları bilinçlendirici çalışmaların yeterli düzeyde yapılmıyor oluşu önümüzdeki yıllarda çevre kirliliğinin artacağını düşündürmektedir. Çevre kirliliğinden kaynaklı sağlık sorunlarının daha fazla yaşanır hale geleceği, bu durumdan çocukların öncelikli olarak etkileneceği düşünülmektedir.
- Kent planlamasında hak temelli bir yaklaşımın benimsenmemiş olması, çocukların kentteki yaşam biçimlerini doğrudan etkilemektedir. Çocukların

kent içinde güvenli bir şekilde oyun oynayabilecekleri, fiziksel ve sosyal gelişmelerini destekleyebilecekleri olanaklar bulamadıkları için, evlerine ve okullarına kapalı kalmış durumdadırlar. Bu türden ferahlatıcı alanların önümüzdeki 10 yıl içinde de azalacağı düşünülmektedir. Bu durum, çocukların aktivite düzeyinin düşmesine ve buna bağlı olarak metabolik hastalıkların görülmesine neden olacaktır.

- Uyuşturucu ve sigaraya başlama yaşı, gittikçe Türkiye’de de düşmektedir. Bunda yine çocukların ve gençlerin içinde buldukları psikososyal etkenlerin yanı sıra, uyuşturucunun küresel pazarı da etkilidir. Önümüzdeki 10 yıl içinde madde bağımlılığında artış olacağı ve ne yazık ki bu duruma ilişkin henüz önleyici ve koruyucu sistematik çalışmaların yapılmadığı gözlenmektedir.

- Türkiye’nin içinde bulunduğu yakın bölgelerdeki savaşlar, siyasal durumlar, yoksulluk, artan işsizlik ve ekonomik koşullar nedeniyle gelişimi tehlike altında olan mülteci, göçmen, sokakta yaşayan çocuk sayısında artış olacağı düşünülmektedir. Bu çocukların sağlık hizmetlerinden en iyi şekilde yararlanabilmeleri için yapılan düzenlemelerde ne yazık ki eksiklik görülmektedir.

SAĞLIK SİSTEMİNİN GÜÇLENDİRİLMESİNE DAİR ÖNERİLER

Sağlık sisteminde öncelikle, tüm çalışmalarda ve hizmetlerde, çocuğun yüksek yararı birincil kaygı olarak benimsenmelidir.

Sağlık hakkıyla ilgili olarak, sağlık hizmetlerine erişimde “ayrımcılığın önlenmesi” üzerinde durulması gereken diğer önemli bir konudur. Yeterli araçlardan yoksun kişilere, gerekli sağlık sigortası ve sağlık bakım hizmetleri sağlanmalı ve bu hizmetler sırasında her türden ayrımcılığın önüne geçilmelidir. Kaynakların uygun biçimde tahsis edilememesi de ayrımcılığa neden olabilmektedir. Bu nedenle kaynakların uygun biçimde tahsis edilmesine dikkat edilmelidir.

Bebek ölüm oranlarının düşürülmesi çalışmaları devam etmeli ve bebeklerle çocukların sağlıklı gelişimleri için tedbirler alınmalıdır. Anneler için doğum öncesi ve sonrası bakım da dahil olmak üzere çocuklar ve aileleri için temel sağlık hizmetlerine erişim sağlanmalıdır.

Tüm toplumda ve özellikle anne babalarda, çocukların sağlığıyla ilgili olarak önleyici ve sağlıklı geliştirici davranışların kazandırılması için sağlık eğitimi konularında bilgilendirici programların uygulanması, herkesin bu programlara eşit erişiminin sağlanması gerekmektedir.

Erken evlilik gibi kız çocuklarının sağlığını olumsuz yönde etkileyen bazı geleneksel uygulamaların ortadan kaldırılması için etkin ve yerinde tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Ergenler için, güvenli ve destekleyici bir ortamın sağlanması şarttır. Bu ortam ergenlere kendi sağlıklarını etkileyecek kararlara katılma, yaşam becerileri geliştirme, gerekli bilgileri edinme, danışma hizmetlerinden yararlanma ve sağlık davranışlarıyla ilgili yaptıkları seçimleri tartışma olanakları sağlamalıdır. Bunun için de ergenlere sağlanacak her türlü hizmetin, ergenlerin gelişimlerini, ilgilerini ve ihtiyaçlarını göz önünde bulunduran ergen dostu bir yaklaşım içermesi gerekmektedir.

Medyada sağlık danışmanlığı sistemi kurulmalıdır. Çocuğa ve ailelere, sağlık konusunda nelerin, nasıl gösterileceği bu şekilde belirlenmelidir. Medyada gıda ve mama reklamlarına yer verilmemeli, tüketici yanlış yönlendirilmemelidir. Görsel medyada yer alacak sağlık ve eğitim programları prime time saatlerde yayımlanmalı ve bu programların süreleri uzatılmalıdır.

Yol güvenliğini arttıracak yasal düzenlemeleri ve uygulamalar geliştirmelidir. Bu çerçevede yapılabilecekler arasında, çocuklara ve ailelerine yönelik emniyet kemeri ve kask takılması, yaya bölgelerinin belirlenmesi gibi çok etkili olduğu ortaya çıkan önlemlerin alınması ve bunları yükümlülük haline getirecek yasal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

Anne babalara yönelik ruhsal gelişim programları düzenlenmelidir. Çocuk sağlığıyla ilgili tüm eğitim kurumlarına, çocuk hakları ile ilgili ders konulmalı ve tıp alanında çalışan kişilerde hak temelli yaklaşım geliştirilmelidir.

Okullardaki rehber öğretmenlik bölümünün güçlendirilmesi ve yaygınlaştırılması gerekmektedir. Özellikle ergenlere yönelik rehberlik hizmetleri, etkili mekanizmalarla sürdürülmelidir.

Sayıları yeterli olmayan çocuk hastaneleri sayısının ve kalitesini artırılması sağlanmalıdır. Var olan hastanelerin çocuk üniteleri, çocuk hakları açısından güçlendirilmeli ve geliştirilmelidir.

Mülteci çocuklara, göçmen çocuklara ve sokakta yaşayan çocuklara sağlık hakkı erişilebilir olmalı, bu çocuklara yönelik sağlık hizmetleri planlanmalıdır.

Son olarak çocukların sağlık ve gelişme durumlarının izlenmesi açısından, insan haklarına saygılı veri toplanması gerekmektedir. Toplanan bu bilgilerin analizleri yapılırken, çocukların da katılımı sağlanmalıdır. Çocukların sağlık hakkı uygulamalarını izleyen, uygulayıcı olmayan ama uygulamaların geliştirilmesi için politikalar üreten, çocuk sağlığı ile ilgili çalışmalar yürüten, diğer kuruluşlarla da koordinasyon sağlayan **“Çocukların Sağlık Hakkı Danışma ve Değerlendirme Kurulu”** oluşturulmalıdır.

IV. TÜRKİYE ÇOCUK POLİTİKASI: SOSYAL HİZMET- SOSYAL YARDIM SİSTEMİ

Sosyal hizmet, insanların potansiyellerini tam olarak kullanabilir hale getirmeyi amaçlayan, birey, aile ve toplulukların yaşamlarında olumlu değişim sağlayan ve birbiriyle bağlantılı evrensel değerleri, kuramları ve uygulamaları olan bir sistemdir. Pincus ve Minahan'a¹⁸ göre sosyal hizmet, insanların yaşam amaçlarını, stres ile baş etmelerini, özlem ve değerlerini gerçekleştirme becerilerini etkileyen, insan ve çevresi arasındaki etkileşimle ilgilenir. Bu nedenle sosyal hizmetin amaçları, insanların problem çözme ve problemlerle baş etme kapasitelerini geliştirmek, insanlara kaynak, hizmet ve şanslar tanıyan sistemler ile insanlar arasında bağlantıyı kurmak, bu sistemler ile etkili ve insancıl çalışmalar yapmak ve sosyal politikaların geliştirilmesine katkı vermek olarak sıralanabilir.

Sosyal hizmet, insanca yaşam için koşulları geliştirmeye, bireyin ve toplumun refahını yükseltmeye çalışan bir meslektir. Sosyal hizmeti diğer insani yardım hizmetlerinden ayıran en temel özellik, sosyal adaleti hedeflemesidir. Bu yönüyle eşsiz ve bir o kadar da işlevseldir. Sosyal adalet hedefi, bütün bireylerin "eşit değerde olmaları, temel gereksinimlerini karşılamada eşit hakka sahip olmaları, yaşam şanslarını ve fırsatları olabildiğince geniş oranda kullanmaları ve adaletsiz her düşünce ve eyleme karşı korunmaları" anlamına gelmektedir. Tanımı ve amaçlarından da anlaşılacağı gibi, sosyal hizmet, BM Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) tanımladığı gibi, bedensel, ruhsal ve sosyal yönden bireyin tam bir iyilik hali içinde olmasını sağlamaya yönelik çabayı temsil etmektedir.

Sosyal yardım ise, sosyal güvenlik kavramı kapsamında ele alınmakta literatürde, sosyal güvenliğin bir tekniği, yöntemi veya sosyal güvenliğin sağlanmasında bir araç gibi çeşitli şekillerde nitelendirilmektedir. Sosyal yardım, sosyal güvenliğin devlet tarafından sigortalanma ve bakıma dışındaki yöntemlerinden biridir. Sosyal yardım yönteminde kişilere yardım, bir başka deyişle sosyal gelir sağlanması, bireyin ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin yerel ölçülere göre geçimini kendi kaynaklarıyla hiç ya da yeterli derecede sağlayamama ve geçim kaynaklarını başka bir taraftan elde edememe durumuna yani muhtaç olma koşuluna bağlanır.

Sosyal yardımların temel amacı, muhtaç veya yoksul durumda bulunan kişilerin, muhtaçlık koşulları ortadan kalkıncaya kadar ve yardım almadan kendi başlarına yaşamsal ihtiyaçlarını karşılayabilecek duruma gelinceye kadar, gelir güvencelerinin sağlanmasıdır. Bu amacın temelleri, insanın insanca yaşaması ve insanın değerli bir varlık olduğu değerlerine dayanır. Sosyal yardım ve refah hizmetleri, tek ebeveynli aileler, afetzedeler, sivil çatışma mağdurları, engelliler gibi en savunmasız ve destek alamayan gruplara koruma sağlamaya odaklanmaktadır. Sosyal yardım müdahaleleri kapsamında, fiziksel ya da zihinsel engelliler, korunma ihtiyacında olan çocuklar, madde bağımlıları gibi çok yüksek derecede yaralanabilir gruplara yönelik refah ve sosyal hizmet müdahaleleri; yemek fişleri ya da aileye yapılan ödemeler biçiminde nakit ya da benzer transferler, ayrıca barınma yardımları, kriz durumlarında düşük fiyata yemek yardımları vb. gibi geçici destek sağlayıcı müdahaleler bulunur.

Sosyal yardım ve sosyal hizmet kavramlarının her ikisi de, sosyal refah kavramı altında yer almaktadır. Bu iki kavram, içerik ve kapsam bakımından birbirinden tamamen farklılaşsa da, aynı amaca hizmet etmektedir. Sosyal refah, "organize bir fonksiyon olarak birey, aile, grup ve toplumları, değişen koşullardan doğan sosyal sorunlarını gidermek açısından güçlendiren bir faaliyetler bütünüdür" şeklinde tanımlanmaktadır. Toplumsal yapıdaki değişim sonucunda, geleneksel (aile içi, dinsel temelli vb.) yardımlaşma biçimleri, toplumsal

18 PINCUS, A. ve MINAHAN, A. (1971). Social Work Practice: Model and Method. Illinois: Peacock Press.

ihtiyaçlara ve sorunlara yanıt vermede yetersiz kalmış ve zaman içinde sosyal refah hizmetlerinin gelişmesi kaçınılmaz olmuştur. Bir meslek ve disiplin olarak sosyal hizmet, sosyal refah hizmetlerinin işlevsel bir biçimde yürütülmesini organize eder ve bu çerçevede sosyal refahla en fazla özdeşleşen meslektir. Gerek sosyal hizmet mesleği, gerekse sosyal yardım hizmetleri, insanların refahları için sosyal değişmeye, insanların yaşamlarını zenginleştirmeye, insani ilişkilerdeki sorunları çözümlenmeye ve insanın güçlenmesi için önündeki engelleri kaldırmaya odaklanır. Sosyal yardım aynı zamanda, sosyal hizmet mesleğinin, ihtiyaç içerisinde olan ve toplumsal kaynaklardan yeterince ve adaletli olarak yararlanamayan bireylere yönelik olarak kullandığı araçlardan birisidir.

İnsanların potansiyellerini kullanabilmeleri için seçeneklere, olanaklara ve bunları kullanabilecek haklara sahip olabilmesi gerekir. Uzun ve sağlıklı bir yaşama sahip olmak, temiz su ve yiyecek gibi basit ihtiyaçları karşılayabilmek, sosyal, toplumsal ve siyasi etkinliklere katılmak, bilgiye daha fazla ulaşabilmek, daha güvenli bir hayata sahip olmak ve diğer tüm siyasi ve kültürel haklar insani gelişmenin temelleridir. Dolayısıyla sosyal

hizmetler ve sosyal yardımlar, insani gelişmeyi gerçekleştiren temel araçlardır.

İnsanın potansiyelini tam olarak kullanması ve tam bir iyilik halinde olması, başka bir ifadeyle, insanın gelişme ve sağlık hakkını temel haklar olarak ele alacak bir sosyal hizmet ve sosyal yardım politikasının amacı, toplumun sosyal refah düzeyini yükseltmek, herkesin sosyal hizmet ve sosyal yardım hizmetlerine eşit bir şekilde ulaşılabilirliğini sağlamak, bunun için gerekli finansmanı ve örgütlenmeyi oluşturmak, herkes için yüksek kaliteli ve uygun hizmetleri sağlamak ve tüm bunlara göre harcamaları kontrol etmek olarak tanımlanabilir¹⁹. BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi tam iyilik haline ilişkin genel yorumlarında, hakların tam olarak yaşama geçirilmesi için bazı unsurlar belirlemiştir. Sosyal hizmet ve sosyal yardım sisteminin mevcudiyet, erişilebilirlik, kabul edilebilirlik, kalite olarak tanımlanabilecek unsurlara uygun bir biçimde planlanması ve işlemesi gerekmektedir. Dolayısıyla, sosyal hizmet-sosyal yardım sistemi için alt yapı, hizmetler ve programlar oluşturulması, sosyal hizmet - sosyal yardım kurum ve kuruluşlarının ve hizmetlerinin yargı denetiminde olması, ayrımcılık olmaksızın herkesin fiziksel ve ekonomik açıdan erişimine olanak tanınması, tüm sosyal hizmet- sosyal yardım kurum ve kuruluşlarının ve hizmetlerinin sosyal hizmet etiğine saygılı ve kültürel açıdan uygun olması, bireylerin, azınlıkların, halk ve toplulukların kültürlerine saygılı, toplumsal cinsiyete ve yaşam döngüsünün gerekliliklerine duyarlı olması, kişisel mahremiyete saygılı ve ilgili kişilerin durumunu iyileştirecek biçimde düzenlenmiş olması, mesleki ve bilimsel olarak uygun ve kaliteli olması gerekmektedir.

İnsanların hak ettikleri bir yaşam için karar ve seçeneklerini arttıran kendilerine verilmiş ya da birey için yaratılmış olanaklar olarak da tanımlanabilecek sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar ırk, dil, din, cinsiyet, cinsel yönelim, politik görüş, ekonomik ve sosyal durum ayrımı gözetilmeksizin doğuştan kazanılan temel bir insan hakkıdır. Dolayısıyla, gerek sosyal refah yaklaşımı, gerekse

¹⁹ AB Sağlık Politikası.

Türkiye'nin de taraf olduğu ve iç hukuk haline gelmiş Uluslararası İnsan Hakları Hukuku Standartları doğrultusunda herkesin sosyal hizmetlerden ve sosyal yardımlardan, daha genel bir ifadeyle sosyal refah hizmetlerinden yararlanma hakkı vardır. İnsanların potansiyellerini kullanabilmeleri için seçeneklere, olanaklara ve bunları kullanabilecek haklara sahip olmalarıyla ilgili araçlar olan sosyal refah hizmetleri, birçok uluslararası insan hakları belgesinde yer almaktadır.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 25. Maddesi'nde "Her bireyin, gerek kendisi gerekse ailesi için, yiyecek, giyim, mesken, tıbbi bakım, gerekli sosyal hizmetler dâhil olmak üzere sağlığı ve refahını temin edecek uygun bir hayat seviyesine ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, ihtiyarlık veya geçim imkânlarından iradesi dışında mahrum bırakacak diğer hallerde, güvenliğe hakkı olduğu; anne ve çocuğun özel ihtimam ve yardım görme hakkı olduğu belirtilmektedir. Ayrıca evlilik içinde veya dışında doğan bütün çocukların, aynı sosyal korunmadan faydalanmaları gerektiği vurgulanmıştır.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 12. Maddesi'nin 1. Paragrafı taraf devletlerin "herkesin mümkün olan en yüksek düzeyde fiziksel ve ruhsal sağlık standartlarına sahip olma hakkını" tanımlarken, aynı maddenin 2. Paragrafı "Devletlerin bu hakkı tam olarak gerçekleştirmek amacıyla alacakları tedbirleri" açık bir biçimde sıralamaktadır. Birleşmiş Milletler Ekonomik Kültürel Haklar Komitesi, sosyal hizmetler ve sosyal yardım kapsamında ele alınabilecek sağlık hakkının diğer insan haklarının gerçekleşmesiyle çok yakından ilgili ve hatta bu hakların gerçekleşmesine bağlı olduğuna vurgu yapmaktadır. Komite, beslenme, konut, çalışma, eğitim, insanlık onuru, ayrımcılığa maruz kalmama, eşitlik, işkencenin yasaklanması, mahremiyet ve bilgiye erişim hakları ile toplanma, örgütlenme ve hareket özgürlüklerinin birbirinden ayrılmaz unsurlar olduğunu belirtmektedir.

Çocuklara yönelik sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar, çocukların en iyi biçimde yaşamalarını ve fiziksel, zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlaki bakımdan özgür, saygın, onurlu ve sağlıklı olarak

gelişebilmelerini amaçlayan BM Çocuk Hakları Sözleşmesi²⁰ ile temel hak olarak tanımlanmaktadır. ÇHS'nin 2. Maddesi'nde "çocuğun özel olarak korunarak yasalar ve diğer yollarla sağlık, özgürlük ve saygılık koşullarında bedensel, zihinsel, ahlaki, manevi ve toplumsal olarak gelişmesine olanak sağlayacak fırsat ve kolaylıklardan yararlanmasından" söz edilmektedir. 4. Maddesi'nde ise, "çocuğun toplumsal güvenlik olanaklarından yararlanarak, sağlık içinde gelişme ve yetiştirme hakkı" olduğuna vurgu yapılmaktadır. Ayrıca, "devletin bu amaçla çocuğa ve annesine özel bakım ve korunma olanakları sağlama yükümlülüğü" üstünde durulmaktadır. Sözleşme, sosyal hizmetler ve sosyal yardım alanıyla ilişkili hakları ayrı ayrı tanımlamaktadır. Öncelikle, aile ortamı ve alternatif bakıma dair haklar (ÇHS Maddeler 5, 9, 10, 11, 18, 20, 21, 25, 27.4): ana-babanın yönlendiriciliği ve yeteneklerinin gelişimi, ana-babadan ayrılma durumu, ailelerin birleşmesi amacıyla ülkelere giriş ve çıkışı, çocukların yasa dışı yollarla ülke dışına çıkarılması ve geri döndürülmemesi, ana-babaların, devletin yardımıyla yerine getirecekleri ortak sorumlulukları, aile ortamından yoksun bırakılmış çocuklar, evlat edinme durumu, çocuk hakkında alınan tedbirlerin düzenli aralıklarla gözden geçirilmesi, çocuğun uygun yaşam standartlarına sahip olma durumuna göre tanımlanmaktadır. Temel sağlık ve refah alanına ilişkin haklar (ÇHS Maddeler 18, 23, 24, 26, 27): ana-babaların, devletin yardımıyla yerine getirecekleri ortak sorumlulukları, engelli çocuklar, çocuğun sağlık ve sağlık hizmetlerinden yararlanma, sosyal güvenlikten yararlanma, uygun yaşam standartlarına sahip olma durumuna göre tanımlanmaktadır. Eğitim, boş zaman ve kültürel etkinliklere dair haklar (ÇHS Maddeler 28, 29, 31): çocuğun eğitim hakkı, eğitimin hedefleri, çocuğun boş zaman değerlendirme; dinlenme, eğlence ve kültürel etkinliklere katılması durumuna göre tanımlanmaktadır. Özel koruma önlemlerine dair haklar (ÇHS Maddeler 22, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40): mülteci

20 BM Çocuk Hakları Sözleşmesi BM Genel Kurulu'nda 1989 yılında kabul edilmiştir. ABD ve Somali dışındaki tüm ülkeler tarafından imzalanmıştır. Sözleşmeye www.gundemcocuk.org adresinden ulaşabilirsiniz.

çocuklar, azınlıklara ya da yerli halklara mensup çocuklar, çocuk işçiliği ve çalışan çocuklar, çocukların madde bağımlılığından korunması, çocukların cinsel sömürüye maruz kalmaması, çocuk satılmalarının, kaçırılmalarının ve fuhuşa zorlanmaların önlenmesi, sömürünün diğer biçimlerine karşı korunması, silahlı çatışmalardan etkilenen çocukların korunması, mağdur durumdaki çocukların rehabilitasyonu, suça itilen, çocuk adalet sistemindeki çocuklar alanlarına göre tanımlanmaktadır. Medeni haklar ve özgürlüklere dair haklar [ÇHS Maddeler 7, 8, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 37(a)]: nüfusa kayıt, isim, vatan-daşlık, ana-babasını bilme ve onlar tarafından bakılma, kimliğin korunması, çocuğun görüşlerini ifade etmesi, düşünce, din ve vicdan özgürlüğü, dernek kurma ve barış içinde toplanması, özel yaşamına saygı, gerek duyduğu bilgilere erişimi, her tür şiddete karşı korunması, işkence, aşağılayıcı davranış ve özgürlükten yoksun bırakmadan korunması konularına göre tanımlanmaktadır.

TÜRKİYE'DE MEVCUT DURUM

Türkiye'de çocuk politikası kapsamında, sosyal hizmet ve sosyal yardım sistemiyle ilgili mevcut durum, yaklaşım, politika, süreklilik, kavramsallaştırma, örgütlenme, veri tabanı, uygulama, kurumlar arası işbirliği, personel ve çocukların katılımı konularına göre aşağıda açıklanmaktadır.

Yaklaşım konusunda öncelikle başta çocuğa hak temelli ve dolayısıyla koruyucu - önleyici yaklaşım bulunmamakta, ayrıca çocuğa önem ve öncelik verilmesi konusunda sorunlar yaşanmaktadır. Sorunların görmezden gelinmesi ve ötelenmesi sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Bu durumun temel nedenleri olarak, Türkiye'nin de taraf olduğu ve iç hukuk haline gelmiş uluslararası insan hakları hukuku standartları doğrultusunda bir sosyal devlet uygulamasının gerçekleştirilememesi ve sosyal refah hizmetlerinin gönüllülük temelinde gerçekleştirilmesi gerekliliğini vurgulayan bir yaklaşımın özellikle son yıllarda baskın olması sayılabilir. Dolayısıyla, "sosyal devlet" ilkesinin göstermelik olmaktan çıkarılması ve bu ilkeye sahip çıkılması gerekmektedir. Sosyal hizmetler ve yardım alanı içerisinde, hakların ne ölçüde yaşama geçirildiği tartışma konusudur. Örneğin, kendi ebeveyni tarafından bakılmadığı için, başkaları tarafından bakılan çocuk sayısı hakkında net bilgiler mevcut değildir.

Sosyal hizmet politikalarının belirlenmesinde ve politikaların oluşturulmasında ilgili tüm tarafların politika planlama sürecine dâhil edilmemesi sonucunda, kapsayıcı bir sosyal hizmet politikası oluşturulamamaktadır. Politikaların oluşturulmasında katılım sağlama ve söz hakkı verme konusunda ciddi engeller bulunmaktadır. Politika planlama süreci, son derece seçkin bir anlayış içerisinde tamamlanmakta ve merkez dışında kalan çevresel faktörlerin sürece dâhil olmasını sağlayacak bir anlayış bulunmamaktadır. Örneğin, çocukların ve gençlerin, yerel yönetim ve sivil toplum temsilcilerinin katılımını sağlayacak mekanizmalar geliştirilememiştir. Çocuk katılımı konusunda, çocukların örgütlenme, karar ve yürütme sürecine etkin katılımından söz etmek mümkün değildir. Çocukların katılımı konusunda ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında yöntemler geliştirilmeye başlanmasına rağmen mevcut durum halen istenen düzeyde değildir.

Son yıllardaki baskın görüş, sosyal hizmet sisteminin “olabildiğince” özel sektöre devredilmesi, yani güncel deyimle piyasaya açılması noktasında belirginleşmektedir. Aslında politika yapıcılarının sosyal hizmet politikasına ilişkin kapsamlı bir bakışa sahip olmadıkları, ama mevcut sorunları çözmenin ancak ve ancak hizmetin özelleştirilmesi ile olanaklı olacağını düşündükleri söylenebilir. Süreklilik konusunda da önemli sorunlar olduğu açıktır. Örneğin, Malatya Çocuk Yuvası’nda yaşanan olaylardan hemen sonra, beş devlet bakanı (Çocuk ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı, İçişleri Bakanı, Milli Eğitim Bakanı, Sağlık Bakanı ve Adalet Bakanı) tarafından kamuya bir model açıklanmış ve meclis bünyesinde Türkiye’de çocuk sorunu konusunda bir araştırma yapılmıştır. Ancak, model ile ilgili çalışmalar daha sonra devam etmemiştir. Ancak, açıktır ki, Malatya’da yaşanan olaylar sosyal hizmetlerin piyasaya açılması için bir “milat”tır. SHÇEK’in tasfiye edilip yeniden yapılandırılması gerektiği bizzat en yetkili ağızdan deklare edilmiştir.

Sosyal hizmet politikası konusunda yaşanan sorunlar, mevcut hizmetlerin, özellikle çocuklar ve gençler özelinde, bütüncül bir anlayıştan uzak olarak sunulduğu gerçeğini ortaya çıkartmaktadır. Mevcut işleyişin, koruyucu - önleyici bir bakışı içermemesi, en temel eksikliklerden birisidir. Diğer bir temel sorun ise, çocuk ve gençlik alanında net tanımların olmamasıdır. Nitekim on sekiz yaşına kadar her birey çocuk olarak tanımlanmasına rağmen, gençlikle ilgili büyük bir belirsizlik bulunmaktadır.

Politika düzeyindeki eksikliklerin yanı sıra, politika oluşturulması için temel oluşturacak bilgi tabanında da eksiklikler bulunmaktadır. Örneğin, genel söylemlere göre Türkiye nüfusunun % 10’u kimsesiz çocuklardan oluşmaktadır. Kalan çocuk nüfusunun, yani % 90’ının ne kadarının aile içi dışı istismara uğradığı, ne kadarının yoksulluk sınırında olduğu, ne kadarının hangi düzeyde eğitim aldığına dair bilgi bulunmamaktadır. Kurum bakımı altında iken aile yanına dönmesi sağlanan çocukların, ne kadarının kanunla ihtilafa düşerek geri döndüğü belli değildir. Örneğin,

mutlak yoksulluk çizgisindeki aile ve çocukların oranı, göç istatistikleri, yabancı uyruklu insanların ve mülteci çocukların sayısı hakkında bilgiler sınırlıdır. Saklı nüfus olarak da tanımlanan kayıt dışı çocukların durumu ile ilgili sayısal veriler bulunmamaktadır.

Örgütsel yapı konusunda da önemli sorunlar göze çarpmaktadır. Örgütsel yapıda değişim ihtiyacı açıktır. Sosyal hizmet ve sosyal yardım sistemini kapsayan tek bir bakanlık bulunmaması, örgütlenmede dağınıklık yaratmakta ve hizmetlerin etkisini azaltmaktadır. Sosyal hizmet ve sosyal yardım sistemi yeterince kapsayıcı bir hizmet ağına sahip olamamıştır ve toplumsal ihtiyaçlara yeterli karşılık verilememektedir. Politika yapıcılarının sistemi neredeyse bütünüyle gönüllülük esasına dayandırmak konusundaki söylemleri dikkat çekicidir. Sosyal hizmetlerin sunumuyla sorumlu kuruluş olan SHÇEK’in, kolayca eleştirilir ve neredeyse savunmasız bir kurum haline gelmesi hizmetlerin güvenilirliğini etkilemektedir. Bütçeden ayrılan ödeneklerin yetersizliği de hizmet kalitesini düşürücü bir etken olmaktadır.

Kurumlar arası işbirliği ve eşgüdüm konusunda sıkıntılar yaşanmakta; dağınıklık, kaynak israfına neden olmaktadır. Sosyal hizmet ve sosyal yardım sistemini destekleyen STK'ların da süreklilik konusunda sorunları bulunmaktadır. Uygulamalardaki 'proje' mantığı süreklilik konusunda engel oluşturmaktadır. Sivil toplum kuruluşları, kimi durumlarda uygulamalara çözüm getirirken, bazen de beraberlerinde yeni sorunlar getirebilmektedir. STK-kamu kurumu işbirliğinin altyapısı güçlendirilmeli ve birlikte çalışmanın temel ilkeleri belirlenmelidir.

Sosyal hizmet ve sosyal yardım alanındaki profesyonellerin yani meslek elemanlarının sayısının az olduğu, meslek elemanı açığını kapatmak amacıyla kalifiye olmayan eleman çalıştırılmasına ilişkin söylemler dikkat çekicidir. Sosyal hizmet ve sosyal yardım sisteminde meslek elemanları tarafından ayrıntılı bir biçimde hazırlanması gereken ve sosyal hizmet müdahalesinin ön koşulu sayılan sosyal inceleme raporunun hazırlanmasında meslek dışı kişilerin görevlendirilmesinin sonuçları, kısa ve orta vadede ortaya çıkacaktır. Profesyonellerin sayısının yetersiz olmasının yanı sıra, profesyonellerin gerekliliği konusunda politika yapıcıların

ve yöneticilerin söylemleri, meslek elemanlarını olumsuz etkilemektedir. Sosyal yardım ve sosyal hizmet alanında ihtiyaç duyulan meslek elemanı sayısı bilinmemektedir. Farklı meslek grupları, sosyal çalışmacı unvanıyla kurumlarda çalışabilmektedir. Çalışanların mesleki doyumları çok çeşitli nedenlerden dolayı düşüktür. Yöneticilerin formasyonları ile görev ve sorumlulukları arasında tutarsızlık bulunmaktadır. Çalışanlara yönelik hizmet içi eğitim çalışmaları ise yetersizdir.

Uygulama konusunda sosyal hizmet ve sosyal yardım hizmetlerinin herkese ulaşamaması önemli bir sorundur. Hiçbir ihtiyacı karşılanamayan, yoksulluk sınırının altında olan çocuklar bulunmaktadır. Çocuklara yönelik hizmetler, gereksinimlere yönelik değildir ve dağınıktır. Uygulamanın güçlendirilmesi konusunda öncelikler, "yoksulluk ve açlık sınırında yaşayan ailelerin çocukları, parçalanmış aileler, sokakta yaşayan çocuklar, mülteci ve çalışan çocuklar gibi" tespit edilmelidir. Uygulamada ebeveyn bakımından yoksun çocukların bakım standartlarının oluşturulmamış olması bir başka sorundur.

SOSYAL HİZMET - SOSYAL YARDIM SİSTEMİNİN GÜÇLENDİRİLMESİNE DAİR ÖNERİLER

Türkiye'de çocukla ilgili oluşturulacak sosyal hizmet ve sosyal yardım politikasının ana çıkış noktasında, çocuk haklarının yaşama geçirilmesinden, geliştirilmesinden ve güçlendirilmesinden birinci derecede kamunun sorumlu olduğu tanımlanmalıdır. Bu doğrultuda çocuğa yaklaşım, hak temelli ve dolayısıyla 'çocuk odaklı', ayrıca koruyucu, önleyici ve birleştirici olmalı; bunun ÇHS'nin bir gereği olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Dolayısıyla, çocuğun koruma politikalarının doğum öncesi dönemden başlatılarak, tüm çocukları içerecek biçimde düzenlenmesi gerekmektedir.

Hakların evrensel olduğu ve birbirinden ayrılmadığı ilkesinden hareketle, Türkiye'nin ÇHS'de çekince koyduğu maddelerin, çocukların haklarına erişimleri önünde bir engel oluşturduğu göz önünde tutulmalı; haklara erişimin sağlanmasına ilişkin gerekli çalışmalar başlatılmalıdır.

Türkiye’de sosyal yardım sistemi, ciddi sorunlarla karşı karşıya bulunmaktadır. Öncelikle sosyal devlet olmanın bir gereği olarak, sosyal yardımların yurttaşlar için bir hak, devlet için de bir kamu görevi olarak algılanması gerekmektedir. Bu anlayış temelinde, sosyal yardımlar alanında var olan yasal düzenlemelerin gözden geçirilerek, tek bir düzenleme içinde toplanması önerilmektedir. Sosyal yardımların dayandığı temel kavramlardan birisi olan “muhtaçlığın”, sosyal koruma ve bireyi güçlendirme amacı ve anlayışına uygun olarak, standart bir tanıma kavuşturulması, mevzuatımızda var olan birbirinden farklı ve çelişik tanımların kaldırılması gerekir.

Her çocuğun sosyal hizmetler ve sosyal yardımlardan yararlanma hakkı olduğu esas alınmalıdır. Sosyal yardım ve sosyal hizmetlerin temel bir insan hakkı olduğu varsayımı ışığında, sistemin hak temelli bir şekilde yapılandırılması sağlanmalıdır. Gerek hizmet, gerekse yardımlar geleneksel yardım veya sadaka şeklinde değil, insan onuruna yakışır bir biçimde yapılmalıdır.

Sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar koruyucu ve önleyici hizmetler olarak; sadece kriz sonrası değil kriz öncesinde ve önleyici olarak; ayrıca sorunlar çözülemeyecek hale gelmeden önce ve etkin bir biçimde sunulmalıdır.

Çocukla ilgili sorunların ‘görünür’ veya ‘çözülemez’ olmadan ele alınması yaklaşımından vazgeçilmelidir. Risk potansiyeli en yüksek ve en savunmasız olan çocuğu savunmak önceliklerimiz arasında olmalıdır. Bu konuda mevcut sorunları ele almalı, yerinde tespit etmeli ve çözüm üretecek yaklaşım içinde bulunulmalıdır.

Çocuk politikasının temelinde, çocukların olabildiğince kendi ebeveynleri yanında bakılıp korunması yer almalıdır. Bu anlayış doğrultusunda ailelerin, çocuklarına uygun bakım ve yetiştirme olanakları sunabilmeleri için her türlü yoldan desteklenmeleri gerekir. Yoksulluk ve işsizlikle mücadele, göç, kentleşme ve kente uyum sürecinde ailelerin desteklenmesi, aile parçalanmaları nedeniyle çocukların anne ve babadan uzaklaşmasının engellenmesi, eğitim, sağlık, konut, sosyal güvenlik ve benzeri kamu hizmetlerine ailelerin

etkin erişimini kolaylaştıracak desteklerin sunulması ve daha pek çok aileyi destekleyici hizmetler bu anlayışın içinde yer almalıdır. Çocuğun korunması, bakımı ve yetiştirilmesi ile ilgili olarak aile üyelerinin ve genel olarak tüm toplumun bilinçlendirilmesi ve duyarlı hale getirilmesi de bu anlayışın bir parçasıdır.

Tüm çabalara karşın, çocuğun ailesi içinde bakılıp korunması olanaklı olmadığında ya da bunun çocuğun yüksek yararına uygun olmadığı anlaşıldığında, devletin alternatif bakım hizmetlerini devreye sokması gereklidir. Alternatif bakımın temel amacının çocukları ailesi yanına döndürmek

olduğu akıldan çıkarılmamalıdır. Alternatif bakım içerisinde de ilk akla gelecek uygulama, alternatif aile yanında bakım olmalıdır. Alternatif aile bakımı, koruyucu aile ve evlat edinme uygulamalarını içermektedir. Türkiye’de enformel aile temelli bakım çok yaygın olmasına karşılık, profesyonel koruyucu aile uygulaması yeterince geliştirilememiştir. Enformel aile bakımı altındaki tüm çocukların tespit edilerek kayıt altına alınması ve bu aile ve çocukların gereksinim duydukları desteği zaman geçirilmeden almaları önemlidir. Öte yandan, yeni Medeni Kanun çerçevesinde evlat edinme uygulamasının ön şartı niteliğinde olan en az bir yıl süreyle bakım konusunun da standardize edilmesi ve gerekli desteklerin sağlanması önemlidir.

Kuruluş bakımı, en son tercih edilmesi gereken bir bakım türüdür. Ancak, bu bakım türünden tümüyle vazgeçilmesi de olanaklı değildir. Burada, asıl önemli olan çocukların kuruluş bakımında kaldıkları sürenin olanaklı olduğunca kısa tutulması ve çocuğun en kısa zamanda aile yanındaki bakıma yönlendirilmesidir.

Sosyal hizmetler ve sosyal yardımların tüm ihtiyaç gruplarını kapsayıcı, bireyin kendi kendini güçlendirmesini sağlayacak bir yapı içerisinde sunulması gerekmektedir. Sosyal hizmet ve sosyal yardımların niteliği konusunda hizmetlerin yapılandırılmasında sadaka şeklinde değil, insan onuruna yakışır bir biçimde ve topluma yararlı olması ve sosyal güvenliği de içinde barındırması göz önünde bulundurulmalıdır. Hizmet sunulan kişiler çeşitli alternatif etkinliklerle topluma kazandırılmalıdır.

SHÇEK'in yeni düzenleme, değişme ve gelişmelere bağlı olarak günden güne artan görevlerini gereğince yerine getirebilmesi için güçlendirilmesi gerekmektedir.

Sosyal hizmet ve sosyal yardım alanında veri tabanı ve veri toplama sisteminin önemi; uygulamaya dönük verilerde eksiklikler olduğu kavranmalıdır. Çocuklarla ilgili istatistiğe dayalı bilgiler çocuk hakları ve özel hayatın gizliliği ilkelerine bağlı olarak

toplanmalıdır. Böylece ulaşılamayan tüm çocuklara yönelik hizmet üretme konusunda bilgi açığı kapatılmalıdır.

Sosyal hizmetler ve sosyal yardımların uygulanması, izlenmesi ve denetlenmesi için yöntemlerin belirlenmesinden devlet sorumlu olmalıdır. Dolayısıyla, sosyal hizmetlerin özelleştirilmesi konusu, sosyal devlet ilkesi ve hak temelli bir yaklaşım içinde değerlendirilmelidir.

Düzenli bir izleme ve değerlendirme sistemi yapılandırılmalı, bu konuda sosyal hizmet ve sosyal yardım hizmetlerinin etkililiği üzerine göstergeler oluşturulmalıdır. İzleme sisteminde bölgesel verimlilik ve sosyal yardım/hizmet açısından yaşam kalitesi göstergeleri kullanılmalıdır.

Hizmetlerin sonuçlarının değerlendirilmesi ve yapılan değerlendirmelere göre yeni hizmetlerin oluşturulması gerekmektedir. Örneğin, uzun süre yatılı okullarda kalan çocukların psikolojik açıdan olumsuz etkilenme durumları, "evde bakım projesi" gibi projelerin bakım koşullarının yeterliliği, çocuklara yönelik sosyal hizmet ve sosyal yardım hizmetlerinin çocuk yararına kullanılıp kullanılmadığı, sistemin güçlendirilmesine yönelik olarak araştırılmalıdır.

Gelirin yeniden dağıtılması konusunda, sosyal yardımlar bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu aracın sistematığı kurulmalıdır.

Sosyal hizmetler ve sosyal yardımların 'amaçlarına ve işlevlerine uygun' bir biçimde yapılandırılması gerekmektedir. Sosyal yardımın bireyi güçlendirmeye odaklanarak, süreli olması gerektiği göz önünde tutularak, yoksulluğun bir meslek haline getirilmemesi konusunda önlemler alınmalıdır. Yardım yapılan bireye veya aileye krizi atlatana kadar yardımcı olunarak, onu güçlendirecek ve toplumla bütünleştirecek çalışmalar yapılmalıdır.

Sosyal yardım sistemi, siyasi araç olarak kullanılmalıdır. Bazı kurumlar tarafından yürütülen sosyal yardım uygulamalarında etik olmayan durumlar söz konusu olabilmektedir. Bu nedenle sosyal hizmet ve sosyal yardım uygulamaları etik ilkelere bağlanmalıdır. Etik ilkelerle sosyal devlet anlayışı güvence altına alınmalı, kaynaklar bütün olarak erişilebilir hale getirilmeli, gelirin yeniden dağıtımı sağlanmalıdır.

Sosyal hizmet ve sosyal yardım politikasının, demokratik ve katılımcı bir modelle fırsat eşitliği ele alınarak yeniden tartışılması ve geliştirilmesi gerekmektedir. Örgütlenmenin gözden geçirilmesini kimler veya hangi kurumlar tarafından nasıl yapılacağı belirlenmeli, sürecin şeffaf ve katılımcı olması sağlanmalıdır. Dolayısıyla, politika geliştirmek üzere düzenli olarak çalışan bir sosyal hizmet kurulu oluşturulmalıdır.

Çocukların katılım hakkıyla ilgili olarak etkili yeni modeller geliştirilerek, çocukların kendilerini ilgilendiren sosyal hizmet ve sosyal yardım uygulamaları hakkında görüşlerini iletebilmeleri konusunda olanak sağlanmalıdır. Bu doğrultuda, çocukların örgütlenmesi ve karar mekanizmalarına katılmaları önündeki engeller kaldırılmalıdır. 18 yaşın altındaki çocukların istedikleri alanlarda bir dernek kurma ve derneğe katılma hakkına sahip olması konusunda düzenlemeler yapılmalıdır.

Sosyal hizmetler ve sosyal yardım sistemi ile ilgili mevzuatın ÇHS başta olmak üzere, uluslararası belgeler doğrultusunda iyileştirilmesi, yeni bir kanunla düzenlenmesi ve kaynakların birleştirilmesi gerekmektedir. Sosyal hizmet ve sosyal yardım sistemindeki kurumların kaynakları önemli ölçüde artırılmalıdır. Sosyal hizmet ve sosyal yardım sisteminde bulunan ve bulunması gereken kurumlar arasındaki işbirliği ve koordinasyonun güçlendirilmesi için güven sorunu aşılanmalıdır. Yasaların etkin olarak uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi konusunda standartların ve yaptırımların düzenlenmesi gerekmektedir. Bütün hizmetlerde (personel, denetim, kaynak aktarımı, planlama, odak vb.) 'asgari standartlar' belirlenmelidir. Yasalar ve hizmet standartları kesin bir şekilde belirlenmeli ve denetlenmelidir. Örneğin, ebeveyn bakımından yoksun çocuklarla ilgili hizmetlere yönelik bir standart geliştirilmelidir.

Sosyal hizmet ve sosyal yardım sisteminde kamunun vesayetini yerel yönetimle işbirliği olarak tanımlamak, çalışmalarını özel kurumlara bırakmak konusu yani özelleştirme ve yerel yönetimlere devir konusundaki tartışmalar çok boyutlu ele alınmalıdır. Yerel yönetimlerin siyasi yapıları olduğu, süreklilik konusunda belirsizliklerin yaşandığı ve özelleştirme tartışmalarında da sosyal hizmetlerin devletin temel

yükümlülükleri arasında yer aldığı göz ardı edilmemelidir. Yerel yönetimlerde, sosyal hizmet ve sosyal yardım sisteminde iş yapabilme kapasitesinin geliştirilmesi (örgütlenme, kaynak, donanım, program, hizmet içi eğitim vb) ve meslekle ilgisi olmayan kişiler tarafından yürütülmemesi sağlanmalıdır.

Güneydoğu'da yaşanan zorunlu göç olgusu, bireylerin uyum sorunları yaşamamasına neden olmakta ve beraberinde önemli toplumsal sorunları gündeme getirmektedir. Kente uyumu sağlamaya yönelik çalışmalar planlanmalıdır.

Sosyal hizmet ve sosyal yardım alanında kavram kargaşası ve tanımsızlıkların giderilmesi, makro, mezo ve mikro düzeyde yeniden tanımlamaların yapılması gerekmektedir. Söz konusu kavram ve tanımların okullar, çocuk mahkemeleri başta olmak üzere diğer kurumların gündemine alınması sağlanmalıdır. Örneğin, eğitim alanında erişimin ve çocukların dahil edilmesinin sağlanması konusunda okul sosyal hizmetinin geliştirilmesi gerekmektedir.

Toplumsal kaynakların etkin kullanımı konusunda araştırma ve planlama yapılmalıdır. Örneğin, yaz okulu, hafta sonu hayat okulu vb. gibi çalışmalarla okul binalarının etkin kullanılması mümkündür.

Sosyal hizmet ve sosyal yardım uygulamaları, sanat, kültür vb. alanlarda çocuklara yaşam seçenekleri sunulma ve geliştirme konularında geliştirilmelidir. Ders dışı ve serbest zamanları değerlendirme olanaklarının çocuklar için çoğaltılması ve ulaşılabilirliği önemlidir. Sanat ve kültür alanında çocuklara kent odaklı hizmetler verilmelidir. Güç koşullardaki çocukların önüne koyabileceğimiz yaşam seçeneklerinin geliştirilmesine öncelik verilmelidir.

Türkiye'de sosyal hizmet ve sosyal yardım alanındaki uygulamaların, ilgili tüm alanlarda güçlendirilmesinde önemli bir yeri olan profesyonelliğin güçlendirilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla, sosyal hizmet uzmanlarının sayısı artırılmalıdır. Sosyal hizmetler ve sosyal yardım uygulamalarının profesyoneller tarafından yapılması sağlanmalıdır. Kurumlarda gönüllü çalışmaların planlanması ve gönüllülere yönelik eğitim çalışmalarının düzenlenmesi gerekmektedir.

EKLER

EK 1. ÇOCUK HAKLARINA DAİR SÖZLEŞME

(Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Tarafından 20 Kasım 1989 Tarihinde Kabul Edilmiştir.)

Metin²¹

ÖNSÖZ

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler:

Birleşmiş Milletler Andlaşmasında ilân edilen ilkeler uyarınca insanlık ailesinin tüm üyelerinin, doğuştan varlıklarına özgü bulunan haysiyetle birlikte eşit ve devredilemez haklara sahip olmalarının tanınmasının, dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğunu düşünerek,

Birleşmiş Milletler halklarının, insanın temel haklarına ve bireyin, insan olarak taşıdığı haysiyet ve değere olan kesin inançlarını Birleşmiş Milletler Andlaşmasında bir kez daha doğrulamış olduklarını ve daha geniş bir özgürlük ortamında toplumsal ilerleme ve daha iyi bir yaşam düzeyi sağlama yolundaki kararlılıklarını hatırladıkça tutarak,

Birleşmiş Milletlerin, İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde ve Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmelerinde herkesin, bu metinlerde yer alan hak ve özgürlüklerden ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi ya da başka görüş, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuştan veya başka durumdan kaynaklanan ayrımlar dahil, hiçbir ayırım gözetilmeksizin yararlanma hakkına sahip olduklarını benimsediklerini ve ilân ettiklerini kabul ederek,

Uluslararası İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde, Birleşmiş Milletlerin, çocukların özel ilgi ve yardıma hakkı olduğunu ilân ettiğini anımsayarak,

Toplumun temel birimi olan ve tüm üyelerinin ve özellikle çocukların gelişmeleri ve esenlikleri için doğal ortamı oluşturan ailenin toplum içinde kendisinden beklenen sorumlulukları tam olarak yerine getirebilmesi için gerekli koruma ve yardımı görmesinin zorunluluğuna inanmış olarak,

Çocuğun kişiliğinin tam ve uyumlu olarak gelişebilmesi için mutluluk, sevgi ve anlayış havasının içindeki bir aile ortamında yetişmesinin gerekliliğini kabul ederek,

Çocuğun toplumda bireysel bir yaşantı sürdürebilmesi için her yönüyle hazırlanmasının ve Birleşmiş Milletler Andlaşmasında ilân edilen ülkeler ve özellikle barış, değerbilirlik, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma ruhuyla yetiştirilmesinin gerekliliğini gözönünde bulundurarak,

Çocuğa özel bir ilgi gösterme gerekliliğinin, 1924 tarihli, Cenevre Çocuk Hakları Bildirisinde ve 20 Kasım 1959 tarihinde Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Kurulunca kabul edilen Çocuk Hakları Bildirisinde belirtildiğini ve İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde, Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nde (özellikle 23 ve 24 üncü maddelerinde) ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmede (özellikle 10 uncu maddesinde) ve çocukların esenliği ile ilgili uzman kuruluşların ve uluslararası örgütlerin kurucu ve ilgili belgelerinde tanındığını hatırladıkça tutarak,

Çocuk Hakları Bildirisinde de belirtildiği gibi "çocuğun gerek bedensel gerek zihinsel bakımdan tam erginliğe ulaşmamış olması nedeniyle doğum sonrasında olduğu kadar, doğum öncesinde de uygun yasal korumayı da içeren özel güvence ve koruma gereksiniminin bulunduğu"nu hatırladıkça tutarak,

Ulusal ve uluslararası düzeyde çocukları aile yanına yerleştirme ve evlât edinmeye de özel atıfta bulunan Çocuğun Korunması ve Esenliğine İlişkin Toplumsal ve Hukuksal İlkeler Bildirisi; Çocuk Mahkemelerinin Yönetimi Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Pekin Kuralları) ve Acil Durumlarda ve Silâhlı Çatışma Halinde Kadınların ve Çocukların Korunmasına İlişkin Bildirinin hükümlerini anımsayarak,

Dünyadaki ülkelerin tümünde çok güç koşullar altında yaşayan ve bu nedenle özel bir ilgiye gereksinimi olan çocukların bulunduğu bilinci içinde,

Çocuğun korunması ve uyumlu gelişmesi bakımından her halkın kendine özgü geleneklerinin ve kültürel değerlerinin taşıdığı önemi gözönünde tutarak,

Her ülkedeki, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki çocukların yaşama koşullarının iyileştirilmesi için uluslararası işbirliğinin taşıdığı önemin bilincinde olarak,

Aşağıdaki kurallar üzerinde anlaşmaya varmışlardır:

I. KISIM

Madde 1

Bu Sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, onsekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.

Madde 2

1. Taraf Devletler, bu Sözleşmede yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasi ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetilmeksizin tanırlar ve taahhüt ederler.

2. Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, yasal vasilerinin veya ailesinin öteki üyelerinin durumları, faaliyetleri, açıklanan düşünceleri veya inançları nedeniyle her türlü ayırımı veya cezaya tâbi tutulmasına karşı etkili biçimde korunması için gerekli tüm uygun önlemleri alırlar.

Madde 3

1. Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından

21 UNICEF Türkiye Temsilciliği tarafından hazırlanmıştır.

yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.

2. Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve ödevlerini de göz önünde tutarak, esenliği için gerekli bakım ve korumayı sağlamayı üstlenirler ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler, çocukların bakımı veya korunmasından sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından, yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler.

Madde 4

Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınan hakların uygulanması amacıyla gereken her türlü yasal, idari ve diğer önlemleri alırlar. Ekonomik, sosyal ve kültürel haklara ilişkin olarak, Taraf Devletler eldeki kaynaklarını olabildiğince geniş tutarak, gerekirse uluslararası işbirliği çerçevesinde bu tür önlemler alırlar.

Madde 5

Taraf Devletler, bu Sözleşmenin çocuğa tanıdığı haklar doğrultusunda çocuğun yeteneklerinin geliştirilmesi ile uyumlu olarak, çocuğa yol gösterme ve onu yönlendirme konusunda ana-babanın, yerel gelenekler öngörüyorsa uzak aile veya topluluk üyelerinin, yasal vasilerinin veya çocuktan hukuken sorumlu öteki kişilerin sorumluluklarına, haklarına ve ödevlerine saygı gösterirler.

Madde 6

1. Taraf Devletler, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul ederler.
2. Taraf Devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler.

Madde 7

1. Çocuk doğumdan hemen sonra derhal nüfus kütüğüne kaydedilecek ve doğumdan itibaren bir isim hakkına, bir vatandaşlık kazanma hakkına ve mümkün

olduğu ölçüde ana-babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olacaktır.

2. Taraf Devletler, özellikle çocuğun tabiiyetsiz kalması söz konusu olduğunda kendi ulusal hukuklarına ve ilgili uluslararası belgeler çerçevesinde üstlendikleri yükümlülüklerine uygun olarak bu hakların işlerlik kazanmasını taahhüt ederler.

Madde 8

1. Taraf Devletler, yasanın tanıdığı şekliyle çocuğun kimliğini; tabiiyeti, ismi ve aile bağları dahil, koruma hakkına saygı göstermeyi ve bu konuda yasa dışı müdahalelerde bulunmamayı taahhüt ederler.

2. Çocuğun kimliğinin unsurlarının bazılarının veya tümünden yasaya aykırı olarak yoksun bırakılması halinde, Taraf Devletler çocuğun kimliğine süratle yeniden kavuşturulması amacıyla gerekli yardım ve korumada bulunurlar.

Madde 9

1. Yetkili makamlar uygulanabilir yasa ve usullere göre ve temyiz yolu açık olarak, ayrılığın çocuğun yüksek yararına olduğu yolunda karar vermedikçe, Taraf Devletler, çocuğun; ana-babasından, onların rızası dışında ayrılmamasını güvence altına alırlar. Ancak, ana-babası tarafından çocuğun kötü muameleyle maruz bırakılması ya da ihmâl edilmesi durumlarında ya da ana-babanın birbirinden ayrı yaşamaları nedeniyle çocuğun ikametgâhının belirlenmesi amacıyla karara varılması gerektiğinde, bu tür bir ayrılık kararı verilebilir.

2. Bu maddenin birinci fıkrası uyarınca girilen her işlemde, ilgili bütün taraflara işleme katılma ve görüşlerini bildirme olanağı tanınır.

3. Taraf Devletler, ana-babasından veya bunlardan birinden ayrılmasına karar verilen çocuğun, kendi yüksek yararına aykırı olmadıkça, anababanın ikisiyle de düzenli bir biçimde kişisel

ilişki kurma ve doğrudan görüşme hakkına saygı gösterirler.

4. Böyle bir ayrılık, bir Taraf Devlet tarafından girilen ve çocuğun kendisinin ana veya babasının veya her ikisinin birden tutuklanmasını, hapsini, sürgün, sınırdışı edilmesini veya ölümünü (ki buna devletin gözetimi altında iken nedeni ne olursa olsun meydana gelen ölüm dahildir) tevlit eden herhangi benzer bir işlem sonucu olmuşsa, bu Taraf Devlet, istek üzerine ve çocuğun esenliğine zarar vermemek koşulu ile; ana-babaya, çocuğa veya uygun olursa, ailenin bir başka üyesine, sözkonusu aile bireyinin ya da bireylerinin bulunduğu yer hakkında gereken bilgiyi verecektir. Taraf Devletler, böyle bir istemin başlı başına sunulmasının ilgili kişi veya kişiler bakımından aleyhe hiç bir sonuç yaratmamasını ayrıca taahhüt ederler.

Madde 10

1. 9 uncu Maddenin 1 inci fıkrası uyarınca Taraf Devletlere düşen sorumluluğa uygun olarak, çocuk veya ana-babası tarafından, ailenin birleşmesi amaçlarıyla yapılan bir Taraf Devlet ülkesine girme ya da onu terketme konusundaki her başvuru, Taraf Devletlerce olumlu, insani ve ivedi bir tutumla ele alınacaktır. Taraf Devletler, bu tür bir başvuru yapılmasının başvuru sahipleri veya aile üyeleri aleyhine sonuçlar yaratmamasını taahhüt ederler.

2. Ana-babası, ayrı devletlerde oturan bir çocuk olağanüstü durumlar hariç, hem ana hem de babası ile düzenli biçimde kişisel ilişkiler kurma ve doğrudan görüşme hakkına sahiptir. Bu nedenle ve 9 uncu maddenin 1 inci fıkrasına göre Taraf Devletlere düşen sorumluluğa uygun olarak, Taraf Devletler çocuğun ve ana-babasının Taraf Devletlerin ülkeleri dahil herhangi bir ülkeyi terketmeye ve kendi ülkelerine dönme hakkına saygı gösterirler. Herhangi bir ülkeyi terketme hakkı, yalnızca yasada öngörüldüğü gibi ve ulusal

güvenliği, kamu düzenini, kamu sağlığı ve ahlak veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak amacı ile ve işbu Sözleşme ile tanınan öteki haklarla bağdaştığı ölçüde kısıtlamalara konu olabilir.

Madde 11

1. Taraf Devletler, çocukların yasadışı yollarla ülke dışına çıkarılıp geri döndürülmemesi halleriyle mücadele için önlemler alırlar.

2. Bu amaçla Taraf Devletler iki ya da çok taraflı anlaşmalar yapılmasını ya da mevcut anlaşmalara katılmayı teşvik ederler.

Madde 12

1. Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar.

2. Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır.

Madde 13

1. Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir; bu hak, ülke sınırlarına bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir.

2. Bu hakkın kullanılması yalnızca:

- a) Başkasının haklarına ve itibarına saygı,
- b) Milli güvenliğin, kamu düzeninin, kamu sağlığı ve ahlakın korunması nedenleriyle ve kanun tarafından öngörülmek ve gerekli olmak kaydıyla yapılan sınırlamalara konu olabilir.

Madde 14

1. Taraf Devletler, çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlükleri hakkına saygı gösterirler.

2. Taraf Devletler, ana-babanın ve gerekiyorsa yasal vasilerin; çocuğun yeteneklerinin gelişmesiyle bağdaşır biçimde haklarının kullanılmasında çocuğa yol gösterme konusundaki hak ve ödevlerine, saygı gösterirler.

3. Bir kimsenin dinini ve inançlarını açıklama özgürlüğü kanunla öngörülme ve gerekli olmak kaydıyla yalnızca kamu güvenliği, düzeni, sağlık ya da ahlâki ya da başkalarının temel hakları ve özgürlüklerini korumak gibi amaçlarla sınırlandırılabilir.

Madde 15

1. Taraf Devletler, çocuğun dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüklerine ilişkin haklarını kabul ederler.

2. Bu hakların kullanılması, ancak yasayla zorunlu kılınan ve demokratik bir toplumda gerekli olan ulusal güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeni yararına olarak ya da kamu sağlığı ve ahlâkın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla yapılan sınırlamalardan başkalarıyla kısıtlanamaz.

Madde 16

1. Hiçbir çocuğun özel yaşantısına, aile, konut ve iletişiminde keyfi ya da haksız bir biçimde müdahale yapılamayacağı gibi, onur ve itibarına da haksız olarak saldırılamaz.

2. Çocuğun bu tür müdahale ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır.

Madde 17

Taraf Devletler, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun; özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlâki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar.

Bu amaçla Taraf Devletler:

- a) Kitle iletişim araçlarını çocuk bakımından toplumsal ve kültürel yararı olan ve 29 uncu maddenin ruhuna

uygun bilgi ve belgeyi yaymak için teşvik ederler;

b) Çeşitli kültürel, ulusal ve uluslararası kaynaklardan gelen bu türde bilgi ve belgelerin üretimi, değişimi ve yayımı amacıyla uluslararası işbirliğini teşvik ederler;

c) Çocuk kitaplarının üretimini ve yayılmasını teşvik ederler;

d) Kitle iletişim araçlarını azınlık grubu veya bir yerli ahaliye mensup çocukların dil gereksinimlerine özel önem göstermeleri konusunda teşvik ederler;

e) 13 ve 18 inci maddelerde yer alan kurallar göz önünde tutularak çocuğun esenliğine zarar verebilecek bilgi ve belgelere karşı korunması için uygun yönlendirici ilkeler geliştirilmesini teşvik ederler.

Madde 18

1. Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesinde ve gelişmesinin sağlanmasında ana-babanın birlikte sorumluluk taşıdıkları ilkesinin tanınması için her türlü çabayı gösterirler. Çocuğun yetiştirilmesi ve geliştirilmesi sorumluluğu ilk önce ana-babaya ya da durum gerektiriyorsa yasal vasilere düşer. Bu kişiler herşeyden önce çocuğun yüksek yararını göz önünde tutarak hareket ederler.

2. Bu Sözleşmede belirtilen hakların güvence altına alınması ve geliştirilmesi için Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesi konusundaki sorumluluklarını kullanmada ana-baba ve yasal vasilerin durumlarına uygun yardım yapar ve çocukların bakımı ile görevli kuruluşların, faaliyetlerin ve hizmetlerin gelişmesini sağlarlar.

3. Taraf Devletler, çalışan ana-babanın, çocuk bakım hizmet ve tesislerinden, çocuklarının da bu hizmet ve tesislerden yararlanma hakkını sağlamak için uygun olan her türlü önlemi alırlar.

Madde 19

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının ya da onlardan

yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suistimale, ihmal ya da ihmalkâr muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar.

2. Bu tür koruyucu önlemler; burada tanımlanmış olan çocuklara kötü muamele olaylarının önlenmesi, belirlenmesi, bildirilmesi, yetkili makama havale edilmesi, soruşturulması, tedavisi ve izlenmesi için gerekli başkaca yöntemleri ve uygun olduğu takdirde adliyenin işe el koyması olduğu kadar durumun gereklerine göre çocuğa ve onun bakımını üstlenen kişilere, gereken desteği sağlamak amacı ile sosyal programların düzenlenmesi için etkin usulleri de içermelidir.

Madde 20

1. Geçici ve sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan veya kendi yararına olarak bu ortamda bırakılması kabul edilmeyen her çocuk, Devletten özel koruma ve yardım görme hakkına sahip olacaktır.

2. Taraf Devletler bu durumdaki bir çocuk için kendi ulusal yasalarına göre, uygun olan bakımı sağlayacaklardır.

3. Bu tür bakım, başkaca benzerleri yanında, bakıcı aile yanına verme, slâm Hukukunda kefalet (kafalah), evlât edinme ya da gerekiyorsa çocuk bakımı amacı güden uygun kuruluşlara yerleştirmeyi de içerir. Çözümler düşünülürken, çocuğun yetiştirilmesinde sürekliliğin korunmasına ve çocuğun etnik, dinsel, kültürel ve dil kimliğine gereken saygı gösterilecektir.

Madde 21

Evlât edinme sistemini kabul eden ve/veya buna izin veren Taraf Devletler, çocuğun en yüksek yararlarının temel düşünce olduğunu kabul edecek ve aşağıdaki ilkeleri gerçekleştireceklerdir:

a) Bir çocuğun evlât edinilmesine ancak yetkili makam karar verir. Bu makam uygulanabilir yasa ve usullere göre ve güvenilir

tüm bilgilerin ışığında; çocuğun, ana-babası, yakınları ve yasal vasisine göre durumunu gözönüne alarak ve gereken durumlarda tüm ilgililerle yapılacak görüşme sonucu onların da evlât edinme konusundaki onaylarını alma zorunluluğuna uyararak, kararını verir.

b) Çocuğun kendi ülkesinde elverişli biçimde bakılması mümkün olmadığı veya evlât edinecek veya yanına yerleştirilecek aile bulunmadığı takdirde, ülkelerarası evlât edinmenin çocuk bakımından uygun bir çözüm olduğunu kabul ederler.

c) Başka bir ülkede evlât edinilmesi düşünülen çocuğun, kendi ülkesinde mevcut evlât edinme durumuyla eşdeğer olan güvence ve ölçülerden yararlanmasını sağlarlar.

d) Ülkelerarası evlât edinmede, yerleştirmenin ilgililer bakımından yasadışı para kazanma konusu olmaması için gereken bütün önlemleri alırlar.

e) Bu maddedeki amaçları, uygun olduğu ölçüde, ikili ya da çok taraflı düzenleme veya anlaşmalarla teşvik ederler ve bu çerçevede, çocuğun başka bir ülkede yerleştirilmesinin yetkili makam veya organlar tarafından yürütülmesini güvenceye almak için çaba gösterirler.

Madde 22

1. Taraf Devletler, ister tek başına olsun isterse ana babası veya herhangi bir başka kimse ile birlikte bulunsun, mülteci statüsü kazanmaya çalışan ya da uluslararası veya iç hukuk kural ve usulleri uyarınca mülteci sayılan bir çocuğun, bu Sözleşmede ve insan haklarına veya insani konulara ilişkin ve sözkonusu Devletlerin taraf oldukları diğer Uluslararası Sözleşmelerde tanınan ve bu duruma uygulanabilir nitelikte bulunan hakları kullanması amacıyla koruma ve insani yardımdan yararlanması için gerekli bütün önlemleri alırlar.

2. Bu nedenle, Taraf Devletler, uygun gördükleri ölçüde, Birleşmiş Milletler

Teşkilatı ve onunla işbirliği yapan hükümetlerarası ve hükümetdışı yetkili başka kuruluşlarla bu durumda olan bir çocuğu korumak, ona yardım etmek, herhangi bir mülteci çocuğun ailesi ile yeniden biraraya gelebilmesi için ana-babası veya ailesinin başka üyeleri hakkında bilgi toplamak amacıyla işbirliğinde bulunurlar. Herhangi bir nedenle kendi aile çevresinden sürekli ya da geçici olarak ayrı düşmüş bir çocuğa bu Sözleşmeye göre tanınan koruma, aynı esaslar içinde, ana-babası ya da ailesinin başkaca üyelerinden hiçbirisi bulunmayan çocuğa da tanınacaktır.

Madde 23

1. Taraf Devletler zihinsel ya da bedensel özürülü çocukların saygınlıklarını güvence altına alan, özgüvenlerini geliştiren ve toplumsal yaşama etkin biçimde katılmalarını kolaylaştıran şartlar altında eksiksiz bir yaşama sahip olmalarını kabul ederler.

2. Taraf Devletler, özürülü çocukların özel bakımdan yararlanma hakkını tanırlar ve eldeki kaynakların yeterliliği ölçüsünde ve yapılan başvuru üzerine, yardımdan yararlanabilecek durumda olan çocuğa ve onun bakımından sorumlu olanlara, çocuğun durumu ve ana-babanın veya çocuğa bakanların içinde buldukları koşullara uygun düşecek yardımın yapılmasını teşvik ve taahhüt ederler.

3. Özürülü çocuğun, özel bakıma gereksinimi olduğu bilincinden hareketle bu maddenin 2 nci fıkrası uyarınca yapılması öngörülen yardım, çocuğun yapılması öngörülen yardım, çocuğun ana-babasının ya da çocuğa bakanların parasal (mali) durumları gözönüne alınarak, olanaklar ölçüsünde ücretsiz sağlanır. Bu yardım; özürülü çocuğun eğitimi, meslek eğitimi, tıbbi bakım hizmetleri, rehabilitasyon hizmetleri, bir işte çalışabilecek duruma getirme hazırlık programları ve dinlenme/eğlenme olanaklarından etkin olarak yararlanmasını sağlamak üzere düzenlenir ve

çocuğun en eksiksiz biçimde toplumla bütünleşmesi yanında, kültürel ve ruhsal yönü dahil bireysel gelişmesini gerçekleştirme amacını güder.

4. Taraf Devletler, uluslararası işbirliği ruhu içinde, özürli çocukların koruyucu sıhhi bakımı, tıbbi, psikolojik ve işlevsel tedavileri alanlarına ilişkin gerekli bilgilerin alışverişi yanında, rehabilitasyon, eğitim ve mesleki eğitim hizmetlerine ilişkin yöntemlerin bilgilerini de içerecek şekilde ve Taraf Devletlerin bu alanlardaki güçlerini, anlayışlarını geliştirmek ve deneyimlerini zenginleştirmek amacıyla bilgi dağıtımını ve bu bilgiden yararlanmayı teşvik ederler. Bu bakımdan, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri, özellikle gözönüne alınır.

Madde 24

1. Taraf Devletler, çocuğun olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkını tanırlar. Taraf Devletler, hiçbir çocuğun bu tür tıbbi bakım hizmetlerinden yararlanma hakkından yoksun bırakılmamasını güvence altına almak için çaba gösterirler.

2. Taraf Devletler, bu hakkın tam olarak uygulanmasını takip ederler ve özellikle:

- a) Bebek ve çocuk ölüm oranlarının düşürülmesi;
- b) Bütün çocuklara gerekli tıbbi yardımın ve tıbbi bakımın; temel sağlık hizmetlerinin geliştirilmesine önem verilerek sağlanması;
- c) Temel sağlık hizmetleri çerçevesinde ve başka olanakların yanısıra, kolayca bulunabilen tekniklerin kullanılması ve besleyici yiyecekler ve temiz içme suyu sağlanması yoluyla ve çevre kirlenmesinin tehlike ve zararlarını gözönüne alarak, hastalık ve yetersiz beslenmeye karşı mücadele edilmesi;
- d) Anneye doğum öncesi ve sonrası uygun bakımın sağlanması;
- e) Bütün toplum kesimlerinin özellikle ana-babalar ve çocukların, çocuk sağlığı ve beslenmesi, anne sütü ile beslenmenin yararları, toplum ve çevre sağlığı ve

kazaların önlenmesi konusunda temel bilgileri elde etmeleri ve bu bilgileri kullanmalarına yardımcı olunması;

f) Koruyucu sağlık bakımlarının, ana-babaya rehberliğini, aile planlanması eğitimi ve hizmetlerinin geliştirilmesi; amaçlarıyla uygun önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler, çocukların sağlığı için zararlı geleneksel uygulamaların kaldırılması amacıyla uygun ve etkili her türlü önlemi alırlar.

4. Taraf Devletler, bu maddede tanınan hakkın tam olarak gerçekleştirilmesini tedricen sağlamak amacıyla uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi ve teşviki konusunda karşılıklı olarak söz verirler. Bu konuda gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle gözönünde tutulur.

Madde 25

Taraf Devletler, yetkili makamlarca korunma ve bakım altına alma, bedensel ya da ruhsal tedavi amaçlarıyla hakkında bir yerleştirme tedbiri uygulanan çocuğun, gördüğü tedaviyi ve yerleştirilmesine bağlı diğer tüm şartları belli aralıklarla gözden geçirme hakkına sahip olduğunu kabul ederler.

Madde 26

1. Taraf Devletler, her çocuğun, sosyal sigorta dahil, sosyal güvenlikten yararlanma hakkını tanırlar ve bu hakkın tam olarak gerçekleşmesini sağlamak için ulusal hukuklarına uygun, gerekli önlemleri alırlar. 2. Sosyal Güvenlik, çocuğun ve çocuğun bakımından sorumlu olanların kaynakları ve koşulları gözönüne alınarak ve çocuk tarafından ya da onun adına yapılan sosyal güvenlikten yararlanma başvurusuna ilişkin başkaca durumlar da gözönünde tutularak sağlanır.

Madde 27

1. Taraf Devletler, her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlâksal ve toplumsal gelişmesini sağlayacak yeterli bir hayat seviyesine hakkı olduğunu kabul ederler.

2. Çocuğun gelişmesi için gerekli hayat şartlarının sağlanması sorumluluğu; sahip oldukları imkânlar ve mali güçleri çerçevesinde öncelikle çocuğun ana-babasına veya çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere düşer.

3. Taraf Devletler, ulusal durumlarına göre ve olanakları ölçüsünde, anababaya ve çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere, çocuğun bu hakkının uygulanmasında yardımcı olmak amacıyla gerekli önlemleri alır ve gereksinim olduğu takdirde özellikle beslenme, giyim ve barınma konularında maddi yardım ve destek programları uygularlar.

4. Taraf Devletler, Taraf Devlet ülkesinde veya başka ülkede bulunsun; ana-babası veya çocuğa karşı mali sorumluluğu bulunan diğer kişiler tarafından, çocuğun bakım giderlerinin karşılanmasını sağlamak amacıyla her türlü uygun önlemi alırlar. Özellikle çocuğa karşı mali sorumluluğu olan kişinin, çocuğun ülkesinden başka bir ülkede yaşamaması halinde, Taraf Devletler bu konuya ilişkin uluslararası anlaşmalara katılmayı veya bu tür anlaşmalar aklının yanısıra başkaca uygun düzenlemelerin yapılmasını teşvik ederler.

Madde 28

1. Taraf Devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle özellikle:

- a) İlköğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler;
- b) Orta öğretim sistemlerinin genel olduğu kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlenmesini teşvik ederler ve bunların tüm çocuklara açık olmasını sağlarlar ve gerekli durumlarda mali yardım yapılması ve öğretimi parasız kılmak gibi uygun önlemleri alırlar;
- c) Uygun bütün araçları kullanarak, yüksek öğretimi yetenekleri doğrultusunda herkese açık hale getirirler;

d) Eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir hale getirirler;

e) Okullarda düzenli biçimde devamın sağlanması ve okulu terketme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar.

2. Taraf Devletler, okul disiplininin çocuğun insan olarak taşıdığı saygınlıkla bağdaşır biçimde ve bu Sözleşmeye uygun olarak yürütülmesinin sağlanması amacıyla gerekli olan tüm önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler eğitim alanında, özellikle cehaletin ve okuma yazma bilmemenin dünyadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve çağdaş eğitim yöntemlerine ve bilimsel ve teknik bilgilere sahip olunmasını kolaylaştırmak amacıyla uluslararası işbirliğini güçlendirir ve teşvik ederler. Bu konuda, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle gözönünde tutulur.

Madde 29

1. Taraf Devletler çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler;

a) Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi;

b) İnsan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Andlaşmasında benimsenen ilkelere saygısının geliştirilmesi;

c) Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşe ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi;

d) Çocuğun, anlayışı, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve ister etnik, ister ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, yaşantıyı, sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması;

e) Doğal çevreye saygısının geliştirilmesi,

2. Bu maddenin veya 28 inci maddenin hiçbir hükmü gerçek ve tüzel kişilerin örgütlenme kurumları kurmak ve yönetmek özgürlüğüne, bu maddenin 1 inci fıkrasında

belirtilen ilkelere saygı gösterilmesi ve bu kurumlarda yapılan eğitimin Devlet tarafından konulmuş olan asgari kural-lara uygun olması koşuluyla, aykırı sayı-lacak biçimde yorumlanmayacaktır.

Madde 30

Soya, dine ya da dile dayalı azınlıkların ya da yerli halkların var olduğu Devlet-lerde, böyle bir azınlığa mensup olan ya da yerli halktan olan çocuk, ait olduğu azınlık topluluğunun diğer üyeleri ile birlikte kendi kültüründen yararlanma, kendi dinine inanma ve uygulama ve kendi dilini kullanma hakkından yoksun bırakılmaz.

Madde 31

1. Taraf Devletler çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence (etkinliklerinde) bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırlar.

2. Taraf Devletler, çocuğun kültürel ve sanatsal yaşama tam olarak katılma hakkını saygı duyarak tanırlar ve özendirirler ve çocuklar için, boş zamanı değerlendirmeye, dinlenmeye, sanata ve kültüre ilişkin (etkinlikler) konusunda uygun ve eşit fırsatların sağlanmasını teşvik ederler.

Madde 32

1. Taraf Devletler, çocuğun, ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da eğitimine zarar verecek ya da sağlığı veya bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlâksal ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmasına karşı korunma hakkını kabul ederler.

2. Taraf Devletler, bu maddenin uygulanmaya konulmasını sağlamak için yasal, idari, toplumsal ve eğitsel her önlemleri alırlar. Bu amaçlar ve öteki uluslararası belgelerin ilgili hükümleri gözönünde tutularak, Taraf Devletler özellikle şu önlemleri alırlar:

a) İşe kabul için bir ya da birden çok asgari yaş sınırı tesbit ederler;

b) Çalışmanın saat olarak süresi ve koşullarına ilişkin uygun düzenlemeleri yaparlar.

c) Bu maddenin etkili biçimde uygulanmasını sağlamak için ceza veya başka uygun yaptırımlar öngörürler.

Madde 33

Taraf Devletler, çocukların uluslararası anlaşmalarda tanımladığı biçimde uyuşturucu ve psikotrop maddelerin yasadışı kullanımına karşı korunması ve çocukların bu tür maddelerin yasadışı üretimi ve kaçakçılığı alanında kullanılmasını önlemek amacıyla, yasal, sosyal ve eğitsel nitelikte her türlü uygun önlemleri alırlar.

Madde 34

Taraf Devletler, çocuğu, her türlü cinsel sömürüye ve cinsel suistimale karşı koruma güvencesi verirler. Bu amaçla Taraf Devletler özellikle:

a) Çocuğun yasadışı bir cinsel faaliyete girişmek üzere kandırılması veya zorlanmasını;

b) Çocukların, fuhuş, ya da diğer yasadışı cinsel faaliyette bulundurulması sömürülmesini;

c) Çocukların pornografik nitelikli gösterilerde ve malzemede kullanılarak sömürülmesini, önlemek amacıyla ulusal düzeyde ve ikili ile çok taraflı ilişkilerde gerekli her türlü önlemleri alırlar.

Madde 35

Taraf Devletler, her ne nedenle ve hangi biçimde olursa olsun, çocukların kaçırılmaları, satılmaları veya fuhuşa konu olmalarını önlemek için ulusal düzeyde ve ikili ve çok taraflı ilişkilerde gereken her türlü önlemleri alırlar.

Madde 36

Taraf Devletler, esenliğine herhangi bir biçimde zarar verebilecek başka her türlü sömürüye karşı çocuğu korurlar.

Madde 37

Taraf Devletler aşağıdaki hususları sağlarlar:

a) Hiçbir çocuk, işkence veya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezaya tâbi tutulmayacaktır.

Onsekiz yaşından küçük olanlara, işledikleri suçlar nedeniyle idam cezası verilemeyeceği gibi saliverilme koşulu bulunmayan ömür boyu hapis cezası da verilmeyecektir.

b) Hiçbir çocuk yasadışı ya da keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır. Bir çocuğun tutuklanması, alıkonulması veya hapsi yasa gereği olacak ve ancak en son başvurulacak bir önlem olarak düşünülüp, uygun olabilecek en kısa süre ile sınırlı tutulacaktır.

c) Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuğa insancıl biçimde ve insan kişiliğinin özünde bulunan saygınlık ve kendi yaşındaki kişilerin gereksinimleri gözönünde tutularak davranılacaktır. Özgürlüğünden yoksun olan her çocuk, kendi yüksek yararı aksini gerektirmedikçe, özellikle yetişkinlerden ayrı tutulacak ve olağanüstü durumlar dışında ailesi ile yazışma ve görüşme yoluyla ilişki kurma hakkına sahip olacaktır.

d) Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuk, kısa zamanda yasal ve uygun olan diğer yardımlardan yararlanma hakkına sahip olacağı gibi özgürlüğünden yoksun bırakılmasının yasaya aykırılığını bir mahkeme veya diğer yetkili, bağımsız ve taraf-sız makam önünde iddia etme ve böylesi bir işlemlerle ilgili olarak ivedi karar verilmesini isteme hakkına da sahip olacaktır.

Madde 38

1. Taraf Devletler, silahlı çatışma halinde kendilerine uygulanabilir olan uluslararası hukukun, çocukları da kapsayan insani kurallarına uymak ve uyulmasını sağlamak yükümlülüğünü üstlenirler.

2. Taraf Devletler, onbeş yaşından küçüklerin çatışmalara doğrudan katılmaması için uygun olan bütün önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler, özellikle onbeş yaşına gelmemiş çocukları askere almaktan kaçınırlar. Taraf Devletler, onbeş ile onsekiz yaş arasındaki çocukların silah altına alınmaları gereken durumlarda, önceliği yaşça büyük olanlara vermek için çaba gösterirler.

4. Silahlı çatışmalarda sivil halkın korunmasına ilişkin uluslararası insani hukuk kuralları tarafından öngörülen yükümlülüklerine uygun olarak, Taraf Devletler, silahlı çatışmadan etkilenen çocuklara koruma ve bakım sağlamak amacıyla mümkün olan her türlü önlemi alırlar.

Madde 39

Taraf Devletler, her türlü ihmal, sömürü ya da suistimal, işkence ya da her türlü zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ya da ceza uygulaması ya da silahlı çatışma mağduru olan bir çocuğun, bedensel ve ruhsal bakımdan sağlığına yeniden kavuşması ve yeniden toplumla bütünleşebilmesini temin için uygun olan tüm önlemleri alırlar. Bu tür sağlığa kavuşturma ve toplumla bütünleştirme, çocuğun sağlığını, özgüvenini ve saygınlığını geliştirici bir ortamda gerçekleştirilir.

Madde 40

1. Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddia edilen ve bu nedenle itham edilen ya da ihlâl ettiği kabul edilen her çocuğun; çocuğun yaşı ve yeniden topluma kazandırılmasının ve toplumda yapıcı rol üstlenmesinin arzu edildiği hususları gözönünde bulundurularak, taşıdığı saygınlık ve değer duygusunu geliştirecek ve başkalarının da insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı duymasını pekiştirecek nitelikte muamele görme hakkını kabul ederler.

2. Bu amaçla ve uluslararası belgelerin ilgili hükümleri göz-önünde tutularak Taraf Devletler özellikle, şunları sağlarlar:

a) İşlendiği zaman ulusal ya da uluslararası hukukça yasaklanmamış bir eylem ya da ihmâl nedeniyle hiçbir çocuk hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddiası ya da ithamı öne sürülemeyeceği gibi böyle bir ihlâlde bulunduğu da kabul edilmeyecektir.

b) Hakkında ceza kanununu ihlâl iddiası veya ithamı bulunan her çocuk aşağıdaki asgari güvencelere sahiptir:

i) Haklarındaki suçlama yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılmak;

ii) Haklarındaki suçlamalardan kendilerinin hemen ve doğrudan doğruya; ya da uygun düşen durumlarda ana-babaları ya da yasal vasileri kanalı ile haberli kılınmak ve savunmalarının hazırlanıp sunulmasında gerekli yasal ya da uygun olan başka yardımdan yararlanmak;

iii) Yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde adli ya da başkaca uygun yardımdan yararlanarak ve özellikle çocuğun yaşı ve durumu gözönüne alınmak suretiyle kendisinin yüksek yararına aykırı olduğu saptanmadığı sürece, ana-babası veya yasal vasisi de hazır bulundurularak yasaya uygun biçimde adil bir duruşma ile konunun gecikmeksizin karara bağlanmasının sağlanması;

iv) Tanıklık etmek ya da suç itkrarında bulunmak için zorlanmamak; aleyhine olan tanıkları sorguya çekmek veya sorguya çekmiş olmak ve lehine olan tanıkların hazır bulunmasının ve sorgulanmasının eşit koşullarda sağlanması;

v) Ceza yasasını ihlâl ettiği sonucuna varılması halinde, bu kararın ve bunun sonucu olarak alınan önlemlerin daha yüksek yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde yasaya uygun olarak incelenmesi;

vi) Kullanılan dili anlamaması veya konuşamaması halinde çocuğun parasız çevirmen yardımından yararlanması;

vii) Kovuşturmanın her aşamasında özel hayatının gizliliğine tam saygı gösterilmesine hakkı olmak;

3. Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddiası ileri sürülen, bununla itham edilen ya da ihlâl ettiği kabul olunan çocuk bakımından, yalnızca ona uygulanabilir yasaların, usullerin, onunla ilgili makam ve kuruluşların oluşturulmasını teşvik edecek ve özellikle şu konularda çaba göstereceklerdir:

a) Ceza Yasasını ihlâl konusunda asgari bir yaş sınırı belirleyerek, bu yaş sınırının altındaki çocuğun ceza ehliyetinin olmadığının kabulü;

b) Uygun bulunduğu ve istenilir olduğu takdirde, insan hakları ve yasal güvencele-re tam saygı gösterilmesi koşulu ile bu tür çocuklar için adli kovuşturma olmaksızın önlemlerin alınması.

4. Koruma tedbiri, yönlendirme ve gözetim kararları, danışmanlık, şartlı salıverme, bakım için yerleştirme, eğitim ve meslek öğretme programları ve diğer kurumsal bakım seçenekleri gibi çeşitli düzenlemelerin uygulanmasında, çocuklara durumları ve suçları ile orantılı ve kendi esenliklerine olacak biçimde muamele edilmesi sağlanacaktır.

Madde 41

Bu Sözleşmede yeralan hiçbir husus, çocuk haklarının gerçekleştirilmesine daha çok yardımcı olan ve;

a) Bir Taraf Devletin yasasında; veya

b) Bu Devlet bakımından yürürlükte olan uluslararası hukukta yeralan hükümleri etkilemeyecektir.

II. KISIM

Madde 42

Taraf Devletler, Sözleşme ilke ve hükümlerinin uygun ve etkili araçlarla yetişkinler kadar çocuklar tarafından da yaygın biçimde öğrenilmesini sağlamayı taahhüt ederler.

Madde 43

1. Taraf Devletlerin bu Sözleşme ile üstlendikleri yükümlülükleri yerine getirme konusunda kaydettikleri ilerlemeleri incelemek amacıyla, görevleri aşağıda belirtilen bir Çocuk Hakları Komitesi kurulmuştur.

2. Komite bu Sözleşme ile hükme bağlanan alanda yetenekleriyle tanınmış ve yüksek ahlâk sahibi on uzmandan oluşur. Komite üyeleri Taraf Devletlerce kendi vatandaşları arasından ve kişisel olarak görev yapmak üzere, adil bir coğrafi dağılımı sağlama gereği ve başlıca hukuk sistemleri göz-önünde tutularak seçilirler.

3. Komite üyeleri, Taraf devletlerce gösterilen kişiler listesinden gizli oyla seçilirler. Her Taraf Devlet, vatandaşları arasından bir uzmanı aday gösterebilir.

4. Komite için ilk seçim, bu Sözleşmenin yürürlüğe girişini izleyen altı ay içinde yapılır. Sonraki seçimler iki yılda bir yapılır. Her seçim tarihinden en az dört ay önce, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, Taraf Devletleri iki ay içinde adaylarını göstermeye yazılı olarak davet eder. Daha sonra Genel Sekreter böylece belirlenen kişilerden, kendilerini gösteren Taraf Devletleri de işaret ederek, alfabetik sıraya göre oluşturduğu bir listeyi, Taraf Devletlere bildirir.

5. Seçimler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde, Genel Sekreter tarafından davet edilen Taraf Devletler toplantılarında yapılır. Nisabı, Taraf Devletlerin üçte ikisinin oluşturduğu bu toplantılarda, hazır bulunan ve oy kullanan Devletlerin salt çoğunluğuyla en fazla oy alan kişiler Komiteye seçilir.

6. Komite üyeleri dört yıl için seçilir. Aday gösterildikleri takdirde yeniden seçilebilirler. İlk seçimde seçilmiş olan beş üyenin görevi iki yıl sonra sona erer, bu beş üyenin isimleri ilk seçimden hemen sonra toplantı başkanı tarafından çekilen kura ile belirlenir.

7. Bir komite üyesinin ölmesi veya çekilmesi ya da başka herhangi bir nedenle bir üyenin Komitedeki görevlerini yapamaz hale gelmesi durumunda adaylığını öneren Taraf Devlet, Komitenin onaylaması koşuluyla, böylece boşalan yerdeki görev süresi dolunca ya kadar, kendi vatandaşları arasından başka bir uzmanı atayabilir.

8. Komite, iç tüzüğünü kendisi belirler.

9. Komite, memurlarını iki yıllık bir süre için seçer.

10. Komite toplantıları olağan olarak Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde ya da Komite tarafından belirlenecek başka uygun bir yerde yapılır. Komite olağan olarak her yıl toplanır. Komite toplantılarının süresi, gerektiğinde, Genel Kurulca onaylanmak koşuluyla, bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin bir toplantısıyla belirlenir veya değiştirilir.

11. Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri gerekli maddi araçları ve personeli bu Sözleşme ile kendisine verilen görevleri etkili biçimde görebilmesi amacıyla, Komite emrine verir.

12. Bu Sözleşme uyarınca oluşturulan Komitenin üyeleri, Genel Kurulun onayı ile, Birleşmiş Milletler Teşkilatının kaynaklarından karşılanmak üzere, Genel Kurulca saptanan şart ve koşullar çerçevesinde kararlaştırılan ücreti alırlar.

Madde 44

1. Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınan hakları yürürlüğe koymak için, aldıkları önlemleri ve bu haklardan yararlanma konusunda gerçekleştirilen ilerlemeye ilişkin raporları:

a) Bu Sözleşmenin, ilgili Taraf Devlet bakımından yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak iki yıl içinde,

b) Daha sonra beş yılda bir,

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri aracılığı ile Komiteye sunmayı taahhüt ederler.

2. Bu madde uyarınca hazırlanan raporlarda, bu Sözleşmeye göre üstlenilen sorumlulukların, şayet varsa, yerine getirilmesini etkileyen nedenler ve güçlükler belirtilecektir. Raporlarda ayrıca, ilgili ülkede Sözleşmenin uygulanması hakkında Komiteyi etraflıca aydınlatacak biçimde yeterli bilgi de bulunacaktır.

3. Komiteye etraflı bilgi içeren bir ilk rapor sunmuş olan Taraf Devlet, bu maddenin 1 (b) bendi gereğince sunacağı sonraki raporlarında daha önce verilmiş olan temel bilgileri tekrarlamayacaktır.

4. Komite, Taraf Devletlerden Sözleşmenin uygulamasına ilişkin her türlü ek bilgi isteminde bulunabilir.

5. Komite, iki yılda bir Ekonomik ve Sosyal Konsey aracılığı ile Genel Kurula faaliyetleri hakkında bir rapor sunar.

6. Taraf Devletler kendi raporlarının ülkelerinde geniş biçimde yayımını sağlarlar.

Madde 45

Sözleşmenin etkili biçimde uygulanmasını geliştirme ve Sözleşme kapsamına giren alanda uluslararası işbirliğini teşvik etmek amacıyla:

a) Uzmanlaşmış kurumlar, UNICEF ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organları, bu Sözleşmenin kendi yetki alanlarına ilişkin olan hükümlerinin uygulanmasının incelenmesi sırasında, temsil edilmek hakkına sahiptirler. Komite; uzmanlaşmış kurumları, UNICEF'i ve uygun bulunduğu öteki yetkili kuruluşları, kendi yetki alanlarını ilgilendiren konularda uzman olarak görüş vermeye davet edebilir. Komite, uzmanlaşmış kurumları, UNICEF'i ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organlarını kendi faaliyet alanlarına ilişkin kesimlerde Sözleşmenin uygulanması hakkında rapor sunmaya davet edebilir;

b) Komite, uygun bulunduğu takdirde, Taraf Devletlerce sunulmuş, bir istem içeren ya da teknik danışma veya yardım ihtiyacını belirten her raporu, gerekiyorsa Komite'nin bu istek veya ihtiyaca ilişkin tavsiye ve gözlemlerini de ekleyerek, uzmanlaşmış kurumlara, UNICEF'e ve öteki yetkili kuruluşlara gönderir;

c) Komite, Genel Kurula Genel Sekreterden Komite adına çocuk haklarına ilişkin sorunlarda incelemeler yaptırması isteğinde bulunulmasını, tavsiye edebilir;

d) Komite, bu Sözleşmenin 44 ve 45 inci maddeleri uyarınca alınan bilgilere dayanarak, telkin ve genel nitelikte tavsiyelerde bulunabilir. Bu telkin ve genel nitelikteki tavsiyeler, ilgili olan her Taraf Devlete gönderilir ve şayet varsa, Taraf Devletlerin yorumları ile birlikte Genel Kurulun dikkatine sunulur.

III. KISIM

Madde 46

Bu Sözleşme bütün Devletlerin imzasına açıktır.

Madde 47

Bu Sözleşme onaylamaya bağlı tutulmuştur. Onay belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Madde 48

Bu Sözleşme bütün Devletlerin katılmasına açık olacaktır. Katılma belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Madde 49

1. Bu Sözleşme, yirminci onay ya da katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi tarihini izleyen otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

2. Yirminci onay ya da katılma belgesinin tevdiinden sonra bu Sözleşmeyi onaylayacak ya da ona katılacak Devletlerin her biri için, bu Sözleşme, söz konusu Devletin onay ya da katılma belgesini tevdi tarihinden sonraki otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

Madde 50

1. Bu Sözleşmeye Taraf herhangi bir Devlet bir değişiklik önerisinde bulunabilir ve buna ilişkin metni Birleşmiş Milletler

Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edebilir. Genel Sekreter bunun üzerine değişiklik önerisini Taraf Devletlere, önerinin incelenmesi ve oya konulması amacıyla bir Taraf Devletler Konferansı oluşturulmasını isteyip istemediklerini kendisine bildirmeleri kaydıyla, iletir. Böyle bir duyuru tarihini izleyen dört ay içinde Taraf Devletlerin en az üçte biri söz konusu konferansın toplanmasından yana olduklarını ifade ederlerse Genel Sekreter, Birleşmiş Milletler Teşkilatı çerçevesinde bu konferansı düzenler. Konferansta hazır bulunan ve oy kullanan Taraf Devletlerin çoğunluğu tarafından kabul edilen her değişiklik, onay için Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna sunulur.

2. Bu maddenin 1 inci fıkrasında yer alan hükümlere uygun olarak kabul edilen bir değişiklik, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca onaylandığı ve bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin üçte iki çoğunluğu tarafından kabul edildiği zaman yürürlüğe girer.

3. Bir değişiklik yürürlüğe girdiği zaman, onu kabul eden Taraf Devletler bakımından bağlayıcılık taşır. Öteki Taraf Devletler bu Sözleşme hükümleri ve daha önce kabul ettikleri her değişiklik ile bağlı kalırlar.

Madde 51

1. Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, onay ya da katılma anında yapılabilecek çekincelerin metnini alacak ve bütün Devletlere bildirecektir.

2. Bu Sözleşmenin amacı ve konusu ile bağdaşmayan hiçbir çekinceye izin verilmeyecektir.

3. Çekinceler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterince, geri alınacağına ilişkin bildirimde bulunma yoluyla her zaman geri alınabilir. Bunun üzerine Genel Sekreter, bütün Devletleri haberdar eder. Böyle bir bildirim, Genel Sekreter tarafından alındığı tarihte işlerlik kazanır.

Madde 52

Bir Taraf Devlet, bu Sözleşmeyi, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterine vereceği yazılı bildirim yoluyla feshedebilir. Fesih, bildirim Genel Sekreter tarafından alınması tarihinden bir yıl sonra geçerli olur.

Madde 53

Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, bu Sözleşmenin tevdi makamı olarak belirlenmiştir.

Madde 54

İngilizce, Arapça, Çince, İspanyolca, Fransızca ve Rusça metinleri de aynı derecede geçerli olan bu Sözleşmenin özgün metni, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Hükümetleri tarafından tam yetkili kılınan aşağıda imzaları bulunan Temsilciler, yukarıdaki kuralların ışığında, bu Sözleşmeyi imzalamışlardır.

“İhtirazi Kayıt:

Türkiye Cumhuriyeti Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 17, 29 ve 30. maddeleri hükümlerini T.C. Anayasası ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Anlaşması hükümlerine ve ruhuna uygun olarak yorumlama hakkını saklı tutmaktadır.”

EK 2. ÇOCUK HAKLARI KOMİTESİNİN SONUÇ GÖZLEMLERİ: TÜRKİYE

CRC/C/15/Add.152 / 8 Haziran 2001

ÇOCUK HAKLARI KOMİTESİ
27 nci OTURUM

SÖZLEŞMENİN 44 nci MADDESİ
UYARINCA TARAF DEVLETLER TARAFINDAN SUNULAN RAPORLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Çocuk Hakları Komitesinin Sonuç Gözlemleri: Türkiye

1. Komite, Türkiye tarafından sunulan ve 7 Temmuz 1999 tarihinde ulaşan ilk rapor (CRC/C/51/Add.54) ve ek bilgiyi (CRC/C/51/Add.8), 23 Mayıs 2001 tarihinde yapılan 701 ve 702 nci toplantılarında (bkz. CRC/C/SR.701-702) değerlendirmiş ve 8 Temmuz 2001 tarihinde yapılan 721 nci toplantısında aşağıda sunulan sonuç gözlemlerini kabul etmiştir.

A. Giriş

2. Komite, taraf devletin rapor sunma kılavuzuna uygun olarak hazırlanmış olan ilk raporunu, kendi ülkesine ilişkin konulara verdiği yazılı cevapların (CRC/C/Q/TUR.1) zamanında iletilmesini ve ek belgeleri sunmasını memnuniyetle karşılamıştır. Komite ayrıca, taraf devlet tarafından gönderilen ve komitenin taraf devlette çocuk haklarının durumunu en iyi şekilde anlamasına yardımcı olan geniş katımlı ve farklı sektör temsilcilerinden oluşmuş delegasyonu da takdir etmiştir.

B. Olumlu Yönler

3. Komite, taraf devletin mevzuatını, Sözleşme hüküm ve ilkeleri ile uyumlu hale getirmek için yaptığı çalışmaları memnuniyetle karşılamaktadır. Özellikle mevzuatın Sözleşme ile uyumunu değerlendirmek için yapılacak çalışmanın hazırlıkları ile Türkiye'de Sözleşme hüküm ve ilkelerinin ne oranda uygulandığını gözlemek için hazırlanmış

olan “Çocuk Haklarına İlişkin Sözleşme Uygulama Listesi” çalışmaları bu kapsamda belirtilebilir.

4. Komite, Başbakanlığa bağlı olarak çocuklar için sektörlerarası planlama koordinasyonu gerçekleştirmek amacıyla oluşturulan Çocuk Haklarının İzlenmesi ve Değerlendirilmesi Üst Kurulunun ve Alt Komitesinin oluşumunu takdirle karşılamaktadır. Komite ayrıca, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'nün de ülke çapında Sözleşmenin uygulanmasındaki koordinasyonunu özellikle olumlu bir adım olarak vurgular.

5. Komite ülkedeki zorunlu eğitim süresinin 8 yıla yükseltilmesini takdirle karşılamasının yanı sıra genç kızlar ve kadınlar arasında yaygın olan okumaz-yazmazlığın giderilmesi için UNICEF ile birlikte sürdürülen ve hükümetin bir programı olan Kızların Eğitilmesi [Kızlar İçin Açık İlköğretim Öğrenme Merkezleri] Projesinden de büyük memnuniyet duymaktadır. Ayrıca, temel amacı büyük şehirlerde olumsuz koşullarda yaşayan 5 ve 6 yaşlarındaki çocukların okula hazırlanması, sağlık bakımı ve yeterli beslenmesi olan Erken Çocukluk Gelişimi Destekleme Projesini de ilginç bir proje olarak özellikle vurgulamaktadır.

6. Komite, taraf devletin İstihdamda Asgari Yaşla İlgili 138 Sayılı ILO Sözleşmesi ile En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin 182 sayılı ILO Acil Eylem Sözleşmesini onaylamasını büyük memnuniyetle karşılamaktadır. Ağustos 1999 tarihinde Uluslar arası Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi ile Uluslar arası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinin imzalanmış olmasını da önemle bildirmektedir.

7. Komite, taraf devletin 1999 yılında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü koordinasyonu altında çeşitli bakanlıklar

ve UNICEF'in katılımı ile Sözleşmenin ilkelerini ve hükümlerini yaygınlaştırma amacıyla başlattığı Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeyi Tanıtma Kampanyasını takdirle karşılamaktadır. Komite ayrıca, Nisan 2000'de 81 ilden gelen çocuk delegasyonlarının, sivil toplum örgütlerinin, ilgili kamu kurumlarının ve üniversitelerinin katılımı ile oluşturulan Ulusal Çocuk Kongresinin toplanmasını ve ardından Kasım 2000'de Ulusal Çocuk Kongresinde kaydedilen başarıyı değerlendirmek ve her il bazında çocuk haklarına ilişkin faaliyetlerin gerçekleştirilmesini incelemek için çocukların katılımı ile oluşturulan Çocuk Forumunu özellikle vurgulamak ister.

8. Komite, 1999 yılında meydana gelen iki tahrip edici depremin ardından devletin, çocuklar için sosyal hizmet birimleri kurma ve deprem bölgesinde bulunan okullardaki çocukları psikolojik ve sosyal açıdan desteklemek için giriştiği çocuklara yönelik bir çok çabayı memnuniyetle belirtmektedir.

9. Komite, taraf devletin ilk raporunun, kamu kurumları, sivil toplum örgütleri, üniversiteler ve uluslar arası organizasyonlardan gelen temsilcilerin katılımı ile oluşturulmuş geçici (ad hoc) komiteler tarafından hazırlanmasını da takdirle karşılamaktadır.

C. Sözleşmenin Uygulanmasına İlişkin Süreci Etkileyen Etkenler ve Karşılaşılan Güçlükler

10. Komite, Sözleşmenin uygulanmasına ilişkin taraf devletin bazı güçlüklerle karşılaştığını; bu güçlüklerin özellikle ülkede mevcut sosyal ve bölgesel farklılıklardan kaynaklandığını ve 17 Ağustos ve 12 Kasım 1999 tarihinde meydana gelen iki depremin yıkıcı etkileri ile körüklendiğini belirtmektedir. Komite ayrıca, taraf devletin azınlık tanımını dar yorumlamasının ülkedeki bazı grupların, Sözleşme ile korunan insan haklarından yararlanmasını engellediğini gözlemlemektedir.

D. Kaygı Duyulan ve Tavsiyede Bulunulan Temel Konular

1. Genel Uygulama Önlemleri

Çekinceler

11. Komite, Sözleşmenin 17, 29 ve 30 ncu maddesine konulmuş olan çekinceleri kaygı ile karşılamaktadır. Komite ayrıca bu çekincelerin özellikle eğitim, ifade özgürlüğü, kendi kültürünü yaşatma hakkı ve kendi dilini kullanma hakkı gibi alanları da kapsayan bazı durumlarda, 1923 tarihli Lozan Antlaşması ile azınlık olarak tanınmayan bazı etnik gruplara mensup çocuklar bakımından, özellikle de Kürt kökenli çocuklar bakımından olumsuz etkileri olabileceğini belirtmektedir.

12. Komite, Sözleşmenin 17, 29 ve 30 ncu maddelerine koyduğu çekinceyi kaldırması için taraf devleti teşvik etmektedir.

Mevzuat

13. Komite, Ulusal mevzuatın halen gözden geçirilip değiştirilme aşamasında olduğunu belirtmektedir, özellikle Medeni Kanun, Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu değiştirilecek hukuki metinler arasında yer almaktadır. Bununla birlikte Komite 1991 tarihli "Terörle Mücadele Kanunu" ve çocuk mahkemelerine ilişkin bazı hükümler gibi konuya ilişkin bazı yasal düzenlemelerin Sözleşmenin hükümleri ve ilkeleri ile tam uyum içerisinde olmadığını ifade etmektedir..

14. Komite, taraf devleti ulusal mevzuatını Sözleşme hükümleri ve ilkeleri ile tam uyumlu hale getirme görüşü doğrultusunda hukuk reformu çalışmalarına devam etmeye ve yasal düzenlemeler ile uygulama arasında, özellikle çocukların yargılama öncesi göz altına alınmasına ilişkin olarak görülen farklılıkları gidermeye yönelik gerekli adımları atmaya teşvik etmektedir.

Koordinasyon

15. Komite, koordinasyonu geliştirmek amacıyla taraf devletin Çocuk Haklarını İzleme ve Değerlendirme Üst Kurulu ile Alt Komitesini kurmasını takdirle karşılarken; Sözleşmenin uygulanmasında koordinasyon makamı olan ve Üst Kurulun sekreteryasını oluşturan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'ne yeterli mali kaynaklar ve insan (personel) kaynağının sağlanmamış olmasını da göz ardı etmemektedir. Komite bunun yanı sıra, karar alma sürecindeki yüksek merkezîyetçi düzey ile gerek ulusal gerekse yerel düzeylerdeki hükümet kuruluşları arasındaki ve ayrıca hükümet kuruluşları ile özel ve gönüllü sektörler arasındaki yetersiz koordinasyon bakımından kaygı duymaktadır.

16. Komite, koordinasyonu güçlendirmek ve daha etkili kılmak için taraf devlete yeterli insani ve mali kaynakları sağlamasını tavsiye etmektedir. Ayrıca demokratik karar alma sürecinin bazı aşamalarında taraf devleti merkezîyetçilikten uzaklaşması için teşvik etmektedir; bu bağlamda özellikle sağlık ve eğitim alanlarında; yerel makamların yanı sıra özel ve gönüllü sektörler ile bilhassa güney doğu bölgesinde, koordinasyonun geliştirilmesi gereği belirtilebilir.

Bütçe Kaynaklarının Tahsisi

17. Komite, son yıllarda özellikle eğitim ve sağlık alanlarında, bütçeden çocuklara ayrılan payda görülen artış belirlemekle birlikte; son ekonomik kriz ve buna bağlı yapısal düzenlemelerin belirtilen bütçe payında olumsuz bir etkisinin olabileceğinden kaygı duymaktadır. Ayrıca, çocuklara ayrılan bütçe ödeneği artışından, en çok ihtiyacı olan çocuk grubunun ne ölçüde yararlanabileceği hususu da belirsizliğini korumaktadır.

18. Sözleşmenin 4 üncü maddesi ışığında, Komite taraf devleti, çocukların ekonomik, sosyal ve kültürel haklarını da içerecek şekilde, özellikle yerel yönetimlerde ve toplumun yardıma en muhtaç kesimine mensup çocuklar için, Sözleşme ile tanınan hakların uygulanmasını mümkün olan en üst düzeyde gerçekleştirilecek şekilde kaynakların ayrılmasını güvence altına almak amacıyla, çocuk haklarına ilişkin konulardaki önceliklerini belirlemesi konusunda teşvik etmektedir. Komite bunun yanı sıra, taraf devlete, bütçeden ayrılan payın çocuklar üzerindeki etkisini en iyi şekilde değerlendirebilmesi amacıyla, uluslararası yardım programlarından sağlanan kaynaklar da dahil olmak üzere, ulusal ve yerel düzeylerde çocuklar için harcanan bütçe miktarı ve oranlarını belirlemek için gerekli tedbirleri almasını tavsiye etmektedir.

Bağımsız İzleme Yöntemleri

19. Komite, çocukların haklarını izlemek, Sözleşme ile tanınan hakları ihlal edilen çocukların bireysel şikayetlerini kaydetmek ve ilgili makamlara iletmek ile görevli ombudsman veya Çocuk Komisyonu gibi bağımsız bir mekanizmanın bulunmamasına ilişkin kaygılarını dile getirmekte ve Çocuk Ombudsmanı Bürosunun kurulmasına yönelik devam eden tartışmaları dikkatle gözlemlemektedir.

20. Komite, Sözleşmenin uygulanmasını izlemek, çocukların şikayetleri ile çocuklara duyarlı bir yaklaşımla onlarla en uygun şekilde ilgilenmek, Sözleşme ile tanınan hakların ihlal edilmesine karşı uygun yaptırımları belirlemek için Paris İlkelerine uygun ve çocukların kolayca ulaşabileceği, bağımsız ve etkili bir mekanizmayı kurmak ve geliştirmek için çaba harcaması konusunda taraf devleti teşvik etmektedir. Bu bağlamda, komite, taraf devlete diğer kuruluşların yanı sıra özellikle UNICEF ve İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Bürosundan teknik yardım almayı düşünmesini de önermektedir.

Verilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi

21. Komite, taraf devletçe, 1997-2000 Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile UNICEF'in Temel Eylem Planı çerçevesinde Çocuk Bilgilendirme Ağı kurma ve bunun 2001-2005 dönemi için bir uzantısı olan Çocuk ve Kadın Bilgilendirme Ağı kurma yolunda aldığı tedbirleri memnuniyetle karşılamaktadır. Bununla birlikte Komite, Devlet İstatistik Enstitüsü bünyesinde, Sözleşmeyi ilgilendiren bütün alanları ve 18 yaşın altındaki tüm kişileri kapsayan düzenli veri toplamakla görevli bir birimin bulunmamasından da kaygı duymaktadır.

22. Komite, Sözleşme ile ilintili veri ve gösterge toplama sistemini geliştirmeyi sürdürmesi ve Çocuk Bilgilendirme Ağı'na ek destek vermesi yönünde taraf devleti teşvik etmektedir. Bu sistem 18 yaşına kadar olan bütün çocukları kapsamına almalı ve istismar ve ihmal mağduru olan, kötü muameleye maruz kalan çocukları, özürülü çocukları, azınlıklara ve farklı etnik gruplara mensup çocukları, iltica etmek isteyen çocukları, iç göç nedeni ile yerinden edilmiş çocukları, hukuk sistemi ile karşı karşıya kalmış çocukları, çalışan çocukları, evlat edinilen çocukları ve kırsal kesimde ve sokakta yaşayan çocukları içerecek şekilde, özellikle zor durumda bulunan çocuklara özel bir önem vermelidir. Komite ayrıca, Sözleşmenin etkili bir şekilde uygulanmasına yönelik politika ve programların kaleme alınmasında bu gösterge ve verileri kullanması konusunda taraf devleti teşvik etmektedir.

Sözleşmenin Yaygınlaştırılması

23. Taraf devletin bütün ülke çapında sözleşmeyi yaygın hale getirmek için sürdürdüğü çok sayıda çabaları olmasına karşın, Komite, Sözleşme ilkelerinin ve hükümlerinin toplumun tüm düzeylerinde, özellikle kırsal kesimde tam anlamıyla yaygınlaştırılmamış olmasından endişe duymaktadır.

24. Komite, Sözleşme hakkında tüm düzeylerde bilgi verilmesi sürecinin geliştirilmesini taraf devlete tavsiye etmektedir; bilgilendirme özellikle idari makamlar ve sivil toplum, bilhassa sivil toplum kuruluşları ve özel sektör bazından olmalı; ayrıca sözleşmenin yaygın hale getirilmesi için, bilhassa yerel düzeyde resimli kitaplar ve posterler şeklindeki görsel yardımcı yöntemlerin daha yaratıcı olarak geliştirilmesine özen gösterilmelidir. Komite ayrıca, çocuklara ve çocuklar için çalışan, yarıgıçlar, hukukçular, yasayı uygulamakla görevli olanlar, öğretmenler, okul yöneticileri ve sağlık personeli gibi kişilerin yeterli ve sistematik olarak eğitilmesini ve bu kişilere duyarlılık kazandırılmasını tavsiye etmektedir. Taraf devlet, Sözleşmenin tamamını her düzeydeki eğitim sistemi müfredatına dahil etme yolunda da teşvik edilmektedir.

2. Çocuk Tanımı

25. Komite, yasal evlenme ehliyetine sahip olunan yaşın, erkeklerde 17 kızlarda ise 15 yaş olması nedeniyle duyduğu endişeyi ifade etmekle birlikte; Medeni Kanun Tasarısında bu yaşın hem kızlar hem erkekler için 17 olarak belirlendiğini göz ardı etmemektedir. Ayrıca Komite, işe kabul (istihdam) bakımından belirlenmiş kesin bir asgari yaş bulunmaması dolayısıyla kaygılanmakta ve bu durumun 15 yaş olarak belirlenen zorunlu eğitimi tamamlama yaşı ile uyumsuzluk gösterebileceğini düşünmektedir.

26. Sözleşmenin 1. ve 2. maddeleri ile diğer ilgili hükümleri çerçevesinde, Sözleşmenin hükümleri ve ilkeleri ile tam olarak uyumlu olması bakımından Komite, taraf devleti, kızlar için geçerli olan yasal evlenme yaşını erkeklerin yaşı ile eşitleyecek şekilde yasal düzenlemesini değiştirmeye teşvik etmektedir. Bunun yanı sıra Komite, taraf devletin, zorunlu eğitimin tamamlanışı ile işe kabulün başlama yaşının eşitlenmesini sağlayacak düzenleme yapmasını da önermektedir.

3. Genel İlkeler

Genel İlkeler

27. Komite, taraf devletin mevzuatı ile idari ve hukuki kararların yanı sıra ulusal ve yerel düzeylerde çocuklara ilişkin politika ve uygulamalarında, ayrımcılık yapmama (Sözleşmenin 2. maddesi), çocuğun yüksek yararı (madde 3), çocuğun görüşlerine saygı (madde 12) ilkelerin tam olarak yansıtılmamış olmasını da endişe ile karşılamaktadır.

28. Komite, başta 2., 3. ve 12. maddelerde yer alan hükümler olmak üzere Sözleşmenin bütün genel ilkelerinin, ülkede çocuklarla ilgili tüm mevzuat ile bütünleştirilmesini; tüm uygulamalar ile, hukuki ve idari kararlarda uygulanmasını ve ayrıca çocuklar üzerinde etkisi olan tüm proje, program ve hizmetlerde kullanılmasını tavsiye etmektedir. Bu ilkeler bir yandan her düzeyde planlama ve politika oluşturma sürecini yönlendirirken, diğer yandan sosyal güvenlik ve sağlık kurumları, hukuk mahkemeleri ve idari makamlar tarafından gerçekleştirilen uygulamaları da yönlendirmelidir.

Ayrımcılık Yapmama

29. Komite, ayrımcılık yapmama ilkesinin (Sözleşmenin 2 nci maddesi) 1923 tarihli Lozan Antlaşması ile azınlık olarak tanınmayan çocuklara tam olarak uygulanmadığını belirlemiştir; özellikle Kürt kökenli çocuklar; özürlü çocuklar, evlilik dışı doğan çocuklar, kızlar, mülteciler ve mülteci statüsü kazanmak isteyen çocuklar, ülke içinde iç göçe tabi tutulan çocuklar ve güney doğu bölgesinde yaşayan çocuklar ile özellikle yerli sağlık ve eğitim olanaklarına erişebilme imkanlarına göre kırsal kesimde bulunan çocuklar bakımından tam anlamı ile uygulanmamasından kaygı duymaktadır.

30. Komite, ayrımcılığı engellemek ve ortadan kaldırmak için gerekli tedbirleri almasını taraf devlete tavsiye etmektedir. Komite ayrıca, çocuklara yönelik ayrımcılığı izlemek amacıyla uygun derlenmiş verilerin toplanmasını tavsiye etmektedir, bu bağlamda öncelikle yukarıda belirtilen özellikle zor durumdaki gruplara mensup

kişiler, tüm ayrımcılık biçimlerinin sona erdirilmesini amaçlayan kapsamlı planlar geliştirmeyi amaçlayan bir bakış açısı ile ele alınmalıdır.

Yaşama Hakkı

31. Komite, özellikle doğu ve güney doğu bölgelerinde, şehirlere yeni göç etmiş kişiler arasında yaygın olan ve namuslu olmadığından şüphelenilen kadınların yakın aile bireyleri tarafından öldürülmesini içeren “namus (töre) cinayeti” uygulaması ile, yaşama hakkının ihlal edilmesinden büyük endişe duymaktadır, ayrıca bu cinayetlerde mağdurların ve suçluların genellikle küçükler olması da özellikle belirtilmesi gereken bir husustur.

32. Sözleşmenin 2. maddesi (ayrımcılık yapmama), 3. maddesi (çocuğun yüksek yararı), 6. maddesi (yaşama hakkı) ve 19. maddesi (ihlalin her türüne karşı koruma) ışığında ve İnsan Hakları Komisyonu'nun 2001/45 sayılı karar, Özel Raportörün yargı ve hakem kararlarının uygulanmasına ilişkin tavsiyeleri (EC/CN. 4/2001/9, 38-41. paragraflar) ve Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin son gözlemleri (A/52/38/Rev.1, 179 ve 195 nci paragraflar) çerçevesinde Komite, taraf devlete, bu suçlarla etkili bir şekilde mücadele etmesi için mevzuatını gözden geçirmesini ve namus gerekçesi ile işlenen suçlar bakımından uygulanan tüm cezai indirimlerini kaldırarak şekilde yasalarındaki mevcut hükümleri değiştirmesini şiddetle tavsiye etmektedir. Komite ayrıca, doğu ve güney doğu bölgelerinde kızları etkileyen ayrımcı davranışlar ve zararlı gelenekler ile etkili bir şekilde mücadele edebilmek için, dini ve toplumsal liderleri de kapsayacak şekilde etkili duyarlılık oluşturma ve eğitim kampanyaları geliştirmeye ve uygulamaya, bu kampanyalarda yukarıda belirtilen uygulamaların sosyal ve ahlaki bakımdan kabul edilemez olduğunu göstermeye

taraf devleti davet etmektedir. Ayrıca, taraf devlet, hukuku uygulamakla görevli olanlara, “namus cinayeti” tehlikesine maruz bırakılan kızları daha etkili bir şekilde koruma bakış açısı verecek şekilde özel bir eğitim ve kaynak sağlanmalı, bu cinayetlerin takip ve dava edilmesini denetlemelidir.

Çocuğun Görüşlerine Saygı

33. Çocuk Forumu gibi çocuğun katılımını geliştirmeye yönelik bir çok girişim olduğunu belirlemekle birlikte Komite, ülkedeki genel politika ve uygulamaların çocuğun ifade özgürlüğünü teşvik edici olmadığını ve özellikle uygulamada, idari ve adli usul bakımından, yasalarda düzenlendiği durumlarda bile çocukların görüşlerinin genellikle dinlenmediğini tespit etmiştir.

34. Sözleşmenin 12. maddesinin ışığında; çocuğun katılım hakları konusunda toplumun duyarlılığını arttırmak ve ailede, okulda, özellikle de toplumda çocuğun görüşlerinin saygı görmesini sağlamak amacıyla Komite, taraf devlete, özellikle öğretmenler ve sosyal hizmet uzmanlarının yanı sıra toplum liderleri ile sivil toplum örgütlerini de içerecek şekilde sivil toplum katılımı ile çocuklarla çalışan uzmanların yer alacağı şekilde sistematik yaklaşım ve politika geliştirmesini tavsiye etmektedir. Ayrıca, Komite, çocuğun görüşlerinin dinlenmesi ve yerel düzeydekiler de dahil olmak üzere sosyal hizmet kuruluşları, hukuk mahkemeleri ve idari makamlar tarafından çocuğun görüşlerinin dikkate alınması hakkının tanınmasını geliştirmeye taraf devleti davet eder.

4. Kişisel haklar ve özgürlükler

Nüfusa kayıt

35. Komite, 5 yaş altı çocukların yaklaşık yüzde yirmi beşinin (%25) Türkiye'de nüfusa kaydedilmemiş bulunduğunu, ana-babaların nüfusa kaydın öneminin farkında olmamalarından ve/veya özellikle kırsal kesimde

kayıt merkezlerine ulaşımın zor olmasından dolayı doğu ve güney doğu bölgelerinde bu oranın daha da yüksek olduğunu belirlemiştir.

36. Komite, toplumu bilgilendirme kampanyaları gibi araçlarla çocuğu nüfusa derhal kaydettirmenin önemi hakkında tüm toplumda geniş kapsamlı bir duyarlılık geliştirmesini ve doğu bölgesi başta olmak üzere çocuklu tüm ailelerin erişebileceği şekilde nüfus kayıt sistemini gözden geçirmesini taraf devlete tavsiye etmektedir.

Düşünce Özgürlüğü ve Dernek Kurma Hakkı

37. Sendikalar ve sivil toplum kuruluşları üyelikleri de dahil olmak üzere, 18 yaşın altındaki kişilerin derneklere üye olamayacağı hususunu Komite kaygı ile karşılamaktadır. Ayrıca Komite, 1926 tarihli Türk Medeni Kanunu'nun 13. maddesinin, Sözleşme ile ve özellikle Sözleşmenin 12. ve 17. maddeleri ile uyumlu olmayan bir şekilde, çocukların "kişisel (medeni) haklarını kullanma yetkisine sahip olmayacağını" hükme bağladığını büyük bir kaygı ile belirtmektedir.

38. Sözleşmenin 13. ve 15. maddeleri gereğince Komite, taraf devlete, çocukların özgürce dernek kurma, üye olma ve ayrılma olanağına sahip kılınmalarını sağlamasını tavsiye etmektedir; bu olanağın özellikle yasal istihdam edilme yaşına gelenlere, özgürce sendika kurma, üye olma ve ayrılma bakımından tanınması gerekir. Komite, taraf devleti, Sözleşme ile uyumlu bir şekilde, çocukların kişisel hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınması amacıyla mevzuatını gözden geçirmeye teşvik etmektedir.

İşkence veya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulmama hakkı

39. Komite, kendisine ulaşan, çocuklara, özellikle yargılama öncesi gözaltına alınma sırasında yapılan, işkence ve kötü muameleyle ilişkin bildirilmiş bir çok olayda gerçekleşen, çocuğun işkenceye veya diğer

zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulmaması hakkının ihlal edilmesi nedeniyle derin bir endişe duymaktadır. Bunun yanı sıra, bir çok olayda polis ya da jandarma görevi altındayken çocukların başkalarıyla görüşürülmeden tutulduğu, işkence ve kötü muameleden korunmayı sağlayacak şekilde avukat bulundurmaya izin verilmediği ve yasada öngörüldüğü halde, sorgunun savcı önünde yapılmadığı belirtilmiştir. Ayrıca Komite, çocuklara yönelik işkence iddialarının her zaman gereği gibi soruşturulmadığını, suçluların cezalandırılmadığını, böylece cezalandırmanın bulunmadığı bir ortamın yaratıldığı endişe ile gözlemlenmiştir.

40. Sözleşmenin 37 (a) maddesi ışığında ve İşkence Hakkındaki Özel Raportörün tavsiyeleri (E/CN.4/1999/61/Add.1) doğrultusunda Komite, taraf devlete mevzuatının, çocukların görüşürülmeden tutulmasını engelleyecek ve çocuklara yönelik işkence ve kötü muamele iddialarını etkili bir şekilde soruşturacak şekilde uygulanmasını sağlamasını ya da gerektiği taktirde bu görüş doğrultusunda mevcut mevzuatını gözden geçirmesini tavsiye etmektedir. Ayrıca, böyle bir fiil işlemekle itham edilmiş kişilerin, soruşturma süresince fiili görev yerlerinin değiştirilmesini veya görevden el çektilmesini, suçlu bulunurlarsa görevlerine son verilmesini Komite tavsiye etmektedir. Çocuk hakları konularında, hukuku uygulamakla görevli olanların sistematik eğitimlerine devam edilmesi için taraf devlete çağrıda bulunmaktadır. 39. madde uyarınca Komite, işkence ve/veya kötü muamele mağduru çocukların fiziksel ve psikolojik açıdan iyileşmesini güvence altına alacak ve toplumla yeniden bütünleşmelerini sağlayacak uygun önlemler almasını da taraf devlete tavsiye etmektedir.

5. Aile ortamı ve alternatif bakım

Ana-Baba Sorumlulukları

41. Bir çok şehirde Aile Danışma Merkezlerinin yakın zamanda kurulmasını olumlu bir adım olarak değerlendirmekle birlikte; Komite, çocukları yetiştirmeye

yönelik yükümlülüklerini yerine getiren ana-babalara ve vasilere, bilhassa kadının aile reisi olduğu tek ebeveynli aileler bakımından, uygun yardımın sağlanmamasını endişe ile karşılamaktadır.

42. Komite, taraf devleti, ailelere sunulan sosyal yardımı geliştirecek nitelikte etkili tedbirleri alması konusunda teşvik etmektedir; bu yardımın, danışmanlığı ve toplum tabanlı programları içermesi; ayrıca kurumsal bakım altındaki çocuk sayısını azaltmak için ailenin kapasitesinin yükseltilmesini amaçlayan UNICEF ile işbirliği programının tam anlamı ile uygulanır kılınması gerekmektedir.

Aile Ortamından Yoksun Bırakılmış Çocuklar

43. Kurumlarda yaşayan çocuk sayısının; ki bu çocukların yarısı ailelerini etkileyen sosyo-ekonomik sorunlar nedeni ile kurumlara yerleştirilmiştir; yüksekliği konusunda Komite endişe duymaktadır. Bu kurumların bazı durumlarda kötü fiziki koşullar altında bulunduğunu, yeterince eğitim almış ve işe uygun elemanlara şiddetle ihtiyaç olduğunu Komite kaygı ile belirtmekte ve bu nedenle, anılan kurumlardan bazılarının küçük çocuk gruplarından oluşan aile birimleri halinde yeniden teşkilatlandırılmasını memnuniyetle karşılamaktadır. Komite ayrıca, koruyucu aile sisteminin yeterince gelişmediğini ve evlat edinmeye ilişkin yasal düzenlemenin çok sınırlayıcı olduğunu belirtmektedir.

44. Komite, çocukların kuruma yerleştirilmesi sistemini gözden geçirmesini, Sözleşmenin 25. maddesi doğrultusunda, kurumlara yerleştirilen çocukların durumunun düzenli olarak yeniden değerlendirmesini taraf devlete tavsiye etmektedir. Ayrıca taraf devlete, kurumlarda yaşayan çocukların durumunu iyileştirmek amacıyla daha fazla mali ve insani kaynak ayırmasını önermektedir. Sözleşmenin 20. maddesi ışığında, Komite, taraf devleti alternatif bakımı geliştirmeye teşvik

etmekte ve ayrıca yeterli mali destek sağlamayı da kapsamına alacak şekilde koruyucu bakımın niceliğini, niteliğini ve etkin kullanımını arttırmaya yönlendirmektedir. Bunun yanı sıra Komite 21. madde doğrultusunda, taraf devleti evlat edinme sürecini kolaylaştıracak şekilde, evlat edinme hakkındaki yasal düzenlemesini gözden geçirmeye teşvik etmektedir.

Çocuk İstismarı ve İhmali

45. Komite, çocukların cinsel istismarı ve bekaret kontrolü de dahil olmak üzere, ev içi şiddet, kötü muamele ve sömürüyü engelleyecek ve ortadan kaldıracak uygun tedbirlerin, yöntemlerin, kaynakların ve konuya ilişkin verilerin bulunmaması yönündeki kaygısını belirtmektedir. Ayrıca Komite, toplumdaki eğilimin kadınlara ve çocuklara karşı işlenen bu fiilleri bildirmeye yönünde olduğunu, bu fiiller bildirilse bile, her durumda polisin sistematik olarak müdahale etmediğini belirtmektedir. İstismar mağduru çocuklara yönelik hizmetlerin sınırlı sayıda olması da kaygı duyulan başka bir husustur.

46. Komite, Sözleşmenin 19. maddesi doğrultusunda, mevcut uygulamaların kapsamını, boyutlarını ve doğasını anlamasına yardım edecek şekilde, ev içi şiddet, kötü muamele ve cinsel istismar da dahil her tür sömürü hakkında araştırma yaptırmasını taraf devlete tavsiye etmekte; değişen eğilimleri de destekleyici yeterli tedbirler almasını ve politikalar benimsemesini önermektedir. Komite ayrıca, aile içinde cinsel istismar dahil, ev içi şiddet, kötü muamele ve sömürüye maruz kalmış çocuklara ilişkin vakaların, çocuğa duyarlı bir şekilde soruşturulmasını, çocuğun özel yaşamına saygı hakkının korunmasını ve bekaret kontrolünün kaldırılmasını sağlayacak şekilde yasalardaki usul hükümlerinin düzenlenmesini önermektedir. Hukuki süreçte çocuklara destek olma hizmeti sağlayacak tedbirlerin alınması; tecavüz, istismar, ihmal, kötü muamele ve şiddet mağduru çocukların Sözleşmenin 39. maddesine uygun şekilde fiziki ve psikolojik

iyileşmesinin ve toplumla bütünleşmesinin sağlanması gerekmektedir.

Fiziksel Ceza

47. Evde fiziksel ceza uygulamasının kültürel ve hukuki açıdan kabul edilebilir olması ve Ceza Kanunu'nda sadece "aşırı cezalandırma" sayılabilen fiziksel yaralamanın yasaklanması hakkında Komite derin bir endişe duymaktadır. Ayrıca, yasak olduğu halde, fiziksel cezanın okullarda ve diğer kurumlarda uygulanmasını da kaygı ile karşılamaktadır.

48. Sözleşmenin 3., 19. ve 28 (2) maddeleri ışığında Komite, fiziksel cezanın zararlı etkileri hakkında duyarlılık oluşturmaya yönelik tedbirler geliştirmeye ve ailelerde Sözleşme hükümleri ile uyumlu ve çocuğun onuruna yakışır şekilde uygulanabilecek alternatif disiplin yöntemlerini teşvik etmeye taraf devleti yönlendirmektedir. Ayrıca, okullar ve diğer kurumlarda fiziksel cezanın uygulanmasını durduracak etkili yöntemler bulmasını taraf devlete tavsiye etmektedir.

6. Temel Sağlık ve Güvenlik

Özürü Çocuklar

49. Hizmetlerin koordinasyon makamı olarak Özürü İdaresi'nin oluşturulmasını ve eğitim, istihdam ve rehabilitasyon alanlarındaki bazı kurumsal engellerin kaldırılmasını olumlu bir gelişme olarak belirlemekle birlikte Komite, halen kurumlara yerleştirilen özürü çocuk sayısının yüksekliği ve bu çocuklara ayrılan kaynak kıtlığı ve uzman eleman bulunmaması nedeni ile kaygı duymaktadır.

50. Komite, taraf devlete, durumları ve ihtiyaçlarını tam olarak belirlemek amacıyla özürü çocukların durumunu gerekli şekilde izlemeyi sağlayacak tedbirleri almasını tavsiye etmektedir. Ayrıca taraf devlete, özellikle kırsal kesimde yaşayanlar başta olmak üzere özürü çocuklar için programlar ve olanaklar

geliştirmek için gerekli kaynakları ayırmasını ve bu çocukların evde aileleri ile birlikte kalmalarını sağlayacak toplum tabanlı programlar geliştirmesini önermektedir. Özürü Kişilerin Önündeki Fırsatların Eşitlenmesine İlişkin Standart Kuralların (Genel Kurul kararı 48/96) ışığında ve "Özürü Çocukların Hakları" hakkındaki genel tartışma sırasında Komitenin benimsediği tavsiyeler (bkz. CRC/C/69) doğrultusunda Komite, taraf devlete özürülerin topluma katılımını ve diğer çocuklarla aynı eğitim sistemi içinde bütünleşmelerini teşvik etmesini, bu bağlamda öğretmenlere özel eğitim sağlamasını ve okulları kolay erişilebilir kılmasını tavsiye etmektedir.

Sağlık ve Sağlık Hizmetleri

51. Taraf devletin, Çocuk Hastalıklarının Bütünleştirilmiş Yönetimi sistemini benimsemesini, 2000 yılında 35 yeni Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü kurmasını, Sosyal Hizmetler ve Çocuğun Korunması Kurumları ile sivil toplum örgütleri arasında yerel düzeyde çocuklara sunulan hizmetleri geliştirmek amacıyla işbirliğine yönelik protokoller imzalanmasını memnuniyetle karşılamakla birlikte Komite, ana ve çocuk sağlığına ilişkin hususların yetersizliği ve coğrafi bölgeler ile sosyo-ekonomik sınıflar bakımından büyük farklılıklar bulunmasından endişe duymaktadır. Bunun yanı sıra özellikle bebek, çocuk ve anne ölüm oranlarının yanı sıra yetersiz beslenme oranlarının güney doğu bölgesinin kırsal kesimi ile şehirlerin fakir bölgelerinde özellikle yüksek olduğunu belirtmektedir. Komite ayrıca bağışıklama programlarının Türkiye'deki tüm çocukları kapsadığına ve bağışıklama oranlarının özellikle doğu bölgelerde düşük olduğuna dikkat çekmektedir.

52. Komite, bilhassa temel bakım düzeyine odaklanarak ve sağlık bakım hizmetlerini merkezîyetçilikten kurtararak, gerekli kaynakları tahsis etme, ayırım yapmaksızın tüm çocukların sağlık düzeylerini geliştirecek kapsamlı politika ve programlar oluşturma konusunda taraf devlete tavsiyede bulunmaktadır. Özellikle çocuk ölümlerini ve hastalıklarını engellemek amacıyla, doğum öncesi ve doğum sonrası bakım hizmetlerinin geliştirilmesini, ana-babaları çocuk sağlığı ve beslenmesi, anne sütü ile beslenmenin faydaları, hijyen ve çevresel temizlik ve kazaların önlenmesi konularında bilgilendirecek kampanyaların yaygınlaştırılmasını tavsiye etmektedir. Komite, bağışıklama programına ilişkin olarak, bu programın tam ve etkili uygulanmasını sağlamak amacıyla taraf devleti uluslar arası işbirliğine yönelmesi için teşvik etmektedir.

Ergen Sağlığı

53. Komite, yüksek oranlarla gerçekleşen erken yaşta gebelikler, tütün ve uyuşturucu kullanan çocukların ve gençlerin sayısındaki artış, başta frengi olmak üzere cinsel yolla bulaşan hastalık vakalarındaki artış ve gençler arasında giderek artan oranlarda karşılaşılan HIV/AIDS vakaları hakkında duyduğu kaygıyı özellikle belirtmektedir. Ayrıca, başta uyuşturucu bağımlılığını tedavi ve rehabilite etme programları olmak üzere, ruh sağlığı da dahil, gençlerin sağlığı alanına ilişkin programlar ve hizmetlerdeki sınırlılık dikkati çekmektedir. Özellikle okullarda cinsel (üreme) sağlığa yönelik yeterli önleme ve bilgilendirme programlarının bulunmaması da vurgulanması gereken bir husustur.

54. Komite, taraf devlete ruh sağlığı da dahil, gençlerin sağlığına yönelik çalışmalarını geliştirecek tedbirler almasını, özellikle cinsel sağlık ve madde bağımlılığı alanlarına yönelik politika üretilmesini ve okullardaki sağlık eğitimi programını güçlendirmesini tavsiye etmektedir. Cinsel yolla bulaşan hastalıklar ile HIV/AIDS'in olumsuz etkilerini de kapsayacak şekilde,

yeterli politikaları ve programları oluşturabilmek amacıyla, gençlerin sağlık sorunlarının kapsamını anlamak için kapsamlı ve disiplinler arası bir çalışma yapmasını da Komite, taraf devlete önermektedir. Bunun yanı sıra sağlık öğretiminde, bilhassa cinsel sağlık bakımından, eğitim programlarının etkinliğinin değerlendirilmesi, gençlere duyarlı danışmanlık hizmetlerinin geliştirilmesi, erişilebilir bakım ve rehabilitasyon imkanlarının sağlanması ve bu hizmetlerin çocuğun yüksek yarına olduğu taktirde ana-baba onayı olmaksızın verilmesi konularında; yeterli mali ve insani kaynakların da tahsis edilmesini sağlayacak şekilde, başka tedbirler alması hususunda taraf devlete tavsiyelerde bulunmaktadır.

7. Eğitim, Boş Zaman ve Kültürel Etkinlikler

Eğitim

55. Komite, başta kırsal kesimde yaşayanlar olmak üzere kızlar arasında 3. sınıftan sonra okulu terk etme oranlarının yüksekliğini, eğitimin kalitesindeki gerilemeyi ve yeterli katılımı sağlamayan öğretim yöntemlerini; eğitilmiş personelin ve bilhassa büyük metropollerde ve güney doğuda, özellikle sınıflar bakımından olmak üzere donanım eksikliğini kaygı ile belirtmektedir.

56. Sözleşmenin 28. maddesi doğrultusunda Komite, okullara düzenli devamı sağlayacak uygun tedbirleri almaya ve özellikle kızlar arasında görülen okulu terk oranlarını azaltmaya taraf devleti teşvik etmektedir. Taraf devleti, okul öncesi eğitimi sisteme yerleştirme ve çocukların orta öğretim okullarına kaydolmasını güvence altına almaya yönelik daha ileri adımlar atma konularında yüreklendirmektedir. Bunun yanı sıra; eğitilmiş öğretmen sayısını arttırmak, öğretim kalitesini yükseltmek, Sözleşmenin 29 (1). maddesinde belirtilen eğitim düzeyine ulaşabilmek ve Komitenin Eğitimin Amaçları Hakkındaki

Genel Görüşü ile uyumlu olmak için, taraf devleti öğretmen eğitim programlarını kuvvetlendirmeye devam etmesi için teşvik etmektedir.

8. Özel Koruma Tedbirleri

Mülteci Çocuklar

57. Komite, sadece Avrupa ülkelerinden gelen ve mülteci statüsü kazanmak isteyen kişilere mülteci statüsü tanınmasını; bu nedenle Avrupa kökenli olmayan mülteci statüsü arayan çocuklara kendilerini kabul edecek üçüncü bir ülke bulana kadar geçici olarak bu statünün verildiğini, dolayısıyla bu çocukların genellikle eğitim ve sağlık hizmetlerinden yararlanamadığını kaygı ile izlemektedir. Mülteci statüsü kazanmak isteyen ve mülteci durumunda olan çocuklarla ilgilenen görevlilerin çocuk hakları konularında eğitilmemiş olduğunu, bu görevlilerin özellikle yanlarında aile üyeleri bulunmayan çocuklar, aile birleşmesi gereken haller ve ayrıca savaştan etkilenen bölgelerden gelen çocuklar ve travmatik deneyimlerin mağduru olan çocuklar bakımından nasıl bir davranış göstereceklerini bilemediklerini Komite belirlemiştir.

58. Komite, Avrupa harici ülkelerden gelen çocuk mültecilere, mülteci statüsü tanınabilmesi amacıyla taraf devleti, mültecilerin statüleri hakkındaki 1951 tarihli Antlaşmaya ve 1967 tarihli Protokole koyduğu coğrafi sınırlamayı kaldırma konusunu düşünmeye teşvik etmektedir. Ayrıca, bilhassa çocuklarla görüşme yapma teknikleri ve ailelerin yeniden birleşmesini sağlama konuları bakımından, mülteci statüsü arayan çocuklar ve mülteci çocuklar ile ilgilenen görevlilere yeterli eğitimin verilmesini, taraf devlete tavsiye etmektedir. Bunun yanı sıra, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesinin Mülteci Çocukların Korunması ve Bakımı Hakkındaki Tavsiye Kararları doğrultusunda, Komite, taraf devlete geldiği anda özel

destek ve ilgi gereksinimi olan çocukları belirlemek için her türlü çabayı göstermesini ve bu çocuklara yeterli psikolojik yardım sağlanmasını taraf devlete önermektedir. Bundan başka mülteci statüsü arayan bütün çocukların ve mülteci durumdaki çocukların eğitim imkanlarından tam olarak yararlanmasını sağlayacak şekilde tedbirlerin güçlendirilmesi tavsiye edilmektedir.

İç Göçe Tabi Tutulmuş Çocuklar

59. Türkiye’de 1990’lı yıllarda güney doğu bölgesinde meydana gelen yoğun şiddet olayları nedeniyle kendi evlerini terk etmeye zorlanarak, iç göçe tabi tutulmuş çocuk sayısının yüksekliği karşısında Komite duyduğu endişeyi dile getirmiştir. Komite bu kişilerin iskan edilme, sağlık hizmetleri ve eğitim bakımından sınırlı olanaklara sahip bulunduğunu da kaygı ile belirtmektedir.

60. İç Göç Hakkında Yol Gösterici İlkeler (E/CN.4/1998/53/Add.2) çerçevesinde Komite, iç göçe tabi tutulmuş çocukların ve ailelerinin, uygun sağlık, eğitim hizmetlerine ve yeterli iskan edilme imkanlarına erişebilir kılınmalarını güvence altına almasını taraf devlete tavsiye etmektedir. Ayrıca, uygun politika ve programların geliştirilebilmesi amacıyla, taraf devlet ne kadar çocuğun iç göçe tabi tutulduğunu ve bu çocukların ihtiyaçlarının neler olduğunu gösterecek şekilde veri toplamaya ve istatistik hazırlamaya davet edilmektedir.

Ekonomik Sömürü

61. Komite, taraf devletin, başta çalışan çocukların eğitim düzeyini arttırmayı amaçlayan olmak üzere, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ile bir çok protokol imzaladığını bilmektedir. Bununla birlikte, ülkede çalışan çocuklar bakımından halen kesin bir yasal istihdam edilme yaşı sınırlamasının bulunmaması kaygı vericidir; ancak bu bağlamda İş ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının Çalışan Çocuklarla ilgilenecek Birimi altında oluşturulan bir komisyon, bütün çalışan çocukları kapsamına alacak şekilde, “İstihdamda Asgari Yaş ve Çalışan Çocukları Koruyucu Önlemler Hakkında

Kanun” tasarısı hazırlanmaktadır. Ancak bu durum bile iş yaşamına girmiş çocukların sayısının yüksekliği ve özellikle yasal düzenlemelerce daha az korunduğu gözlemlenen tarlada, ev içi işlerde, küçük kuruluşlarda ve sokakta çalışan çocukların çok oluşu karşısında duyulan endişeyi gidermemektedir.

62. Komite, ticari anlamda cinsel sömürü de dahil, çocukların ekonomik sömürünün tüm biçimleri ile mücadele edecek nitelikte ve çocukları koruyacak tedbirler almaya ilişkin mevcut çalışmalarını sürdürmesini taraf devlete tavsiye etmektedir.

Sokaklarda Yaşayan Çocuklar

63. Sivil toplum örgütlerinin katılımı ile, danışmanlık, eğitim ve rehabilitasyon hizmetleri veren bir çok merkezin kurulmuş olduğunu belirlemekle birlikte Komite, sokaklarda çok sayıda çocuğun yaşadığını ve bu çocuklara yardımın genellikle sadece sivil toplum kuruluşları tarafından sağlandığını kaygı ile fark etmiştir.

64. Komite, sokaklarda yaşayan çocuklara yeterli beslenme, giyecek, iskan, sağlık bakımı, mesleki tecrübe ve hayat tecrübesi kazandırma eğitimi de dahil eğitim imkanlarının sağlanmasını ve böylece çocukların tam gelişiminin desteklenmesini gerçekleştirecek mevcut yöntemleri geliştirmesini taraf devlete tavsiye etmektedir. Buna ek olarak taraf devlet, bu çocukların fiziksel ve cinsel sömürüsü ve madde bağımlılığı nedeni ile rehabilitasyon hizmetlerine erişimini güvence altına almalı, çocukları polis sert tutum ve davranışlarından korumalı, çocukların aileleri ile barışıp yeniden bir araya gelmelerine yardımcı olacak hizmetler sunmalıdır.

Çocuk Ceza Adaleti Sistemi

65. Komite, çocuk mahkemelerinin görev alanının 15 yaştan, 18 yaşa çıkarılmasını öneren değişikliği ve Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan “Çocuk Mahkemelerinin Kurulması,

Görevleri ve Usulü Hakkındaki Yasa”yı Sözleşme hükümleri ile uyumlu hale getirmek için başlatılan çalışmayı, her il ve ilçede bulunan Emniyet Müdürlükleri dahilinde çocuk koruma birimlerinin kurulmasını olumlu gelişmeler olarak nitelendirmektedir. Bununla birlikte, Komite, çocuk ceza adaleti hakkındaki ulusal mevzuat ile aynı konuya ilişkin Sözleşme ilkeleri arasındaki önemli çelişkiler nedeniyle endişe duymaya devam etmektedir. Komite, özellikle, cezai ehliyet bakımından asgari yaşı 11 olması, Çocuk Mahkemeleri Kanunu’nun 11-14 yaş arası çocukları kapsamına alması, 15-18 yaş arası çocukların Ceza Kanununa tabi tutulması nedeniyle duyduğu kaygıyı belirtmektedir. Ayrıca, 11-14 yaş arası çocukların bile, Devlet Güvenlik Mahkemelerinin ya da Askeri Mahkemelerin yargı yetkisine tabi suçlar işlemesi veya bu çocukların olağanüstü hal bölgelerinde yaşamaları durumlarında Çocuk Mahkemeleri Kanunu’nun bu çocuklara uygulanmaması büyük kaygı doğurmaktadır. Göz altına alınmanın son çare olarak kullanılmaması ve çocukların uzun süre kimse ile görüşürülmeden tutulması olaylarını içeren pek çok vakanın varlığı, yine derin endişe duyulmasına neden olan durumlar arasında sayılabilir. Bunların yanı sıra Komite, Çocuk Mahkemeleri sayısının çok az olmasından ve hiç birinin doğu bölgelerinde bulunmamasından dolayı sıkıntı duymaktadır. Bunun yanı sıra, yargılama öncesi göz altı sürelerinin uzunluğu, hapis hane koşullarının olumsuzluğu ve göz altı süresi boyunca yeterli eğitime, rehabilitasyona ve topluma yeniden katılmaya yönelik programlar sağlanmaması hakkında duyulan endişe de belirtilmiştir.

66. Komite, taraf devlete mevzuatını ve uygulamalarını; Sözleşmenin özellikle 37., 40. ve 39. maddelerinin yanı sıra Birleşmiş Milletler Çocuk Ceza Adaleti Sisteminin Uygulanması

Hakkında Asgari Standart Kurallar (Beijing Kuralları) ile Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri (Riyad İlkeleri) gibi bu alanla ilgili diğer uluslar arası standartlara tam olarak uygun hale getirmek için yeniden gözden geçirme çalışmalarına devam etmesini; bu bağlamda asgari yasal cezai ehliyet yaşını arttırmayı, 18 yaşına kadar olan bütün çocuklara Çocuk Mahkemeleri Kanunu'nun uygulanmasını güvence altına alarak bu çocuklara tanınan korumayı genişletmeyi ve her ile çocuk mahkemesi kurmak yolu ile bu uygulamayı etkili kılmayı düşünmesini tavsiye etmektedir. Komite, özellikle taraf devlete, göz altı sürelerinde görüşme yaptırılmaksızın geçen zamanın engellenmesi için çocuk suçlularının durumunun gecikmeksizin ele alınması gerektiğini, yargılama öncesi göz altına alma uygulamasının sadece son çare olarak düşünülmesi ve mümkün olan en kısa sürelerle uygulanması ve yasada belirlenenen daha uzun sürmemesi gerektiğini hatırlatmaktadır. Mümkün olduğu taktirde yargılama öncesi göz altına almayı engellemek amacıyla alternatif tedbirlerin uygulanması gerekmektedir. Özgürlüğü kısıtlanmış çocuklar bakımından Komite, taraf devlete Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kurallarını mevzuatına ve uygulamalarına aktarmasını tavsiye etmektedir; taraf devlet bu bağlamda söz konusu çocuklar için kendilerine yapılan tüm işlemler bakımından etkili bir şikayet mekanizması geliştirmeyi ve bu mekanizmayı erişilebilir kılmayı taahhüt etmeli ve çocuk ceza adalet sistemi içindeki çocukların toplumla yeniden bütünleşmesine yardımcı olacak uygun rehabilitasyon önlemlerini güvence altına almalıdır. Son olarak Komite, taraf devlete, diğer kuruluşların yanı sıra bilhassa İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nden, Birleşmiş Milletler Uluslar arası Suç Önleme Merkezi'nden, Çocuk Ceza Adaleti Sistemi Hakkındaki Uluslar arası Ağ'dan ve UNICEF'ten, Birleşmiş Milletler Ceza Adaleti Sistemi Hakkında Teknik Tavsiye

ve Yardıma İlişkin Koordinasyon Paneli aracılığıyla konu hakkında yardım almasını tavsiye etmektedir.

İsteğe Bağlı Protokoller

67. Komite, taraf devleti, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Çocukların Satılmaları, Çocuk Fuhşu ve Pornografisi Hakkındaki İsteğe Bağlı Protokol ile Çocukların Silahlı Çatışmalarda Yer Almaları Konusundaki İsteğe Bağlı Protokole katılmaya teşvik etmektedir.

9. Rapor Verme Sürecindeki Rapor ve Belgelerin Yayılması

68. Son olarak, Sözleşmenin 44. maddesi 6.paragrafı uyarınca Komite, taraf devlete; İlk Raporun, taraf devletçe Komite'ye sunulan yazılı cevapların, Komite ile yürütülen tartışmaların özet kayıtlarının ve Komite tarafından benimsenen sonuç gözlemlerinin toplum tarafından yaygın biçimde edinilmesini sağlamasını ve raporu yayımlamayı düşünmesini tavsiye etmektedir. Sözleşme ve Sözleşmenin uygulanması ile izlenmesi hakkında; sivil toplum kuruluşları ve çocuklar da dahil, hükümet ve toplum içinde genel bir görüş ve duyarlılık oluşturmak amacıyla, belirtilen belgelerin yaygın bir biçimde dağıtılması gerekmektedir.

Sözü edilen madde TMK 14. Maddedir. Orjinal metinde bir yazım hatası olduğu düşünülmektedir.

EK 3. ÇOCUKLAR İÇİN EVET KAMPANYA ÇALIŞMALARI HAKKINDA EKLER

EK 3. 1. ÇALIŞMA GRUPLARI İÇİN ORTAK YAKLAŞIM SİSTEMATİĞİ

EK 3. 2. ÜLKE ÇOCUK POLİTİKASI ÇALIŞTAY VE KONFERANS KATILIMCILARI

TÜRKİYE ÇOCUK POLİTİKASI: ADALET ÇALIŞTAYI KATILIMCILARI		KURUM
1.	Türkay Asma (Gündem: Çocuk! Adalet Alan Danışmanı)	Ankara Barosu Çocuk Hakları Kurulu
2.	M. Onur Yılmaz	Gündem: Çocuk! Derneği
3.	Av. Sabit Aktaş	Ankara Barosu
4.	Prof. Dr. Emine Akyüz	Ankara Üniversitesi
5.	Nurcan Alsancak	İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü
6.	Av. Şahin Antakyaloğlu	Ankara Barosu
7.	Melika Türkan Bağlı	Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi
8.	Ayşe Beyazova (Raportör)	Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi
9.	Berrin Çanlı	Özgürlüğünden Yoksun Gençlerle Dayanışma Derneği
10.	Yüksel Erdoğan	Adalet Bakanlığı Kanunlar Genel Müdürlüğü
11.	Ali Suat Ertosun	Yargıtay 6. Ceza Dairesi
12.	Staj. Av. Dilek Kumcu	Gündem: Çocuk Derneği
13.	Işıl Kılıç	Sincan Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezi
14.	Av. Şükran Kitiş	Ankara Barosu
15.	Mustafa Nargül	Ankara 1. Çocuk Mahkemesi
16.	Aslı Tatlıdil	Ankara Barosu Çocuk Hakları Merkezi
17.	Prof. Dr. Sevda Uluğtekin	Hacettepe Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi Konuk Öğretim Üyesi
18.	Rüveyda Taşkaya (Raportör)	Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Öğrencisi
20.	Gülşah Çilingir (Raportör)	Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Öğrencisi
21.	Meltem Bayram	Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Öğrencisi
22.	Safiye Kılıç	Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Öğrencisi

TÜRKİYE ÇOCUK POLİTİKASI: EĞİTİM ÇALIŞTAYI KATILIMCILARI		KURUM
1.	Doç. Dr. Mesude Atay (Gündem: Çocuk! Eğitim Alanı Danışmanı)	Doğu Akdeniz Üniversitesi
2.	Esin Koman	Gündem:Çocuk! Derneği
3.	Burcu Arık	Eğitim Reformu Girişimi
4.	Adem Arkadaş	Uluslararası Çocuk Merkezi
5.	Prof. Dr. Füsün Akarsu	Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Fakültesi
6.	Melike Çağan	Kamer Vakfı
7.	Serpil Selvi Çınar	Kamer Vakfı
8.	Haktan Demircioğlu	MEB Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri G.M.
9.	Adile Ertekin	MEB. Kız Teknik Öğretim G.M.
10.	Prof. Dr. Nergiz Güven	Çocuk Çocuk Dergisi
11.	Doç. Dr. Kemal İnal	Gazi Üniversitesi
12.	İlknur Kutlukan	Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Gençlik Hizmetleri D. B.
13.	Celal Musaoğlu	Gündem: Çocuk! Derneği
14.	Prof. Dr. Ayla Oktay	Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi
15.	Dr. Latife Özyayın	MEB Okulöncesi Genel Müdürlüğü
16.	Şule Şenol	Alternatif Eğitim Derneği
17.	Dr. Hüseyin Türker	MEB Yükseköğretim Genel Müdürlüğü
18.	Mahmut Turan	MEB Çıracılık ve Yaygın Eğitim G.M.
19.	Serpil Ural	Çocuk Kitapları Yazarı
20.	Muammer Uzunca	MEB İlköğretim Genel Müdürlüğü
21.	Doç. Dr. Sedat Yazıcı	Gaziosmanpaşa Üniversitesi
22.	Seda Yılmaz İnal (Raportör)	AÇEV Ankara
23.	Hacer Sever (Raportör)	Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Öğrencisi
24.	Sinem Şarklı (Raportör)	Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Öğrencisi

TÜRKİYE ÇOCUK POLİTİKASI: SAĞLIK ÇALIŞTAYI KATILIMCILARI		KURUM
1.	Prof. Dr. Şükrü Hatun (Gündem: Çocuk! Sağlık Alanı Danışmanı)	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi
2.	Ezgi Koman	Gündem:Çocuk! Derneği
3.	Prof. Dr. Ufuk Beyazova	Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Pediatri Ana Bilim Dalı
4.	Doç. Dr. Orhan Derman	Hacettepe Üniversitesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Adölesan Ünitesi
5.	Prof. Dr. Selda Hızal Bülbül	Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi
6.	Nilah İldeş	Sağlık Bakanlığı
7	Prof. Dr. Ferhunde Öktem	Hacettepe Tıp Fakültesi Çocuk Ruh Sağlığı ve Hast. AD
8.	Dr. Nilgün Vatandaş	Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Sosyal Pediatri
9.	Necmettin Yemiş	Gündem: Çocuk!/ Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi
10.	Meral Aksu (Raportör)	Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Öğrencisi
11.	Gözde Erdoğan (Raportör)	Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Öğrencisi

TÜRKİYE ÇOCUK POLİTİKASI: SOSYAL HİZMET-SOSYAL YARDIM ÇALIŞTAYI KATILIMCILARI		KURUM
1.	Dr. Bülent İlik (Gündem: Çocuk! Sosyal Hizmet-Sosyal Yardım Alanı Danışmanı)	Başkent Üniversitesi Konuk Öğretim Görevlisi
2.	Emrah Kırımsoy	Gündem: Çocuk! Derneği
3.	Dr. Hakan Acar,	Hacettepe Üniversitesi
4.	Yrd. Doç. Dr. Yüksel Baykara Acar	Hacettepe Üniversitesi
5.	Murat Altuğgil	Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi
6.	Nüket Atalay	YÖRET Vakfı
7.	Zuhal Bayıldran	Adana Sokak Çocukları Derneği
8.	Mustafa Biçen	Ankara Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü
9.	Filiz Birinci	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü
10.	Yaşar Çelebi	Çocuklar Ağlamasın Derneği
11.	Nilgün Kurtuluş Çelen	Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme Derneği
12.	Av. Muharrem ERBEY	Diyarbakır Belediyesi
13.	Caner Esenyel	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Genel Müdürlüğü

14.	Atike Zeynep Kılıç	Eğitim Reformu Girişimi
15.	Doç. Dr. Kasım Karataş	Hacettepe Üniversitesi
16.	Esin Polat	Ankara Valiliği Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
17.	Rıza Sümer	Türkiye Gençlik Federasyonu
18.	Şaylan Uran	Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi
19.	Yıldız Yapar	Devlet Planlama Teşkilatı
20.	İrem Yeniokatan	Türkiye Kızılay Derneği
21.	Seda Emin	Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Öğrencisi
22.	Müjgan Akdağ Beriş	Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Öğrencisi

EK. 3.3. Basın Açıklaması: BU SEFER OYUNUZU ÇOCUKLAR İÇİN KULLANIN

22 TEMMUZ'DA

“ÇOCUKLAR İÇİN ‘EVET!’”

Türkiye Cumhuriyeti 1995'te TBMM'de kabul ettiği Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları'na Dair Sözleşme ile çocuğun evrensel haklarını tüm yasa ve düzenlemelerin üzerinde tutacağını kabul ve taahhüt etmiştir.

Ancak aradan 12 yıl geçmiş olmasına rağmen Türkiye siyaseti bu sözleşmenin ilke ve hedeflerini gündemlerine almış değildir. Almış olmak bir yana yeni bir genel seçimin yaklaştığı bu günlerde bu yönde bir çaba dahi yoktur. Bu vurdum-duymazlığın faturasını maalesef 27 milyonluk bir çocuk nüfusuna sahip ülkemizde her çocuk, hergün ödemektedir.

Siyasi partilerin parti programlarına bakıldığında ülke nüfusunun yarıya yakını oluşturulan çocukların yok sayıldığını söylemek abartı olmayacaktır.

- Pek çok siyasi partinin parti programında çocuğa bakış, evrensel kriterlerle bakıldığında eksik, hatalı ve hatta çocuk haklarının evrensel normlarına aykırı unsurlar içermektedir. Çocuğa bakıştaki

eksikliği temelden anlatır şekilde “suça itilmiş çocuk yerine”, “suçlu çocuk” kavramının kullanılması ya da sokakta yaşayan çocuklara “sokak çocukları” etiketi yapıştırarak sorun alanı ile ilgisiz dilenciler ve evsizlerle birlikte aynı alanda değerlendirilmesi parti programlarında sıkça rastlanır gaflardır.

- Daha vahimi çocuktan bir kere bile söz etmeyen parti programları vardır. Bunun yanında kalan siyasi partilerin çoğu çocuktan 1 kez, sadece eğitim alanında ve genel geçer ifadelerle söz etmektedir.

- İcranın başında bulunan hükümetin 20 sayfa ve yaklaşık 9.000 sözcükten oluşan hükümet programında çocuktan sadece 2 kez söz edilmekte olduğunu görmek son beş yılda sorunların neden çözülmemiş olduğunu anlatmaktadır.

- Uluslararası taahhüt ile yasalarımızın üstünde kabul ettiğimiz “çocuk hakları”na pek çok siyasi parti programında **hiç** yer verilmemiş olduğunu görmek üzücüdür.

Bu tablo toplum olarak çocuğa olan samimiyetsiz ilgimizin siyasete yansımından başka bir şey değildir. Bu durumun ayırım yapmaksızın tüm partiler ve toplumun her kesimi için

utanç verici olduğuna inanıyor ve bu durumu çocuk lehine değiştirmek için tüm toplumun ortak bir irade ile hareket etmesinin şart olduğunu düşünüyoruz.

Türkiye bir an önce kendi çocuk sorunu ile yüzleşmelidir. Bu yüzleşmenin sorumluluğu ise sadece siyasetçilere bırakılmaz.

Bu süreçte Nisan 2007'de başlattığımız **Çocuklar için “Evet” Kampanyası** kapsamında yürüttüğümüz etkinlikler sonuçlarını vermeye başlamıştır. Program bazında olmasa bile 22 Temmuz'a yönelik yayınlanan siyasi parti seçim bildirgelerinde çocuğun lehinde ifadelere daha sıklıkla rastlandığını görmek sevindiricidir. Bu noktadan sonra seçmenin de baskısı ve talebi için içine girdiğinde siyasetçilerin çocuklar için harekete geçmesi kaçınılmaz olacaktır.

Dolayısıyla, **41 Milyon seçmenin her biri seçimlerde verecekleri kararın 27 milyon çocuğun hayatını da belirleyeceğinin farkına varmalıdır. Her seçmen kendi seçimini yaparken aynı anda oy hakkı olmayan bir çocuk için de oy kullandığını bilmelidir.**

VEKİL SEÇME SINAVI...

Gündem:Çocuk! olarak seçmenlere bu kadar önemli bir kararı verirken yardımcı olmak amacıyla adaylara uygulamaları için 10 soruluk bir sınav hazırladık. Bugün tüm seçmenler adına bu soruları siyasetçilerin dikkatine sunuyoruz.

Ve tüm seçmenlerden karşılına çıkan adaylara bu soruları **ısrarla** sormalarını rica ediyoruz. Sorularımızın doğru cevapları www.cocuklaricinevet.org adresinde de yayınlanmaktadır. Lütfen tercihinizi adaylardan bu soruların yanıtlarını aldıktan sonra yapınız.

Ve şimdiden tüm adaylara ve siyasi partilere ise çağrımız şudur:

Bu sınavdan kırık not almak istemeyen bütün adayları ve siyasi partileri

- çocuğa önem ve öncelik vermeye
- çocuğa bakışını çocuk hakları temelinde gözden geçirmeye,
- bu bakışı parti programına yansıtmaya,
- çocuk hakları temelli bir ÜLKE ÇOCUK POLİTİKASI oluşturmaya
- çocuk politikanızı bir an önce kamuoyu ile paylaşmaya çağırıyoruz.

Çocuk hakları lehinde alınan her tavır, atılan her adımı

önemsiyor ve destekliyoruz.

GÜNDEM:ÇOCUK!

Çocuk Haklarını Tanıtma, Yaygınlaştırma, Uygulama ve Uygulamaları İzleme Derneği

25-06-2007

EK. 3. 4. PARTİ PROGRAMLARINDA 'ÇOCUK' İLE İLGİLİ DEĞERLENDİRME

GENEL SEÇİMLER ÖNCESİ, 23 NİSAN'A DOĞRU

SİYASİ PARTİ PROGRAMLARINDA ÇOCUĞUN YERİ

Türkiye'nin 27 milyonluk çocuk nüfusu pek çok ülkenin nüfusundan kat kat fazla. Buna karşın ağır aksak yürüyen eğitim siteminin dışında çocuk hiçbir hizmet alanının ya da düzenlemenin öznesi olarak alınmıyor. Çocuk ne haklarıyla ne de varlığıyla birey olarak kabul edilmiyor. Bu yadsıma çocuğa ilişkin sorunların algılanmasını da çözümlünü de güçleştiriyor.

Toplumun genelinde var olan bu yadsıma kendini siyaset alanında da gösteriyor. Çocuğa ilişkin sorunların çözümünde sorun odaklı yaklaşım oldukça yaygın. Sorun kendini göstermeden onu algılamaya ya da ortaya çıkmasını engellemeye yönelik hiçbir bütünlüklü çaba yok. Çocuğu hakları ve birey olarak varlığıyla tanıyan ve önemseyen, ona değer veren bir yaklaşımın eksikliği kendini pek çok alanda olduğu gibi siyasette de gösteriyor. Çocuklar kendileri için kurulmamış bir dünyada, kendilerini önemsemeyen bir sistemin içinde büyümeye ve kendilerini gerçekleştirmeye çalışıyorlar. İyi niyetli pek çok çaba küçük iyileşmeler sağlasa da bu toplamda çocuk için bir iyiyeye gidişe işaret etmiyor.

Bu tablo içerisinde bir genel seçime daha yaklaşıyoruz. Kasım 2007'de siyasi partiler parti programlarıyla, vaatleriyle seçmenlerin karşısına çıkacaklar. Şimdiye kadarki seçim süreçlerine bakıldığında çocukların seçmen olmamalarından dolayı vaat listesinde hep geri sıralarda kaldığı görülüyor. Bir önceki seçimlerde önümüze gelen parti programlarına bakıldığında da çocuktan

ya hiç söz edilmediği ya çok az söz edildiği, söz edildiği yerlerde de çocuğun topluma ait bir varlık gibi gösterildiği ama haklarının ve gereksinimlerinin dikkate alınmadığı yaygın bir tespittir.

Gündem:Çocuk! olarak 2007 Genel Seçim sürecinde çocukların hak ettikleri şekilde gündemde yer almalarını sağlamak amacıyla başlattığımız **Türkiye Çocuk Politikası Çalışması** kapsamında ve Haziran ayında başlayacak **ÇOCUKLAR İÇİN "EVET" KAMPANYASI** öncesi, siyasi partilerin bir önceki seçimde ilan ettikleri parti programları ve vaatleri içinde çocuğa verdikleri yeri irdeledik. Sonuçta;

GENEL TESPİTLER

- Bazı siyasi partiler parti programlarında bir kez bile çocuktan söz etmemekte, pek çoğunun 1 kez, sadece eğitim alanında ve genel geçer ifadelerle söz etmekte olduğunu yani 27 Milyon çocuğun "es geçilmiş" olduğunu gördük.
- 20 sayfa ve yaklaşık 9.000 sözcükten oluşan hükümet programında çocuktan sadece 2 kez söz edildiğini ve edildiğinde de içerikten yoksun olduğunu gördük.
- Pek çok siyasi partinin parti programında çocuğa bakışın evrensel kriterlerle bakıldığında eksik, hatalı ve hatta çocuk haklarının evrensel normlarına aykırı olduğunu gördük (ör: çocuğa bakıştaki eksikliği temelden anlatır şekilde "suça itilmiş çocuk yerine", "suçlu çocuk" kavramının kullanılıyor olması ya da sokakta yaşayan çocuklara "sokak çocukları" etiketi yapıştırarak dilenciler ve

evsizlerle birlikte aynı alanda değerlendirilmesi... vb).

- Çocuk haklarına pek çok siyasi parti programında hiç yer verilmemiş olduğunu gördük.

- Çocuğun devletin ve toplumun sahip malı olarak algılandığını gördük.

- Uluslararası insan hakları belgelerine genellikle hiç yer verilmemiş olduğunu, bu yer verildiği istisna durumlarda da bu belgelerin isimlerinin yanlış yazıldığını ve içeriklerine hiç değinilmediğini gördük.

Bunlar ve benzeri pek çok tespitten çıkan sonuç siyasetin çocuğu ve onun sorunlarını anlamaktan çok uzakta olduğudur. Çocuğu anlama ve onu haklarıyla bütün bir birey olarak kabul etme çabası ne yazık ki yoktur. Buradan hareketle Türkiye'nin bir ülke çocuk politikası olması gerekliliğini vurgulamak ve bu alandaki yokluğu belgelemek için yaptığımız bu çalışmayı kamuoyu ile paylaşmak istiyoruz. Çocuk Bayramı olarak kutlanan 23 Nisan'ın bunu gündeme getirmek için doğru zaman olduğuna inanıyoruz. Çünkü bu tablo toplum olarak çocuğa olan samimiyetsiz ilgimizin siyasete de yansıdığını ve çocuk sorunu ile yüzleşmek ve çocuğun yüksek yararını gözetten bir toplum yaratmak için köklü bir anlayış değişikliğine gerek olduğunu ortaya koyuyor.

HÜKÜMET PROGRAMINDA ÇOCUĞUN YERİ

"Hükümet etme tekniğini değil hükümet etme mantığını" ortaya koyma iddiasıyla Recep Tayyip Erdoğan tarafından 18 Mart 2003'te TBMM'ye sunulan ve yaklaşık 9.000 kelimedenden oluşan hükümet programına "çocuk" sadece 2 kez konu edilmektedir. Bunun yanında

"muhafazakarlık" vurgusu 15 kez,

"istikrar" kelimesi 13 kez,

"ekonomi" kelimesi 86 kez,

"borç" kelimesi 8 kez,

"ABD" 8 kez,

"AB" 7 kez,

"özelleştirme" 5 kez yer almıştır.

Bu nicel değerlendirmenin ötesinde içeriğe baktığımızda çocuktan söz edilen iki yerde de asıl konunun çocuk olmadığı ve çocuk kavramının örnek olarak ya da başkaca bir konuyu anlatmak için araç olarak kullanıldığını görmekteyiz. Sadece bir yerde "**yoksullar, bakıma muhtaç yaşlılar, çocuklar ve işsizler için özel programlar oluşturulacak, zor durumdaki vatandaşlarımıza, terk edilmiş ve kimsesizlik duygusu yaşatılmayacaktır**" denmektedir ki bu hükümetin çocuğu ve sorunlarını anlamaktan ne kadar uzak olduğunun göstergesidir. Yani AKP hükümet programında çocuktan aslında neredeyse hiç söz etmemektedir. Çocuktan söz etmeyen bir program içinde çocuk haklarından, çocuğun değerinden, çocuğun yüksek yararının önceliğinden söz edilmesi zaten beklenmemektedir.

AKP Hükümet Programı kadar seçim öncesi seçmenlere ilan edilen Parti Programı ve Seçim Beyannamesi de çocuğa bakış açısından aynı derecede sorunludur.

- 87 sayfa ve 17.000 kelimedenden oluşan seçim beyannamesinde çocuk kelimesi 8 defa kullanılmaktadır. Bu kullanımların içeriğine bakıldığında hiçbir bütünlük ve bağlam olmaksızın yer verildiğini, sadece bir kere sağlık alanında,

6 kere eğitim alanında ve bir kez de çocuk işçiliği konusunda çocuk kelimesinin kullanıldığı görülmektedir. Bu alanlar dışında çocuktan söz edildiği görülmemektedir. Bunun yanı sıra çocuk haklarından ya da çocuğa yaklaşım ile ilgili bir ilkesel yaklaşımdan da söz edilememektedir.

- Bir diğer parti dokümanı olarak incelenebilecek Parti Programı'nda çocuğa yaklaşımda bir fark görülmemektedir. Hatta programda 2 yerde sokakta çalışan ya da yaşayan çocuklara "sokak çocuğu" etiketi yapıştirılarak ayrımcılık yapıldığı belirlenmiştir. Ayrıca "çocuk hakları"ndan bu belgede de söz edilmemektedir.

DİĞER SİYASİ PARTİ PROGRAMLARINDA ÇOCUĞUN YERİ

Hükümet dışındaki partilerin durumları da AKP'den hiç farklı değildir. Yani "çocuk" sadece hükümet tarafından değil siyasi ortamının tümü tarafından aslında toplum tarafından göz ardı edilmektedir. Bu çerçevede mecliste yer alan partilerin 2002 Genel Seçim öncesi ilan ettikleri parti programlarına bakıldığında ortaya çıkan tablo umut kırıcıdır.

CHP PARTİ PROGRAMINDA ÇOCUĞUN YERİ

"Yeni bir toplum öngörüsü" olma iddiası ile 2002 Genel Seçimi sırasında seçmenin değerlendirmesine sunulan CHP Parti Programı incelendiğinde;

80 sayfa ve yaklaşık 30.000 kelimedenden oluşan CHP Parti programında çocuktan 40 yerde söz edildiği görülmektedir. Ancak kullanımların pek çoğu genel geçer ifadeler

olup, çocuğa yaklaşıma dair bir ifade bulunmamaktadır. Sadece bir yerde çocuk haklarından söz edilmekteyse de burada da **Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi**'nin tam adı "**Çocuk Hakları Bildirgesi**" olarak yanlış yazılmıştır. Yine bir diğer yerde **BM Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi** ile birlikte "**Avrupa İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi**" diye bir belgeden söz edilmektedir. Oysa ilan edilmiş böyle bir belge bulunmamaktadır. Bu da göstermektedir ki bu belgelerin sözü edilse bile insan hakları ya da çocuk hakları kavramı yeterince içselleştirilememiştir. Bu kavramlar programda ne yazık ki içerikten yoksun bir halde yer almaktadır. Bunun bir diğer kanıtı "suça itilmiş çocuklar"dan iki yerde "suçlu çocuk" şeklinde söz edilmesidir. Oysa "suçlu çocuk" ifadesi çocuk adalet sistemi kurgusunda çocuğa çarpık bakışı gösteren yanlış bir ifadedir. Bu ifade ve parti programının tümü değerlendirildiğinde CHP'nin de çocuk sorununa çok uzak olduğunu ortaya çıkmaktadır.

ANAP PARTİ PROGRAMINDA ÇOCUĞUN YERİ

Yaklaşık 4000 kelimedenden oluşan ANAP Parti Programı'nda çocuk kelimesi 1 kez ve sadece eğitim başlığında geçmektedir. Bunun dışında çocuk haklarına, çocuğun sorunlarına programda yer verilmemiştir.

SHP PARTİ PROGRAMINDA ÇOCUĞUN YERİ

15 sayfa ve 5000 kelimedenden oluşan SHP parti programında çocuk kelimesi 2 kez geçmektedir. Bu ifadelerden birisi yetişkinlerin çocuklarına istediği adı koyabilmesini düzenlemeyi vaat etmekte bir diğeri ise çocuklara özel bir yaklaşımı belirtmekten çok uzak, çocukların ihtiyaç ve sorunlarının hiç

bağdaşmadığı yaşlı ve özürlü bireylerle birlikte değerlendirmektedir. Çocuk Hakları ise SHP'nin parti programına almaya değer gördüğü konular arasında yer alamamıştır. Dolayısıyla çocuk SHP parti programında da es geçilmiştir.

DYP PARTİ PROGRAMINDA ÇOCUĞUN YERİ

DYP'nin 2001 yılında dönem Genel Başkanı imzası ile ilan ettiği II. Demokrasi Programı partinin o dönemden bu yana yazılı ilan edilen en kapsamlı belgesidir. Bu belgede çocuktan hiç söz edilmemiştir.

MHP PARTİ PROGRAMINDA ÇOCUĞUN YERİ

Yaklaşık 14000 kelimedenden oluşan parti programında çocuk 13 kez konu edilmiştir. Söz edildiği yerlerin çoğunluğu eğitim konusundadır. Program içinde yer alan ifadelerde çocuğa bakış irdelendiğinde ise; o "milli motiflerle zenginleştirilmiş çocuk kitapları, çizgi filmler" vb "terbiye edici" eserlerin geliştirilmesinden

o "topluma zarar vermeyecek hal ve hareketleri" öğreten bir eğitimden söz edildiği görülmektedir.

Çocuğu terbiye edilmesi gereken bir varlık olarak gören bir anlayış çoktan terk edilmiş olması gereken bir anlayıştır. Bunun dışında, Çocuk Hakları, MHP Parti Programında sadece bir yerde ve bağlamdan yoksun bir şekilde "kadın ve çocuk hakları" başlığında konu edilmekte ancak hiçbir ayrıntı verilmemektedir.

ÖDP PARTİ PROGRAMINDA ÇOCUĞUN YERİ

11.000 kelimedenden oluşan parti programında çocuktan 20 kez söz

edilmektedir. Diğer partilerden farklı olarak "çocuk haklarıyla çocuktur" başlığı altında çocuğa bakış ve çocuk hakları alanında yapılacaklar sıralanmıştır. Ancak -meli, -malı şeklinde sıralanan talepler bir programdan çok dilek ve istek bildirmekte olup, çocuk sorununun kavrandığına dair bir açılım program dahilinde bulunmamaktadır.

GENÇ PARTİ PARTİ PROGRAMINDA ÇOCUĞUN YERİ

Genç Parti "Manifesto" adını verdiği bildirgesinde çocuğa sadece 1 kez ve eğitim başlığı altında yer vermiştir.

SAADET PARTİSİ PARTİ PROGRAMINDA ÇOCUĞUN YERİ

13000 kelimedenden oluşan parti programında çocuk kelimesi 6 kez geçmektedir. Ancak Saadet Partisi Parti Programı'nda da sokakta yaşayan ya da çalışan çocuklar iki yerde "sokak çocuğu" gibi bir ifade ile etiketlenmekte, çocukların sokakta yaşaması "manevi bağların zayıflamasına" bağlanmaktadır. Az sayıda geçen "çocuk" ifadeleri irdelendiğinde;

o "Kadının çalışarak aile bütçesine katkıda bulunması ve kendisini geliştirmesinin bedeli, çocuklarını ve ailesini ihmal olmamalıdır" ya da

o "Yüksek zekalı çocukların tespiti ve özel eğitim almaları sağlanacaktır" benzeri çocukla doğrudan ilgisi olmayan ya da önceliği yanlış belirlenmiş sorunlar üzerinden ele alan yaklaşımlar dikkat çekmektedir.

DSP PARTİ PROGRAMINDA ÇOCUĞUN YERİ

Yaklaşık 30.000 kelimedenden oluşan seçim bildirgesinde çocuk kelimesi ağırlık olarak eğitim ve korunma konularında olmak üzere 35 kez kullanılmıştır. Ancak çocuk haklarından hiç söz edilmediği için çocuğa yaklaşım temellendirilememiştir. Sözü edilen konuların hemen hepsi 57. hükümet döneminde yürütülen faaliyetlerin tasviri ve sürdürülme taahhüdüdür.

EK 3.5. VEKİL SEÇME SINAVI VEKİL SEÇME SINAVI (VSS)

Süre: Bugünden itibaren 26 gün (22 Temmuz 2007 sabahına kadar)

Uyulması gereken kurallar: Soruların yanıtlarını bulmaya çalışırken Çocuk Hakları alanında çalışan sivil toplum kuruluşlarından ve uzmanlardan yardım almak ve **Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme**'den (Çocuk Hakları Sözleşmesi) kopya çekmek serbesttir.

Cevap anahtarına ayrıca www.cocuklaricinevet.org adresinden de ulaşabilirsiniz.

Soru-1: Kimdir “çocuk”?

- A) Bir an önce büyümesi ve yetişkin gibi davranması beklenen insan ufağıdır.
- B) Tam ve sağlam olarak doğduğu andan itibaren rüştünü ispat edinceye kadar ki hakiki şahıstır.
- C) Bugünün küçüğü yarının büyüğüdür.
- D) Çocuklar bizim geleceğimizdir.
- E) Hiçbiri

Cevap:

Doğru cevap “E” şıkkıdır.

Sahip olduğu tüm olanak ve dezavantajlarla, vazgeçilmez haklara sahip yaşı 18 altında olan tüm bireyledir.

Çocukla ilgili politika üretirken onu haklarıyla tam bir birey olarak tanımak çok önemlidir. Siyasetimizde ise çocuğu terbiye edilmesi gereken ve bir an önce büyümesi gereken topluma ait bir varlık olarak gören geleneksel yaklaşım çok ağır basmaktadır. Siyasetçilerin daha çok yetişkinler ile ilgilenmesinin nedeni de budur. Siyasetçiler çocuk sorununu anlayabilmek ve çözüm yolunda ilerleyebilmek için öncelikle çocuğun kim olduğunu bilmelidirler.

Soru-2:

Çocukların neden hakları vardır? Bu haklar neden evrenselidir?

- A) Su küçüğün söz büyüğüdür. Dolayısıyla çocukların hakları yetişkinlerin izin verdiği kadardır. Çocuğu çok şımartmamak gerekir. Evrensel olan da budur.
- B) Çocuk hakları yoktur. Olsa da bizi bağlamaz. Evrensel falan da değildir.
- C) Eti senin kemiği benim. Çocuğun hakkı da budur hukuku da...
- D) Çocuk Hakları, dış mihrakların bir oyunudur, batı kültürünün bir dayatmasıdır.
- E) Hiçbiri

Cevap:

Doğru cevap “E” şıkkıdır.

Çocuk hakları, insan haklarıdır. İnsan Hakları insanların insan olmaktan dolayı sahip olduğu olanaklarını gerçekleştirmesi önündeki tüm engelleri kaldırmak ve insan onurunu korumak için her insana **borçlu olunan muameledir**. Bu muamele talebi ayırım yapılmaksızın her insan için geçerlidir. Bu sebeple de evrenselidir.

Çocukların ise insan olmanın yanında çocuk olmalarından dolayı bazı ayrıcalıkları ve dezavantajları vardır. Çocukluk dönemi, bireyin kendisini gerçekleştirmesi için bir fırsatlar dönemidir. Bu dönemde kişiye sunulan olanaklar hayatının diğer her döneminden daha değerlidir. Bu ayrıcalığın bireyin lehine işleyebilmesi için çocuk hakları insan haklarından ayrı olarak tanımlanmıştır. Bunun yanı sıra çocukların yetişkin insanlara göre bazı dezavantajları da vardır. Çocukların gelişimlerini tamamlamamış olmalarından dolayı sahip oldukları bilişsel ve fiziksel dezavantajları sebebiyle daha fazla korunmaya, gözetilmeye ihtiyaçları vardır. Sahip oldukları dezavantajların bireyin kendisini gerçekleştirmesi önünde engel olmaması için çocuklara özel haklar tanımlanması gereği doğmuştur. Buradan yola çıkarak özetle şöyle söylenebilir;

Çocuk Hakları; Evrensel İnsan Hakları'nın çocuklar için özel gerektirdikleridir.

Soru-3:

Türkiye Cumhuriyeti, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni ne zaman imzalamıştır? Türkiye bu sözleşmeyi imzalayarak nasıl bir taahhüdün altına girmiştir? (Sözleşme imzaladığından bu yana geçen zamanda siz ve (varsa) adayı olduğunuz siyasi partiniz bu taahhütlere parti programında ve seçim bildirgesinde yer vermiş midir?)

- A) Dün dündür, bugün bugündür.
- B) Çocuklar bizim geleceğimizdir. Gereği neyse yapılacaktır.
- C) Bu konulardaki sorularınızı

kadın kollarımıza yöneltiniz. Bunlar bizim işimiz değil. Biz ciddi konularla ilgileniyoruz.

D) Bu sözleşme dış mihrakların bir oyunudur, batı kültürünün bir dayatmasıdır. İmzalayanları bağlar, bizi bağlamaz.

E) Türkiye, Sözleşmeyi 14 Eylül 1990 tarihinde imzalamış ve 9 Aralık 1994 tarihinde onaylamıştır. Türkiye bu sözleşmeyi onaylamakla sözleşme hükümlerinin tüm ulusal hukuk mevzuatının üstünde olduğunu da kabul etmiştir.

Cevap:

Doğru cevap "E" şıkkıdır.

BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ya da yaygın adıyla **BM Çocuk Hakları Sözleşmesi**, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 20 Kasım 1989 tarih ve 44/25 sayılı Kararıyla kabul edilip imza, onay ve katılıma açılmıştır. Sözleşme 49. maddeye uygun olarak 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, Sözleşmeyi 14 Eylül 1990 tarihinde imzalamış ve 9 Aralık 1994 tarihinde onaylamış ve Resmi Gazete'de yayınlayarak yürürlüğe koymuştur.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, 54 Madde'de insanların yaşamlarının ilk 18 on sekiz yılı için sahip oldukları hakları belirler ve Sözleşmeye taraf olan ülkelere çocuk haklarının yaşama geçirilmesi konusunda yükümlülükler verir. Türkiye bu sözleşmeyi onaylamakla sözleşme hükümlerinin tüm ulusal hukuk mevzuatının üstünde olduğunu da kabul etmiştir. Bu kabul, yasal mevzuatın bu Sözleşme hükümleri ile çeliştiği durumlarda Sözleşme hükümlerinin geçerli olduğu ve ilgili tüm yasa ve yönetmeliklerin Sözleşme ile uyumlu hale getirilmesi gerektiği anlamına gelir.

Soru-4:

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde çocuğa yaklaşım nasıl tanımlanmıştır?

(Sizin ya da (varsa) adayı olduğunuz partinin programında ya da seçim bildirgesinde çocuğa yaklaşım nasıl tanımlanmıştır?)

- A) Eti senin kemiği benim. Biz bunu bilir bunu söyleriz.
- B) Çocuk; çok seversen bahtsız , çok söylersen arsız aç bırakırsan hırslı olur.
- C) Çocuk dediğin; "yapma" deyince yapmaz, "yat" deyince yatar.
- D) Su küçüğün söz büyüğüdür.
- E) Dayak cennetten çıkmadır. Babanın vurduğu yerden gül biter.
- F) Çocuk dediğin; çok soru sormaz, karşılık vermez.
- G) Hiçbiri

Cevap:

Doğru Cevap "G" şıkkıdır.

Sözleşme, doğrudan ya da dolaylı olarak çocukları ilgilendiren bütün etkinliklerde '**çocuğun yüksek yararı**' temel alınmasını şart koşar. Bu nedenle toplum yaşamı içindeki tüm faaliyetler ve toplumsal düzen **çocuğun yüksek yararını** gözetilerek yapılandırması gerektiğini hükme bağlar.

Ancak maalesef siyasi partilerin hiçbir parti programlarında ya da seçim bildirelerinde çocuğun yüksek yararından ya da hakları ile bir birey olarak kabul edilmesi gerekliliğinden bahsetmemektedir. Çocuklar doğrudan ya da dolaylı ilgili oldukları hiçbir konunun öznesi olarak ele alınmamakta muhatap kabul edilmemektedirler.

Soru-5:

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin ilkeleri nedir?

(Siz ve (varsa) bağlı bulunduğunuz parti bu ilkelere parti programında ve/veya seçim bildirgesinde nasıl yer vermektedir?)

- A) Yaşama ve gelişme ilkesi
- B) Korunma ilkesi
- C) Ayrımcılığa uğramama ilkesi
- D) Katılım ilkesi
- E) Hepsi

Cevap:

Doğru cevap "E" şıkkıdır.

Sözleşmede tanımlanan, çocukların "çocuğun yüksek yararı" temelinde insan haklarına uygun bir yaşam sürebilmesi için temel alınması gereken ilkeler şunlardır:

• **Yaşama ve Gelişme İlkesi:** Yaşamak, her çocuğun temel hakkıdır ve herkesin ilk görevi çocukların yaşamını korumaktır. Her çocuk, içinde bulunduğu durumun geliştirilmesi, toplumun etkin ve sorumlu bir üyesi haline gelebilmesi için ayrılan kaynaklardan yararlanma hakkına sahiptir. Bu ilke çocuğun biyolojik ve psikolojik bütünlüğüne dokunulmamasını ve kendini tam anlamıyla gerçekleştirmesi önündeki tüm engellerin kaldırılmasını gerektirir.

• **Korunma İlkesi:** Çocukların en iyi biçimde yaşamalarını ve kendilerini tam anlamıyla gerçekleştirebilmelerini tehlike altına sokan durumlardan korunmaları gerekmektedir. Çocukların korunması konusunda, çocukla ilgili tüm kişi ve kurumların görev ve

sorumluluğu bulunmaktadır. Bu ilke çocuğun çocuk olmaktan dolayı sahip olduğu fiziksel ve bilişsel dezavantajlarının çocuğun kendini gerçekleştirme önünde engel oluşturmasının engellenmesini gerektirir.

• **Ayrım Gözetmeme İlkesi:** Çocuk hakları da tüm insan hakları gibi evrensel ve istisnasız bir şekilde tüm çocuklar için talep edilmelidir. Çocuğun kendisinin ya da ana babasının ırkının, renginin, etnik kökeninin, inancının, ana dilinin, cinsiyetinden dolayı ayrımcılığa uğrasa engellenmelidir. Sözleşmeye taraf olan devletler, hiçbir ayırım yapmadan bütün çocukların sözleşmede yer alan haklarını tanıy ve taahhüt ederler.

• **Çocukların Katılımı İlkesi:** Çocukların kendilerini doğrudan ya da dolaylı ilgilendiren tüm konularda görüşleri alınmalıdır. Büyüklerin çocukları dinleme, onların fikirlerini öğrenme ve onlara saygı gösterme sorumluluğu vardır. Çocuğun katılımı ilkesi çocukların kendilerini geliştirme ve ifade etmesi önündeki tüm engellerin kaldırılmasını gerektirir.

Uluslararası Sözleşmeler onaylandıkları tarihten itibaren ulusal yasa ve hükümlerin üzerinde yer alır. Devletin kendi yasalarında Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin aksine bir madde varsa, o madde değil, Çocuk Hakları Sözleşmesi'ndeki maddeye göre davranılır. O halde çocukları ilgilendiren tüm konularda Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi temel referanstır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin dünyanın hemen hemen bütün ülkeleri tarafından onaylanması insanlık açısından önemli bir başarıdır. Çünkü Sözleşmeyi onaylayan ülkeler, kendi çocuklarının haklarını gözetmek üzere

taahhüt ettikleri yükümlülükleri yerine getirmeye çalışırlar.

Soru-6:

Türkiye'nin bir ülke çocuk politikasına ihtiyacı var mıdır? Neden?

(Adayı olduğunuz siyasi parti, parti programında ve/veya seçim bildirisinde bir çocuk politikasından bahsetmekte midir?)

A) Yoktur. Çünkü çocukların oy verme hakkı da yoktur.

B) Yoktur. Çünkü onlar için en iyisini biz büyükler biliriz.

C) Yoktur. Çünkü onlar daha çocuk, politika ile işleri olmaz.

D) Olsa da olur olmasa da olur.

E) Vardır. Çünkü 27 Milyon çocuğun sorunlarını tek tek çözmek mümkün değildir. Bu ancak Çocuk Hakları temelli kapsamlı bir ülke çocuk politikası ile mümkündür.

Cevap:

Doğru cevap "E" şıkkıdır.

27 Milyon çocuğun sorunlarını tek tek çözmek mümkün değildir. Bu ancak Çocuk Hakları temelli kapsamlı bir ülke çocuk politikası ile mümkündür. Çocukluk dönemi, yaşam içinde insanoğlunun kendini gerçekleştirmek için sahip olduğu olanakları en yoğun şekilde kullanabileceği bir fırsatlar dönemidir. Her çocuk doğumundan başlayarak kendisi için kocaman bir dünyayı baştan kurar. Her çocuğun insan olmaktan dolayı sahip olduğu bir potansiyeli vardır. Bu potansiyeli ne derece iyi kullanabilirse o derece kendini gerçekleştirebilir. Devletin görevi en genel anlamda çocuğun kendini gerçekleştirme önündeki

tüm engelleri kaldırmak ve evrensel değerlere sahip bir birey olarak yetişkinliğe adım atabilmesini sağlamaktır. Yani çocuğun sahip olduğu olanakları en üst seviyede kullanabilmesini sağlamaktır. Çocukluk ihmal edilmeyecek kadar önemli bir dönemdir ve değerlidir ve sadece eğitim sorununa indirgenemez. Hayatın her alanının çocuğun hak ve ihtiyaçları düşünülerek planlanması gerekir. Eğitimle birlikte, adalet sistemi de, sağlık sistemi de, sosyal hizmet sistemi de çocuk hakları temelli yapılandırılmalıdır. Bunun sağlanabilmesi ise devletin çocuğa bakışının çerçevesini çizmesi ve tüm unsurlarına referans ilkeler sunması gerekir. Burada ilkeler BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin ilkeleri olmalıdır. Bu ilkeler ışığında devlet yapısı masaya yatırılmalı bu ilkelerin hayata geçmesi ile ilgili engeller ve olanaklar tespit edilmelidir. Ve ardından çocuğu doğrudan ya da dolaylı olarak ilgilendiren tüm düzenlemeler çocuk hakları temelinde yeniden yapılandırılmalıdır. Ülke Çocuk Politikası işte bu ilkeler ile uygulama arasındaki yol haritasını çizmek için gereklidir.

Soru-7:

Türkiye'deki 27 Milyona yakın sayıdaki çocuğun en önemli ortak sorunu nedir? (Bu soruna sizin ve (varsa) aday olduğunuz partinizin çözüm önerisi nedir?)

- A) Çocuk istismarı
- B) Sokakta yaşayan çocuklar
- C) Eğitim
- D) Yoksulluk
- E) Hiçbiri

Cevap:

Doğru cevap "E" şıkkıdır.

Bu siyasetçiler için tuzak bir sorudur. Maalesef hemen hemen bütün adaylar bu tuzağa düşecektir ve her siyasetçi bu soruya farklı farklı cevaplar verecektir. Yoksulluk diyenler de olacaktır, eğitim diyenler de; toplumsal gerilim yarattığı psikolojik etkilerden de bahsedeceklerdir, kurumlardaki çocukların yaşadığı şiddetten de; tecavüze uğrayan bebekleri ya da organ mafyasının kaçırdığı çocukları ilk sıraya koyanlar da olacaktır. Soruyu yönelttiğiniz aday kadar çeşitli cevaplar alacaksınız bu soruya. Oysa asıl sorun cevapların bu kadar çeşitli olmasıdır. Türkiye'deki 27 milyon çocuğun pek çok sorunu vardır ama en önemli sorunu tek tek sorunları çözmeye uğraşan ve bunu Çocuk Hakları temelinde değil de kendi bakış açısının öncelikleri ile yapmaya çalışan siyasetçilerdir. Bu çerçevede bu sorunun doğru cevabı şöyle olmalıdır:

Türkiye'deki 27 milyona yakın sayıda ki çocuğun en önemli sorunu onların sorunlarını ve bütüncül bir ülke çocuk politikasının gerekliliğini anlamayan siyasetçilerdir. Yani siyasetçilerin çocuğu esgeçmesidir.

Şu cevap da doğru kabul edilebilir:

Türkiye'deki 27 milyona yakın sayıda ki çocuğun en önemli sorunu bir ülke çocuk politikamızın olmayışıdır.

Soru-8:**Çocukla ilgili konular siyasi partinin gündemlerinde hangi başlıklar altında ve nasıl yer almaktadır?**

(Mevcut tablo çocuk sorununu anlamak için yeterli midir? Siz ve (varsa) aday olduğunuz siyasi parti çocuk konusunu nasıl değerlendirmektedir.)

A) "yoksullar, bakıma muhtaç yaşlılar, çocuklar ve işsizler için özel programlar oluşturulacak, zor durumdaki vatandaşlarımıza, terk edilmiş ve kimsesizlik duygusu yaşatılmayacaktır"

B) "Milli motiflerle zenginleştirilmiş çocuk kitapları, çizgi filmler yaptırılacaktır."

C) Suçlu çocukların cezalarının infaz sistemi yeniden düzenlenecektir.

D) "Yüksek zekâlı çocukların tespiti ve özel eğitim almaları sağlanacaktır"

E) Hepsi

Cevap:

Doğru Cevap "E" Şıkkıdır.

Siyasi parti programlarında az sayıda yerde çocuktan bahsedilmektedir. Çocuk kelimesinin hiç geçmediği parti programları dahi vardır. Az sayıda yerde çocuktan bahsedilirken ise genellikle bağlamından kopuk ya da sorunu kavramaktan uzak kapsamsız ifadeler yer bulmaktadır. A şıkkında yer alan ifade 2002-2007 AKP Hükümet programında çocuk kelimesinin geçtiği 2 paragraftan birisinden alınmıştır. Çocuk konusunun geçtiği diğer paragrafta ise çocukların geleceği için anayasanın değiştirilmesi gerektiği ifade edilmektedir ki bu da doğrudan çocuk sorununun işlenmediği bir ifadedir. Aynı ifade AKP Parti programında da bulunmaktadır. B şıkkındaki alıntı MHP parti programından yapılmıştır. C şıkkında bulunan "suça itilmiş çocukları", "suçlu çocuk" ifadesi ile tanımlayan metin CHP Parti programından alıntılanmıştır. D şıkkında 13000 kelimele parti programında çocuk kelimesini 6 kez kullanan Saadet

Partisi'nin çocuk sorunu anlamaktan ne derece uzak olduğunu göstermektedir.

Parti programları bunlara benzer bir çok örnekle doludur. Nisan ayından bu yana yürüttüğümüz çalışmalar sonucunda son günlerde yayınlanan siyasi parti seçim bildirgelerinde çocuğun lehine ifadelerde niteliksel ve niceliksel artış tespit edilmektedir. Bu noktadan sonra seçmenin de baskısı ve talebi için içine girdiğinde siyasetçilerin çocuklar için harekete geçmesi kaçınılmaz olacaktır.

İdeal olan ise bütün partilerin ilgili alanlarda (eğitim, adalet, sağlık ve sosyal hizmet vb.) geçen bahislerin yanında çocuk hakları temelinde çocuğa bakışlarını ortaya koyacakları, çocuk sorununa nasıl yaklaştıklarını ve bu konudaki bütüncül politikalarının ne olduğunu ifade edecekleri bir Çocuk Politikası başlığının bulunması olurdu.

Soru-9**Çevrenizdeki çocuklara nasıl bir ülkede yaşamak istediklerinizi hiç sordunuz mu?**

A) Evet

B) Hayır

Cevap:

Öncelikle seçmenlerin bu soruyu hem kendilerine hem adaylara sorması beklenmektedir. Çünkü bu sorunun yanıtı sadece adayları ilgilendirmiyor.

Bu soruyu kendinize ya da adaylara sorduğunuzda genellikle alacağınız cevap "Hayır" olacaktır. Çünkü biz yetişkinler genellikle onlar için en iyisini bildiğimizi düşünürüz. Oysa çocuklar da buldukları

yerden içinde yaşadığımız dünyayı ve toplumu değerlendirirler. Fikirleri vardır ve en az bir yetişkininki kadar değerlidir ve dikkate alınması gerekir.

Mevcut seçim sistemimiz 18 yaşının altındaki bireylere doğrudan oy kullanma hakkı vermemiştir ancak bu onların bu sürecin dışında bırakılmalarını haklı çıkarmaz. Gündem: Çocuk! olarak seçmenlere önerimiz oy vereceğiniz partiyi ya da adayı belirlemeden önce çocuklarınıza nasıl ülkede yaşamak istediklerini sorun. Onların da fikirleri olduğunu ve çoğu zaman olaylara biz yetişkinlerden daha duru bakabildiklerini göreceksiniz.

Adaylara önerimiz ise seçim kampanyaları süresince kendilerine oy verme hakları olmasa bile çocukların da görüşlerini almanın yollarını bulsunlar. Siyasetin bu yaratıcılıktan yoksun kısır döngüsünü kırmalarında çocukların fikirleri size yol gösterecektir.

Ve son soru:

Toplumun oy verme hakkı olmayan %40'ını oluşturan çocukların görüşünün dikkate alınmadığı bir seçim için "demokratik" demek mümkün müdür?

Cevap:Bu sorunun cevabını size bırakıyoruz.

EK 3. 6. TÜRKİYE ÇOCUK POLİTİKASI İÇİN TALEP ÇAĞRISI

ÜLKE ÇOCUK POLİTİKASI İÇİN TALEP

ARTIK ÇOCUKLARI GÖRMEZDEN GELMEYİN!..

Türkiye Cumhuriyeti 1995'te onayladığı **Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi** ile çocuğun evrensel haklarını tüm yasa ve düzenlemelerinin üzerinde tutacağını kabul ve taahhüt etmiştir.

Ancak aradan 12 yıl geçmiş olmasına rağmen Türkiye siyaseti bu sözleşmenin ilke ve hedeflerini gündemlerine almış değildir. Almış olmak bir yana yeni bir genel seçimin yaklaştığı bu günlerde bu yönde bir çaba dahi bulunmamaktadır. Siyasi partiler ne programlarında, ne seçim bildirgelerinde, ne de uygulamalarında çocuğa önem ve öncelik vermemekte ısrar etmektedirler. Daha önceki seçim dönemlerinde olduğu gibi 22 Temmuz 2007 seçimleri öncesi son günlerde açıklanan seçim bildirgeleri ve parti programlarında da çocuk lehine hiç ilerleme yoktur. Siyasi partiler çocuk sorununu anlamaktan hala çok uzaktalar. Bu vurdumduymazlığın faturasını maalesef 27 milyonluk bir çocuk nüfusuna sahip ülkemizde her çocuk, her gün ödüyor. Biz aşağıda imzası bulunan sivil toplum kuruluşları, 22 Temmuz 2007 Genel Seçimleri öncesi tüm siyasi partileri ve adayları parti **Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi**'nin temel ilkeleri olan;

- **Yaşama ve Gelişme İlkesi**

- **Korunma İlkesi**

- **Ayırım Gözetmeme İlkesi**

- **Çocukların Katılımı İlkesi**

doğrultusunda bir **ÜLKE ÇOCUK POLİTİKASI** oluşturulması konusunda harekete geçme iradelerini açıklamaya ve bu çerçevede,

- **çocuğa önem ve öncelik vermeye**

- **çocuğa bakışlarını çocuk hakları temelinde gözden geçirmeye,**

- **bu bakışı parti programlarına yansıtmaya,**

- **çocuk hakları temelli bir ÜLKE ÇOCUK POLİTİKASI oluşturmaya**

- **çocuk politikalarını bir an önce kamuoyu ile paylaşmaya,** çağırıyoruz.

KATILIMCI KURULUŞLAR

(alfabetik sıra ile)

Adana Sokak Çocukları Derneği, Avrupa Birliği Eşitlik Grubu, **Ankara Barosu Çocuk Hakları Kurulu**, Bir Adım Daha İleri Derneği, **Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Çankaya Şubesi**, Çocuk İstismarını ve İhmalini Önleme Derneği, **Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası (Eğitim Sen)**, Eğitim Reformu Girişimi, **Didim Çocuklar Ağlamasın Derneği**, Gençlik Kültür Evi Derneği (GENÇEV), **Gençlik Spor Vakfı Spor Kulübü Derneği**, **Gündem:Çocuk! Çocuk Haklarını, Tanıtma, Yaygınlaştırma, Uygulama ve Uygulamaları İzleme Derneği**, **İnsan Hakları Araştırmaları Derneği**, İnsan Hakları Derneği, İnsan Hakları Gündemi Derneği, **İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği (Mazlum-Der)**, Kadın ve Sosyal Hizmetler Vakfı, **KAMER Vakfı Çocuklara Hayat Projesi**, Lössemili Çocuklar Vakfı (LÖSEV), **Özgürlüğünden Yoksun Gençlerle Dayanışma Derneği**, Risk Altındaki Çocuk, Çocuk Genç ve Ailelerini Koruma, Destekleme Gönüllüleri Derneği, **Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi ve tüm şubeleri**, Sosyal Kalkınma ve Cinsiyet Eşitliği Politikaları Merkezi (SOGEP), **Toplumsal Duyarlılık ve Engelliler**

Entegrasyon Gönüllüleri Derneği (TODEG), Türkiye Çocuklara Yeni-den Özgürlük Vakfı Ankara Şubesi, Türkiye Gençlik Birliği Derneği, Türkiye Gençlik Federasyonu, Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi, Uluslararası Çocuk Merkezi (ICC), Yüksek Öğretimde Rehberliği Tanıtma ve Rehber Yetiştirme Vakfı (YÖRET)

www.cocuklaricinevet.org

EK 3. 7. SEÇİMLERE 51 GÜN KALDI VE HÂLÂ SİYASİLERDEN SES YOK!

Türkiye'nin **27 milyonluk çocuk nüfusu** pek çok ülkenin nüfusundan çok daha fazla. Buna karşın ağır aksak yürüyen eğitim sisteminin dışında çocuk hiçbir hizmet alanının ya da düzenlemenin öznesi olarak alınmıyor. **Çocuk ne haklarıyla ne de varlığıyla birey olarak kabul edilmiyor, yadsınıyor.** Bu yadsıma çocuğa ilişkin sorunların algılanmasını da, çözümünü de güçleştiriyor.

Toplumun genelinde var olan bu yadsıma kendini siyaset alanında da gösteriyor. Çocuğa ilişkin sorunların çözümünde sorun odaklı yaklaşım oldukça yaygın. Çocuğu hakları ve birey olarak varlığıyla tanıyan ve önemseyen, ona değer veren bir yaklaşımın eksikliği kendini pek çok alanda olduğu gibi siyasette de gösteriyor. Çocuklar kendileri için kurulmamış bir dünyada, kendilerini önemsemeyen bir sistemin içinde büyümeye ve kendilerini gerçekleştirmeye çalışıyorlar. İyi niyetli pek çok çaba küçük iyileşmeler sağlasa da bu toplumun tamamında “çocuk için bir iyiyeye gidişe” işaret etmiyor.

Bu tablo içerisinde bir genel seçimlere daha yaklaşıyoruz. Erken seçim kararıyla birlikte 22 Temmuz 2007'de

siyasi partiler parti programlarıyla, vaatleriyle seçmenlerin karşısına çıkacaklar. Şimdiye kadarki seçim süreçlerine bakıldığında çocukların seçmen olmamalarından dolayı vaad listesinde hep geri sıralarda kaldığı görülüyor. **Parti programlarına bakıldığında da çocuktan ya hiç söz edilmiyor ya çok az söz ediliyor ya da söz konusu edildiği yerlerde de çocuğun topluma ait bir varlık gibi gösterildiği ama haklarının ve ihtiyaçlarının dikkate alınmadığı görülüyor.**

Gündem:Çocuk! Derneği olarak 2007 seçim sürecinde çocukların hak ettikleri şekilde gündemde yer almalarını sağlamak amacıyla başlattığımız **Türkiye Çocuk Politikası Çalışması kapsamında ve Haziran ayında başlayacak ÇOCUKLAR İÇİN “EVET” KAMPANYASI öncesinde,** siyasi partilerin bir önceki seçimde ilan ettikleri parti programları ve vaatleri içinde çocuğa verdikleri yeri irdelemiş (*çalışmanın tamamı için: <http://www.gundemcocuk.org/basin/parti-programlarında-cocuk.pdf>*) ve sonuçta;

- Bazı siyasi partiler parti programlarında bir kez bile çocuktan söz etmemekte, pek çoğu 1 kez ve sadece eğitim alanında ve genel geçer tabirlerle söz etmekte olduğunu yani 27 Milyon çocuğun “es geçilmiş” olduğunu,

- **20 sayfa ve yaklaşık 9000 sözcükten oluşan hükümet programında çocuktan sadece 2 kez söz edildiğini ve bunlarında içerikten yoksun olduğunu,**

- Pek çok siyasi partinin parti programında çocuğa bakışın evrensel

kriterlerle bakıldığında eksik, hatalı ve hatta çocuk haklarının evrensel normlarına aykırı olduğunu (ör: çocuğa bakıştaki eksikliği temelden anlatır şekilde “suça itilmiş çocuk yerine” “suçlu çocuk” kavramını kullanılması ya da “sokakta yaşayan çocuklara” “sokak çocukları” yaftası yapılaştırarak dilenciler ve evsizlerle birlikte aynı alanda değerlendirilmesi vb),

- **Çocuk haklarına pek çok siyasi parti programında hiç yer verilmemiş olduğunu,**

- Çocuğun devletin ve toplumun malı olarak algılandığını,

- **Uluslararası insan hakları belgelerine genellikle hiç yer verilmemiş olduğunu, bu yer verildiği istisna durumlarda da bu belgelerin isimlerinin yanlış yazıldığını ve içeriklerine hiç değinilmediğini görmüştük.**

Çalışmadan çıkan bu sonuçların, ayırım yapmaksızın tüm partilerin ve toplumun her kesimi için utanç verici olduğu inancımızı da bu durumu çocuk lehine değiştirmek için tüm toplumun ortak bir irade ile hareket edilmesinin şart olduğu görüşümüzü de kamuoyuyla paylaşmıştık.

Ardından, bu yaklaşımla **22 Nisan 2007 tarihinde siyasi parti yöneticilerini temsil ettikleri ve 2007 Genel Seçimleri'nde iktidara talip olan partilere gönderdiğimiz bir mektupla** (*mektup tam metni için: http://www.gundemcocuk.org/index.php?option=com_content&task=view&id=245&Itemid=2*)

- çocuğa önem ve öncelik vermeye

- çocuğa bakışını çocuk hakları temelinde gözden geçirmeye,

- bu bakışı parti programlarına yansıt-
maya,

- çocuk hakları temelli bir ÜLKE ÇO-
CUK POLİTİKASI oluşturmaya ve

- çocuk politikalarını bir an önce kamu-
oyu ile paylaşmaya çağırmiştık. Ancak;

Seçimlere 51 Gün Kaldı ve Hâlâ Siyasilerden Ses Yok!

Ne yazık ki hâlâ ne siyasilerin söylemlerinde, ne de parti programlarında çocuk hakları lehine alınmış bir tavrı, atılmış bir adımı ya da seçmenlerle paylaşılmak üzere hazırlanmış bir ülke çocuk politikasını işitmiyor ve görmüyoruz.

Gündem:Çocuk! Derneği olarak;

yaklaşan seçimlerde bu manzaranın çocukların lehine değişmesini sağlamak üzere siyasi partilerin bir an önce harekete geçmesi gerektiğini bir kere daha vurguluyor,

çocuğu ve haklarını önemseyen her kişiyi ve kuruluşu Türkiye'deki çocuk gerçeği ile yüzleşmek ve sorunları çözmek iradesi oluşturmak için tüm siyasileri harekete geçirmeye destek vermeye çağırıyoruz.

Gündem: Çocuk! Derneği

<http://www.gundemcocuk.org>

e-posta: info@gundemcocuk.org

EK 3. 8. BASIN BÜLTENİ...

“Türkiye'nin Bir Ülke Çocuk Politikasına İhtiyacı Var! “

GÜNDEM:ÇOCUK! Derneği Ülke Çocuk Politikası Konferansı TBMM Başkanı Sayın Köksal Toptan'ın katılımıyla gerçekleştirildi.

17 KASIM 2007

www.gundemcocuk.org

Gündem: Çocuk! Derneği Mart 2007 tarihinde başlattığı “Ülke Çocuk Politikası Çalışması” için Türkiye'deki

çocuk sağlığı, adalet, eğitim, sosyal hizmetler alanındaki 74 akademisyeni, alan uzmanını, uygulamacıyı, kamu ve sivil toplum kuruluşu temsilcilerini 16 Kasım'da düzenlediği bir çalıştayda bir araya getirdi. Çalıştayda ortaya çıkan “Ülke Çocuk Politikası”na ilişkin öneriler **17 Kasım 2007 tarihinde TBMM Başkanı Sayın Köksal Toptan'ın da katıldığı konferansla kamuoyuyla paylaşıldı.**

BM Çocuk Hakları Sözleşmesini 1995 yılından imzalayan Türkiye'de çocukların durumuna baktığımızda, kimi iyileşmelerin olduğunu ancak çocuğa ilişkin pek çok sorunun hâlâ, üstelik kimi konularda da artarak devam ettiğini görmekteyiz . **Bunun en önemli nedenlerinden biri Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni referans alan, çocuğa hizmet üretilen her alanı kapsayan, bütüncül, sadece sorun odaklı olmayan, geleceğe ilişkin de bakış içeren bir ülke çocuk politikasının olmayışıdır .** Hiçbir siyasi parti ne yazık ki bugüne kadar parti programlarında çocuğa ilişkin üretecekleri hizmetlerde kendilerini bağlayacak yeterli bir metne yer vermemişlerdir. Bu durum yürütmenin başına geçen siyasi partinin de çocuk konusunda herhangi bir yazılı sorumluluğunun olmamasına ve seçmenlerin sivil toplum örgütleriyle birlikte çocuk konusunda etkili bir izleme yapmasına yol açmaktadır.

Gündem: Çocuk! Derneği olarak başlatılan 16-17 Kasım 2007 tarihinde geliştirilen ve güçlendiren çalışma Türkiye'de çocuk haklarını temel alan, ülke ölçekli bir çocuk politikasının hayata geçmesini öngörüyor.

Çalıştayda Öne Çıkan Konular Şöyle:

- Anayasa Taslağı: Yeni anayasa sürecinde hazırlanan anayasa taslağında çocuk hakları maddesi sevindiricidir. Ancak bu maddenin çocuk hakları temel ilkelerine göre temellendirilmelidir. Bu konuda hükümet,çocuk hakları alanında çalışan sivil toplum örgütleriyle işbirliğine davet edilmiştir.

- Meclis Bütçe Çalışmaları:

Çocuklara ülke bütçesinden yeterli kaynak ayrılması çocukların vazgeçilmez hakkıdır. BM Çocuk Hakları Komitesi de bütçeden çocuklar için kısıtlı bütçe ayrılmasının hiçbir gerekçesini haklı bulmamaktadır. Genel bütçe içinde çocuklara yeterince kaynak ayrılmalı ve bu kaynak görünür kılınmalıdır.

- Adalet Siteminde

• Ülkemizde çocuk haklarının gelişimini ve Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesini uygulama durumunu izlemek ve strateji geliştirmek için TBMM bünyesinde bir daimi Çocuk Hakları Komisyonu'nun kurulması şarttır.

• Yukarıda bahsedilen sisteme bağlı etkin bir izleme mekanizması kurulmalıdır. Bu mekanizma;

Çocuk Adalet Sistemi içine giren çocuğun haklarını kullanmasını temin etmek için sistemden çıktığı ana kadar ve hatta sonrasında izlenmesi ve gözetilmesini

a. Çocuk adalet Sisteminin oto-kontrol geliştirmesi, olumlu yanları ve aksaklıkları kendi dinamikleri ile belirleyerek zamanında müdahale imkanı kazanması ve geri beslemelerle kendini geliştirebilmesini sağlayacak bir sistem olmalıdır.

b. Çocuk Adalet Sistemi'nin çocuğun yüksek yararı doğrultusunda gelişimi için en başta yapılması gereken Yargıtay'daki suç odaklı yapılanma çocuklar özelinde terk edilmeli ve Yargıtay bünyesinde bir "Çocuk İhtisas Dairesi" mutlaka kurulmalıdır.

- Eğitim Sisteminde

- Hak temelli verilerin toplanması ve istatistik sistemlerinin geliştirilip bunların ihtiyaç analizlerinde gösterge olarak kullanılarak hak sahipleriyle paylaşılması
- Eğitim bütçesinin hakların gerçekleştirilmesine olanak sağlayacak biçimde şeffaf, katılımcı bir yöntemle planlanması ve görünür kılınması
- Sınav merkezli eğitim anlayışından uzaklaşarak performansa dayalı eğitim anlayışının güçlendirilmesi
- Meslek edindirme programlarının toplumsal ihtiyaçlara göre planlanması ve yürütülmesi
- Eğitimin tüm boyutunda tüketim anlayışından uzaklaşılması
- Öğretmen yetiştirme programlarının Çocuk Hakları Sözleşmesini temel alarak yeniden yapılandırılması
- Eğitim hakkı kapsamında, çocuğun içinde büyüdüğü kültürel ortamdan kaynaklı farklılıkları ile barışık bir eğitim anlayışının benimsenmesi ve uygulanması;
- Ailenin eğitim sürecine etkin bir şekilde katılmasının güçlendirilmesi
- Eğitim süreçleri içerisinde ortaya çıkan eğitim hakkı ihlallerinin düzeltilmesine dair mekanizmaların oluşturulması ve işler hale gelmesi

- Sağlık Sisteminde

- Genel Sağlık Sigortası Kanun Tasarı Taslağı 18 yaş altında çocuklara anne

babasının gelir durumuna göre farklılık göstermeksizin sağlık güvencesi sağlamaktadır. Bu çok önemli bir gelişmedir ancak gençlerin sağlık güvencesi açısından sorunlar teşkil eden bu taslakta üniversite çağındaki gençlerin, şu anki yasada geçerli haklarının korunması gerekmektedir.

- Genel Sağlık Sigortası Kanun Tasarı Taslağında ruh sağlığı hizmetleri, diyetisyen danışmanlığı gibi destekleyici hizmetlerin de güvence altına alınması gerekmektedir.
- Çocuğun sağlık hakkı için anne baba eğitimi açısından atılımlar yapılmaktadır fakat anne-babalar çocukların bakımıyla ilgili konularda daha çok bilgilendirilmeli, sağlık haklarını daha fazla talep eder hale getirilmelidir.
- Çocuklarda yaygın görülen kronik hastalıkların önlenmesi ve sürecin izlenmesi açısından bir program geliştirilmelidir.
- Çocukların sağlık hakkı uygulamalarını izleyen, uygulayıcı olmayan ama uygulamaların geliştirilmesi için politikalar üreten, çocuk sağlığı ile ilgili çalışmalar yürüten, diğer kuruluşlarla da koordinasyon sağlayan "Çocukların Sağlık Hakkı Danışma ve Değerlendirme Kurulu" oluşturulmalıdır.
- Medyada sağlık danışmanlığı sistemi kurulmalıdır. Çocuğa ve ailelere sağlık konusunda nelerin, nasıl gösterileceği bu şekilde belirlenmelidir.
- Medyada gıda ve mama reklamlarına yer verilmemeli, tüketici yanlış yönlendirilmemelidir.

- Sosyal Hizmetler ve Sosyal Yardım Sisteminde

Ulusal düzeyde bütüncül ve kapsayıcı sosyal hizmet ve yardım politikaları geliştirilmelidir. Bu politikaların

yaşama geçirilmesinde temel sorumluluk kamuya ait olmalıdır. Bu politikanın oluşturulmasında ve yürütülmesinde temel sorumluluğu üstlenen SHÇEK'in yeni düzenleme (ÇKK vb.), değişme ve gelişmelere bağlı olarak günden güne artan görevlerini gereğince yerine getirebilmesi için güçlendirilmesi gerekir. Bu çerçevede alınabilecek önlemlerden bazıları şunlardır:

- İlgili mevzuatın Çocuk Haklarına Dair Sözleşme başta olmak üzere uluslararası belgeler doğrultusunda iyileştirilmesi,
- Çocuğun koruma politikalarının doğum öncesi dönemden başlatılarak tüm çocukları içerecek biçimde düzenlenmesi,
- Çocuk refahı alanındaki örgütlenmenin çocukların biyo-psikososyal varlıklar olarak çocukların sorun ve gereksinimlerini karşılayacak etkililikte ve verimlilikte olması,
- Çocukların yüksek yararının her düzeyde gözetilmesinin bir gereği olarak çocuk refahı alanına yeterli bütçe kaynaklarının ayrılması,
- Aile ve çocuk odaklı hizmetlerin yaygınlaştırılması, çeşitlendirilmesi ve erişilebilir kılınması; bölgeler arası ve yerleşim yerleri arası farklılıkların giderilmesi,
- Alanın gerektirdiği bilgi-beceeriye uygun olarak yetişmiş insan gücünün yetiştirilmesi ve istihdam edilmesi,
- çocukların korunması ve bakımı alanında kullanılan sosyal hizmet ve yardım programlarının günün gereksinimlerine uygun olarak güncellenmesi gereklidir.

GÜNDEM:ÇOCUK! DERNEĞİ

İncesu Cad. Nu.: 10/3 06670 Kolej/ANKARA
tel.: (0312) 430 43 91 • belgeç: (0312) 430 26 22

www.gundemcocuk.org

info@gundemcocuk.org

